

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

2 (61) 2021

ISSN 2412-2149 (Print)

ISSN 2710-3269 (Online)

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ”

сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

Алматы

«Полилингва» баспасы

2021

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Педагогика ғылымдары” таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 674, 18.05.1999 ж. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15195-Ж

Бас редактор
Құнанбаева С.С.,

филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Ұзақбаева С.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Мехмет Таипинар, доктор PhD, Гази университеті, Анкара, Түркия

Пильтен Пусат, доктор PhD, Сельчук университеті, Конья, Түркия

Тряпицина А.П., п.ғ.д., профессор, А.И.Герцен атындағы Ресей
Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Санкт-Петербург, Ресей

Гринишкун В.В., п.ғ.д., профессор, Мәскеу қалалық педагогикалық
университеті, Мәскеу, Ресей

Чекалева Н.В., п.ғ.д., профессор, Омск Мемлекеттік педагогикалық
университетінің проректоры, Омск, Ресей

Тажиев М.Т., п.ғ.д., профессор, Өзбекстан Республикасы ЖОАКБМ
жанындағы жоғары және арнайы орта кәсіби білім беруді дамыту
орталығының бөлім басшысы, Ташкент, Өзбекстан

Калдыбаева А.Т., п.ғ.д., профессор, И. Арабаев атындағы Қырғыз
мемлекеттік университеті, Бішкек, Қырғызстан

Нұрғалиева Г.К., п.ғ.д., профессор, “Ұлттық ақпараттандыру
орталығы” АҚ директорлар Кеңесінің төрайымы, Алматы, Қазақстан

Кульгильдинова Т.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан
атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Жолдасбекова С.А., п.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы университетінің
кәсіптік оқыту кафедрасының меңгерушісі, Шымкент, Қазақстан

Беркімбаев К.М., п.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ғылыми-зерттеу істер жөніндегі
Вице президенті, Түркістан, Қазақстан

Жауапты хатшы

Әбілова З.Т., аға оқытушы, магистр Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

e-mail: bulletin-pedagogical.ablaikhan.kz

© Научный журнал “Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана”, серия “Педагогические науки” Акционерного общества “КазУМОиМЯ имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Номер и дата первичной постановки на учет № 674, 18.05.1999 г. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С.

доктор филологических наук, профессор,
академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Узакбаева С.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Мехмет Ташпинар, доктор PhD., университет Гази, Анкара, Турция

Пильтен Пусат, доктор PhD, университет Сельчук, Конья, Турция

Тряпицина А.П., д.п.н., профессор, Российский Государственный Педагогический Университет им. А.И.Герцена, Санкт-Петербург, Россия

Гриншкун В.В., д.п.н., профессор Московский городской педагогический университет, Москва, Россия

Чекалева Н.В., д.п.н., профессор, проректор Омского Государственного педагогического университета, Омск, Россия

Тажиев М.Т., д.п.н., профессор, начальник отдела Центра развития высшего и среднего специального, профессионального образования при МВССО Республики Узбекистан, Ташкент

Калдыбаева А.Т., д.п.н., профессор, Кыргызский государственный университет им. И. Арабаева, Бишкек, Кыргызстан

Нурғалиева Г.К., д.п.н., профессор, Председатель Совета директоров АО “Национальный центр информатизации», Алматы, Казахстан

Кульгильдинова Т.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Жолдасбекова С.А., д.п.н., профессор, заведующий кафедрой профессионального обучения Южно-Казахстанского университета М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Беркимбаев К.М., д.п.н., профессор, Вице-президент по научно-исследовательской работе Международного Казахско-турецкого университета им. Ходжи Ахмета Ясави, Туркестан, Казахстан

Ответственный секретарь

Абилова З.Т., старший преподаватель, магистр КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: bulletin-pedagogical.ablaikhan.kz

© Bulletin “Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Pedagogical sciences” of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Number and date of first registration №674, from 18.05.1999. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Chief Editor

Kunanbayeva S.S.,

*Doctor of Philology, Professor,
Academician of NAS of the RK, Almaty, Kazakhstan*

Executive Editor

Uzakhbayeva S.A., *D.of Ped. Sc., Professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan*

Editorial team members

Mekhmets Taspınar, *Doctor of PhD., Gazi University, Ankara, Turkey*

Piltın Pusat, *Doctor of PhD., Selçuk Üniversitesi, Konya, Turkey*

Tryapitsina A.P., *d.p.s., professor of Herzen State Pedagogical University of
Russia, St.Petersburg, Russia*

Grınshkun V.V., *d.p.s., professor, Moscow City Pedagogical University,
Moscow, Russia*

Chekaleva N.V., *d.p.s., professor, Prorector of Omsk State Pedagogical
University, Omsk, Russia*

Tazhiyev M.T., *D. of Ped. Sc., Professor, Head of the Center for the Development
of Higher and Secondary Specialized, Professional Education at MHSSE, Republic of
Uzbekistan, Tashkent*

Kaldybayeva A.T., *d.p.s., professor, I. Arabayev Kyrgyz State University,
Bishkek, Kyrgyzstan*

Nurgaliyeva G.K., *d.p.s., professor, Chairman of the Board of Directors in
National Informatization Center, JSC*

Kulgildinova T.A., *d.p.s., professor, Kazakh Ablai khan UIRandWL, Almaty,
Kazakhstan*

Zholdasbekova S.A., *d.p.s., professor, Head of the Department of Vocational
Training of the South Kazakhstan University of M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan*

Berkimbayev K.M., *d.p.s., professor, Vice President of Research Work in the
International Kazakh-Turkish University., Turkestan, Kazakhstan Akhmet Yassawi
International Kazakh-Turkish Khoja Ahmet Yasavi University, Turkestan, Kazakhstan*

Executive Secretary

Abilova Z.T., *senior lecturer, master, Kazakh Ablai khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan*

e-mail: bulletin-pedagogical.ablaikhan.kz

1 Бөлім

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1

A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

Калдыбаева А.Т. Основные принципы моделирования этнопедагогических идей при подготовке будущих учителей	9-15
Калдыбаева А. Т. Болашақ мұғалімдерді даярлауда этнопедагогикалық идеяларды модельдеудің негізгі принциптері	9-15
Kaldybaeva A. T. Basic principles of modeling ethnopedagogical ideas in the training of future teachers	9-15
Джусубалиева Д.М. Цифровые технологии в модернизации иноязычного образования	16-23
Джусубалиева Д.М. Шетелдік тіл білімін жаңартудағы цифрлық технологиялар	16-23
Dzhussubaliyeva D.M. Digital technologies in modernization of foreign language education	16-23
Akishev M.Zh., Zhaitapova A. A. Mass open online courses as an effective platform for the formation of digital competence among future foreign language teachers	24-30
Ақишев М. Ж., Жайтапова А.А. Жаппай ашық онлайн курстар болашақ шет тілі мұғалімдерінің цифрлық құзыреттілігін қалыптастырудың тиімді платформасы ретінде	24-30
Ақишев М. Ж., Жайтапова. А.А. Массовые открытые онлайн курсы как эффективная платформа формирования цифровой компетенции у будущих учителей иностранного языка ...	24-30
Рахметова Н. Б. Конструктор - модельерді өндірістік қызметке кәсіби даярлаудың педагогикалық негіздері	
Рахметова Н.Б. Педагогические основы профессиональной подготовки конструктора-модельера к производственной деятельности	30-37
Rakhmetova N.B. Pedagogical bases of professional training of the designer-fashion designer for production activity	30-37
Turgenbaeva M.M., Елубаева П.К. Designing a textbook in the context of professionally oriented intercultural communication for ir 2nd year students ...	37-44
Тургенбаева М.М., Елубаева П.К. ХҚ мамандығының 2 курс студенттеріне арналған кәсіби бағытталған мәдениетаралық қарым-қатынас контексінде оқулық құрастыру	37-44
Тургенбаева М.М., Елубаева П.К. Проектирование учебного пособия в контексте профессионально-ориентированной межкультурной коммуникации для студентов 2 курса специальности МО	37-44

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

Саматқызы М., Ұзақбаева С.А. Оқытудың интерактивті әдістерінің шеттілдік білім берудегі мүмкіндіктері	45-52
Саматқызы М., Ұзақбаева С. А. Возможности интерактивных методов обучения в иноязычном образовании	45-52
Samatkyzy M., Uzakbayeva S. A. Possibilities of interactive teaching methods in foreign language education	45-52
Нұрмашева Б.Қ., Сейтова Ф.З. Ақпараттық коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып шетелдік аудитивті құзреттілікті қалыптастыру	53-60
Нұрмашева Б.Қ., Сейтова Ф.З. Формирование иноязычной аудитивной компетенции с использованием информационно-коммуникационных технологий	53-60
Nurmasheva B.K., Seitova F.Z. Formation of foreign language auditive competence with the use of information and communication technologies...53-60	
Альмахан Ж.С., Узакбаева С.А. Интегративті тәсілдің бастауыш сынып оқушыларының шеттілдік коммуникативтік біліктілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктері	60-68
Альмахан Ж.С., Узакбаева С.А. Возможности интегративного подхода в формировании иноязычной коммуникативной компетентности младших школьников	60-68
Almakhan Zh. S., Uzakbayeva S. A. The possibilities of the integrative approach in the formation of foreign language communicative competence of primary school students	60-68
Bukurova M.U., Shelestova T.U. Content and language integrated learning as a method of increasing motivation to learn a foreign language	69-78
Букурова М.Ю., Шелестова Т.Ю. Пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту шетел тілін оқуға деген ынтаны арттыру әдісі ретінде	69-78
Букурова М.Ю., Шелестова Т.Ю. Предметно-языковое интегрированное обучение как методика повышения мотивации к изучению иностранного языка	78-85
Mukhametkalieva S.A., Karmysova M.K. Modeling of subject-procedural aspects of the content of foreign-language-professional economic profile training of teachers of foreign languages	78-85
Мухаметкалиева С.А., Кармысова М.К. Шет тілдері оқытушыларының шет тілдік кәсіби-экономикалық бейіндік дайындығы мазмұнының пәндік-процессуалдық аспектілерін модельдеу	78-85

Мухаметкалиева С.А., Кармысова М.К. Моделирование предметно-процессуальных аспектов содержания иноязычной профессионально-экономической профильной подготовки преподавателей иностранных языков78-85

Атаханова А.К., Узакбаева С.А.
«Мәдениаралық-коммуникативтік біліктілік» ұғымының мәні85-92

Атаханова А.К., Узакбаева С.А. Сущность понятия «Межкультурно-коммуникативной компетенции»85-92

Atakhanova A.K., Uzakbayeva S. A. The essence of the concept of «Intercultural communicative competence»85-92

3 Бөлім

ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ

Раздел 3

ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ

Part 3

SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

Алимбеков А. Система традиционного эстетического воспитания детей у кыргызов93-102

Алімбеков А. Қырғыз балаларының дәстүрлі эстетикалық білім беру жүйесі93-102

Alimbekov A. System of traditional aesthetic education of children in kyrgyz93-102

Жұматаева Е. Ыбырай Алтынсарин шығармашылығындағы ойлау өнерін өркендетудің педагогикалық шарттары102-111

Жуматаева Е. Педагогические условия развития искусства мышления в творчестве Ибрая Алтынсарина102-111

Zhumataeva E. Pedagogical conditions for the development of the art of thinking in the works of Ibray Altynsarin102-111

Жолдасбекова С.А., Әбибуллақызы Ә. Ы. Алтынсаринның жастарды кәсіпке баулу идеясы112-119

Жолдасбекова С. А., Абибуллақызы А. И. Идея И. Алтынсарина о приобщении молодежи к профессии112-119

Zholdasbekova S.A., Abibullakyzy A. I. Altynsarin's idea of introducing young people to the profession112-119

Колумбаева Ш.Ж., Айтпаева А.К. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании120-125

Колумбаева Ш. Ж., Айтпаева А. К. Білім берудегі құзыреттілік тәсілді іске асыру мәселелері мен перспективалары120-125

Kolumbayeva Sh. Zh., Aitpayeva A. K. Problems and prospects of implementing the competence-based approach in education120-125

Бахтиярова Г.Р. «Дәстүрлі тәрбие мәдениеті – Ыбырай Алтынсарин шығармаларының арқауы»	126-135
Бахтиярова Г.Р. «Культура традиционного воспитания – основа творчества Ыбырай Алтынсарина»	126-135
Bakhtiyarova G. R. «The culture of traditional upbringing – basis of work of Ybyrai Altynsarin»	126-135
Қылышпай Б.С., Бейсембаева А.А. Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігін дамытудың мүмкіндіктері	135-142
Кылышпай Б.С., Бейсембаева А.А. Возможности развития профессиональной компетентности классного руководителя	135-142
Kulushpai B.S., Beisembaeva A.A. Opportunities for developing the professional competence of the class teacher	135-142
Сламбекова Т.С., Жүсіпбек Д.Ж. Қашықтан оқыту технологиясы негізінде жеткіншектердің ақпараттық дағдысын дамытудың мәні	142-149
Сламбекова Т.С., Жүсіпбек Д.Ж. Сущность развития информационных навыков подростков на основе дистанционных образовательных технологий	142-149
Slambekova T. S., Zhusipbek D. Zh. Essence development of adolescent information skills on the basis of distance educational technologies	142-149

1 Бөлім
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ
ДАЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1
A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IN AT HIGHER SCHOOL

УДК 378.14

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.001

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ МОДЕЛИРОВАНИЯ
ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Калдыбаева А.Т., д.п.н., профессор,
Кыргызский государственный университет им. И. Арабаева
Бишкек, Киргизия, e-mail: aikadem_007@mail.ru

Аннотация. Внедрение механизма народной педагогики в современный учебно-воспитательный процесс в первую очередь считается обучение народным традициям, которые все время проходили «фильтровку» и очищались в соответствии с обществом и социальной средой, и в этой «фильтровке» роль народных акынов была самой значительной; педагогические мысли, порожденные ими, считаются полностью пригодными для внедрения этого воспитательного наследия в учебно-воспитательный процесс.

Ключевые слова: этнопедагогика, обучение, народные традиции, народные акыны, педагогические мысли, воспитательное наследие, современный учебно-воспитательный процесс, принципы, внедрение.

В концепции воспитания молодежи современного суверенного Кыргызстана отдается приоритет следующим направлениям: нравственному, патриотическому, трудовому, гражданскому и эстетическому. Вот эти задачи воспитания, которым сейчас отдается предпочтение, являлись приоритетными направлениями и в творчестве народных акынов. Стало быть, использование их в учебно-воспитательном

процессе Кыргызстана считается органическим продолжением народных педагогических традиций.

Этнопедагогика – основное направление в образовании и социализации. Она считается междисциплинарной наукой, возникшей во второй половине XX века на стыке этнологии, психологии и педагогики. Сейчас этнопедагогика понимается как воздействие традиционной культуры, повседневной жизни, семейно-родственных отношений на формирование личности и интерпретируется как категория педагогической науки.

Как считает основоположник этнопедагогики, академик Г.Н. Волков: «Народная педагогика, отражая определенный уровень педагогических знаний, конкретный исторический этап в духовном прогрессе человечества, служит основой, на которой возникла и развивалась педагогическая наука. Педагогическая наука и народная педагогика вступили в сложные взаимодействия друг с другом и взаимно благоприятствовали развитию друг друга, создавая единое пространство, которое может быть названо педагогической культурой» [2].

Существуют две диаметрально несовместимых точки зрения о месте этнопедагогики в современной педагогике. Первая – в качестве задачи этнопедагогики указывает: традиционные понятия, бытующие в народе, о природе в процессе обучения и месте человека в ней; внутренние этнические представления в семейно-родственных взаимоотношениях; использование приемов и традиций, влияющих на воспитание. В этом представлении этнопедагогика охватывает семейное воспитание и элементарное образование. Опора на традиции только одного этноса или же национального меньшинства оказывает отрицательное воздействие на ориентацию учащихся получить глубокие знания и всестороннее воспитание.

Специалисты, придерживающиеся второй точки зрения, считают, что для достижения общенациональных и всемирных ценностей исследователь в качестве инструмента должен использовать только этнокультурные основы. Сегодня эти две точки зрения стали объектом бескомпромиссных споров, но их истоки восходят к одному началу: это – необходимость использовать на практике сегодня народные традиции воспитания.

В различные периоды разные педагоги-практики и педагоги-ученые вносили идеи народной педагогики в общую педагогику, она дополнялась с изменением времени, самое существенное: «история стала самым могучим средством народной педагогики».

В начале 90-х годов в педвузах СНГ постепенно начал накапливаться положительный опыт проектирования этнопедагогической подготовки будущих учителей. Выявлено, что одним из недостатков этого опыта является отсутствие системности, проявляющаяся в неразработанности

концептуальных основ самой идеи, фрагментарности целевых ориентиров его развития, недостатке источниковедческого обеспечения, в том числе, качественного этнопедагогического учебного материала; специализированного научно-методического обеспечения; специальной ориентации работников высшей школы к этой работе.

«Этнопедагогическая подготовленность выступает педагогической категорией, характеризующейся следующими позициями: сущность, цель, содержание, средства воздействия, критерии сформированности и представляет собой интегративное свойство личности, выражающееся в совокупности знаний в области этнопедагогики и этнокультурного воспитания; в способности эффективно использовать эти знания в процессе воспитания и социализации личности школьника как субъекта этноса и как гражданина своего Отечества. Важнейшими ориентирами этнопедагогической подготовки учителя выступают педагогические принципы: интегративности, преемственности, контекстного подхода, взаимодействия вуза с окружающим социумом, междисциплинарного подхода и принцип диалога культур», – считает ученый-этнопедагог А. Алимбеков [1].

Моделирование воспитания и учебного процесса является актуальной социально-педагогической проблемой, его разработка преследует цель его использования в школьной практике, в то же время оно обуславливает создание его других вариативных моделей. Поскольку понятие «педагогическое моделирование» еще глубоко не раскрыто в кыргызской педагогике, мы сочли правомерным остановиться на некоторых теоретических аспектах этого понятия.

А.Н. Дахин в своем научном труде «Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность» пишет: «Педагогика в качестве объекта своего исследования готова рассматривать человека как субъекта, творящего особый мир культуры, как главное действующее лицо исторического процесса, как единственное (в определенном личностном смысле) постоянно заново рождающееся существо. Отсюда вытекает задача объединения всех знаний о человеке и специальном изучении, осмыслении особенностей его функционирования, его образования, когда человек сам себя образует в течение всей активной жизни. Для такого рода объединения знаний потребовался и особый подход, названный нами «педагогическое моделирование» [3].

Для моделирования этнопедагогических идей при подготовке учителей мы предлагаем следующие принципы, которые могут быть использованы в их педагогической деятельности:

1. *Принцип историзма.* Здесь показаны исторический путь, который прошел кыргызский народ, родоплеменные отношения, их взаимоотношения с другими народами и нациями, исторические личности и их роль в общественной жизни. Только рассматривая с

позиций принципа историзма, сегодняшние учащиеся могут правильно понять значение этнопедагогических идей и смогут выбрать, какие из них соответствуют текущему моменту, а какие – нет.

2. *Принцип региональности.* Соответственно этому принципу кыргызская этнопедагогика рассматривается в сравнении с педагогическими идеями всех тюркоязычных или мусульманских народов, или же всего населения региона.

3. *Принцип интеграции.* Этнопедагогические идеи народа интегрируются в межпредметных связях в школе и воспитательном процессе. В то же время интеграция проявляется не только в обучении но и охватывает понятие интеграции различных качеств человека в одном человеке.

4. *Принцип научности.* Традиции воспитания кыргызского этноса с древности в эмпирическом виде определяли сферу влияния, сейчас вытекает необходимость, развивать их, опираясь на обретения общемировой педагогики и других наук. Поэтому целесообразно, рассматривая этнопедагогику в русле современных научных понятий, теорий и закономерностей, моделировать учебно-воспитательные мероприятия по этому принципу.

5. *Принцип доступности.* Для усвоения учащимися этнопедагогических идей и выделения их из художественных произведений, деятельность учителя преследует их доступность. Здесь имеет большое значение переработка в педагогическом плане этнопедагогических идей и их адаптация к пониманию учащимися.

6. *Типологический принцип.* Выбору подлежат самые типичные, характерные для большинства моменты из народных традиций, воспроизведенных в творчестве народных акынов, они моделируются и подвергаются разбору на уроке и внеурочное время и в учебные программы по предметам отбираются и вводятся такие типичные явления.

На основе изучения творчества народных акынов мы построили модель использования их в учебно-воспитательном процессе: выделение в произведении народных акынов этнопедагогических идей; раскрытие значения произведений народных акынов в жизни кыргызского народа; разработка моделей усвоения учащимися на воспитательных часах и уроках учебно-воспитательных традиций кыргызского народа, в том числе дидактической поэзии в творчестве народных акынов; достижение эффективной технологии реализации разработанных моделей и др.

Для реализации вышестоящих задач перед учителями и воспитателями стоят следующие требования: хорошее знание традиций кыргызского народа, их общественно-педагогических функций; глубокое знание произведений акынов импровизаторов, исторических педагогико-психологических, лингвистических, социологических и др. трудов об их творчестве; учет интересов современных учащихся, уровня

их восприятия произведений народных акынов; творческий поиск, обретение эстетической прозорливости, вкуса; близость самого учителя и воспитателя к народному воспитанию, уважительное отношение к наследию народной педагогики и др.

Педагогическими условиями реализации основных направлений этнопедагогизации содержания, форм и методов педагогического образования являются: выявление и разработка критериев отбора этнопедагогического знания; совершенствование содержания педагогического образования с учетом достаточно стабильных фундаментальных и инструментальных знаний, отражающих теорию и практику этнопедагогизации процесса современного воспитания; разработка и введение в практику педагогического образования программ и учебного пособия по нормативному учебному курсу «Кыргызская этнопедагогика»; внедрение педагогических заданий в форме проблемных, познавательных и практических задач, в которых концентрированно отражаются целевые ориентиры и базовые компоненты этнопедагогической подготовки будущего учителя; гибкое использование активных методов обучения и воспитания, в числе которых проблемные лекции, методы беседы, обсуждения и дискуссии, рефлексии; терминологические диктанты и незаконченные предложения; метод анализа этнопедагогических текстов; метод анализа ситуаций; методы моделирования и реконструкции; игровые методы; метод проектов; привлечение студентов к изучению «жизненной педагогической среды», локальной педагогической культуры окружающего социума, путем организации этнопедагогической практики.

Общая характерная черта и закономерность народной педагогической системы, иначе говоря, традиции образования и воспитания населения, отражены в связи с порождением идеала личности в фольклоре, творчестве акынов, играх и традициях того народа, соответствующим общечеловеческим ценностям. Отражая социально-жизненные чаяния народа, они всегда воздействует на образ его жизни. С этой точки зрения напрашивается вывод, что акыны, творчество которых мы исследуем, являлись прирожденными этнопедагогами, глубоко знающими традиции народной педагогики, своим творчеством обогащающие культуру народа и широко распространяющие их среди населения.

Произведения кыргызских народных акынов призывали молодежь и детей в стихотворной форме, очень хорошо воспринимаемой в ту эпоху, к реальным явлениям, социальной среде, бережному отношению друг другу, а также к тесным отношениям ко всей Вселенной (природе, труду, играм, рукоделию, устному творчеству и т.п.), быть учтивыми и вежливыми. Это выполняло своего рода функцию (роль) педагогической школы. Высоко оценивая роль этой школы в жизни народа, в его духовном развитии и сохранении самого себя, мы отмечаем большое значение ее использования сейчас и в будущем.

Внедрение механизма народной педагогики в современный учебно-воспитательный процесс в первую очередь считается обучение народным традициям, которые все время проходили «фильтровку» и очищались в соответствии с обществом и социальной средой, и в этой «фильтровке» роль народных акынов была самой значительной; педагогические мысли, порожденные ими, считаются полностью пригодными для внедрения этого воспитательного наследия в учебно-воспитательный процесс. Нами доказано, что авторы, создающие учебную программу, учебники, учебно-методические комплексы, должны шире привлечь их произведения в учебный и воспитательный процесс.

Народные педагогические идеи в творчестве акынов способствуют использованию таких интерактивных приемов, как дискуссии на разные нравственные темы, урок-сцена, урок-конференция, урок развития критического мышления, а также всестороннему творческому росту учителя и воспитателя, создают возможность для сравнения традиций предков с нравственным поведением молодежи сегодняшнего и завтрашнего дня.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Волков Г.Н. Этнопедагогика: Учебник для студентов средних и высших педагогических учебных заведений. – М.: АCADEMA, 2000. – 174 с.
- [2] Алимбеков А. Теория и практика этнопедагогической подготовки учителя в системе высшего педагогического образования. – Б.: ОГПИ, 2009. –150 с.
- [3] Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность //Теория и практика образовательной технологии. – М., НИИ школьных технологий, 2004. – 192 с.

REFERENCES

- [1] Volkov G.N. Etnopedagogika: Uchebnik dlya studentov srednikh i vysshikh pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy (Ethnopedagogy: A textbook for students of secondary and higher pedagogical educational institutions). – М.: АCADEMA, 2000. – 174 p. [in Rus.]
- [2] Alimbekov A. Teoriya i praktika etnopedagogicheskoy podgotovki uchitelya v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya (Theory and practice of ethnopedagogical training of teachers in the system of higher pedagogical education). – B.: OGPI, 2009. –150 p. [in Rus.]
- [3] Dakhin A. N. Pedagogicheskoye modelirovaniye: sushnost', effektivnost' i neopredelennost' (Pedagogical modeling: dryness, efficiency and uncertainty). Teoriya i praktika obrazovatel'noy tekhnologii. – М., NII shkol'nykh tekhnologiy, 2004. – 192 p. [in Rus.]

**БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ ДАЯРЛАУДА
ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИДЕЯЛАРДЫ МОДЕЛЬДЕУДІҢ
НЕГІЗГІ ПРИНЦИПТЕРІ**

Калдыбаева А.Т., п.ғ.д., профессор,
И. Арабаева атындағы Қырғыз мемлекеттік университеті,
Бішкек, Қырғызстан, e-mail: aikadem_007@mail.ru

Аңдатпа. Халық педагогикасы механизмін қазіргі оқу-тәрбие үдерісіне енгізу, ең алдымен, қоғам мен әлеуметтік ортаға сәйкес өңделіп, уақыт «сүзгісінен» өткен халықтық дәстүрлерді оқыту деп саналады және осы «сүзгіде» халық ақындарының рөлі аса маңызды болды; олар қалыптастырған педагогикалық ойлар осы тәрбие мұрасын оқыту үдерісіне енгізу үшін толықтай жарамды болып саналады.

Тірек сөздер: этнопедagogика, оқыту, халықтық дәстүрлер, халық ақындары, педагогикалық ойлар, тәрбиелік мұра, заманауи оқу-тәрбие процесі, қағидаттары, енгізілуі.

**BASIC PRINCIPLES OF MODELING ETHNOPEDAGOGICAL
IDEAS IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS**

Kaldybaeva A. T., d.p.s., professor,
Kyrgyz State University named after I. Arabaev,
Bishkek, Kyrgyzstan, e-mail: aikadem_007@mail.ru

Abstract. The introduction of the mechanism of folk pedagogy into the modern educational process is primarily considered to be the teaching of folk traditions, which have always been “filtered” and purified in accordance with society and the social environment, and in this “filtering” the role of folk akyns was the most significant; pedagogical thoughts generated by them are considered fully suitable for the introduction of this educational heritage into the educational process.

Keywords: ethnopedagogy, teaching, folk traditions, folk akyns, pedagogical thoughts, educational heritage, modern educational process, principles, implementation.

Статья поступила 28.04.2021

УДК 004:37

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.002

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В МОДЕРНИЗАЦИИ ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Джусубалиева Д.М., д.п.н., профессор
КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: dinaddm@mail.ru

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы влияния цифрового общества на процесс обучения в системе высшего образования. Рассматривается роль цифровых технологий в иноязычном образовательном процессе. Показано, что цифровые технологии не только повышает интерес к процессу обучения, но и мотивируют обучающихся к процессу познания, способствуют изучению иностранного языка. Показана возможность использования цифровых технологий в процессе изучения иностранного языка и разработки собственных цифровых образовательных ресурсов в практике иноязычного образования.

Ключевые слова: интернет, цифровые технологии, цифровой образовательный контент, электронный ресурс, MOOK.

С получением независимости и с вхождением Казахстана в мировое образовательное пространство началась интенсивная модернизация казахстанского образования. В обществе начался процесс формирования постиндустриальной, а затем и новой экономики – экономики знаний, инноваций, глобальных информационных систем, экономики интеллектуального труда, науки, новейших технологий. Основу данной новой экономики составляет интеллектуальный потенциал, являющийся главной доминантой социально-экономического развития современного общества.

Современный мир сегодня стремительно развивается с помощью информационных и цифровых технологий, которые модернизируют все процессы человеческой деятельности, при этом, живя в глобальном сообществе, мы интегрируемся не только в современное мировое образовательное пространство, но и в культурное полиязычное пространство в том числе. И здесь самой главной задачей является сохранение своей культуры, собственного национального кода и, как сказал Первый президент РК, Лидер нации Н.А. Назарбаев «без опоры на национально-культурные корни модернизация повиснет в воздухе. Я же хочу, чтобы она твердо стояла на земле» [1].

Современные тенденции в сфере педагогического образования свидетельствуют о больших изменениях системы подготовки будущих учителей в высшей школе в различных направлениях, одним из которых

является цифровизация образования.

Сегодня стратегия развития современного Казахстана направлена на цифровизацию экономики страны. Основным стратегическим документом этого процесса стала Государственная программа «Цифровой Казахстан», целью которой является повышение качества жизни населения и конкурентоспособности экономики страны. Безусловно, что это касается и всей системы образования, которая ответственна за подготовку кадров, обеспечивающих цифровизацию экономики и владеющих цифровыми технологиями, в соответствии с требованиями рынка труда.

Живя в эпоху цифрового общества, подготовка специалистов соответствующих требованиям рыночной экономики неразрывно связана с использованием цифровых технологий в процессе обучения, что формирует у студентов не только профессиональную грамотность, но и цифровую компетентность, необходимую для современного специалиста. Все эти изменения коснулись и иноязычного образования. Сегодня подготовка профессиональных иноязычных кадров неразрывно связана с изменением методик и технологий используемых в проведении учебного процесса и, одним из основных технологий, стали информационно-коммуникационные и цифровые технологии.

В современном информационном обществе одной из важнейших качеств личности, адекватной Цифровой экономике, становится цифровая компетентность, т.е. то, насколько эта личность владеет цифровыми технологиями и может использовать их в своей повседневной и профессиональной деятельности. Живя в эпоху информационного общества, нельзя забывать, что поток информации не только с каждым годом, но и с каждым часом увеличивается, те знания, которые мы получили еще год назад, уже сегодня могут стать устаревшими. Поэтому современная система образования должна быстро реагировать на вызовы общества и формировать потребность в непрерывном самостоятельном овладении ими, уже начиная со школьной скамьи, чтобы развивать у личности цифровую компетентность, навыки самообразования, самостоятельного и творческого подхода к знаниям в течение всей активной жизни.

За годы независимости в Казахстане многое сделано в сфере образования для повышения его качества, конкурентоспособности и эффективной интеграции в международное научно-образовательное пространство. Поэтому в контексте третьей модернизации необходимо обеспечить качественно новый уровень подготовки казахстанских специалистов, «адаптированных к глобальной конкуренции в сфере знания» и, в первую очередь, это касается цифровизации образования.

В своей работе «Эпоха «Гринфельда» в образовании» Денис Конанчук и Андрей Волков считают, что современный мир стоит на пороге новой волны инноваций, которая может серьезно изменить сложившийся «образовательный ландшафт» [2]. Эпоха интернетизации,

которая началась с 1993 года, коренным образом изменила весь мир. Сегодня в современных школах и вузах обучается новое поколение детей и студентов, которые не мыслят себя без сети интернет. Возникает вопрос, нужно ли менять теории и методики обучения? Каковы новые системы обучения?

Цифровые технологии за последние десятилетия полностью поменяли образ жизни каждого жителя планеты, не стало исключением и образование. Исследователи утверждают, что внедрение технологических новинок с каждым годом будет проходить все более быстрыми темпами. Примером может служить сравнение повсеместного распространения электричества в XX столетии, на которое ушло около 30 лет, с планшетными компьютерами и смартфонами, для вхождения которых в обиход, потребовалось всего 3-4 года и каждый год они обновляются. В своей статье «Цифровые технологии, изменяющие мир» Коптелов А.К. пишет, что «новые цифровые технологии, которые активно развиваются в мировом масштабе скоро перевернут наше представление о возможностях IT» [3].

Что касается образования, то цифровые технологии в образовательном процессе, дали возможность активно использовать цифровой образовательный контент (электронные учебники, ЦОРЫ, компьютерные обучающие программы и т.д.), для овладения и освоения учебных заданий не только в стенах учебного заведения, но и самостоятельно на дому. Многие преподаватели стали самостоятельно разрабатывать цифровой образовательный контент для проведения учебных занятий, делая их более интересными и увлекательными. Используя в своем контенте анимации, видео и звук для лучшего усвоения информации, педагог существенно помогает обучающимся в изучении предмета, и мотивируют их на его познание. Цифровые технологии позволяют обучающимся быстро адаптироваться к информационным потокам, оценивать информацию, принимать решения в нестандартных ситуациях, и таким образом приобретать навыки XXI века.

Сегодня цифровая среда открывает широкие возможности для модернизации образования, обеспечивает условия для опережающего развития, изучения не только достижений прошлого, но и технологий, которые смогут пригодиться в будущем, закладывает основы для осознанного выбора профессии и получения знаний и навыков, необходимых для жизни и работы в современных реалиях общества [4, С.300].

Цифровые технологии не только повышает интерес к процессу обучения, мотивируя обучающихся к процессу познания, но и успешно способствуют изучению языка, давая возможность обучающимся использовать лучшие языковые ресурсы интернета, различные сайты известных компаний (New English File Online, ESL Cyber Listening Lab, British Council, English-online, Podcast in English и т.д.). Перед

преподавателем ставится задача разработать свой электронный контент, используя ресурсы интернета, а также свои разработанные интерактивные задания и тестовые вопросы для закрепления и контроля знаний.

В КазУМОиМЯ им. Аблай хана модернизация образовательного процесса и его автоматизация начала развиваться еще в 1998 году через разработку электронных образовательных ресурсов и электронных учебников.

Созданные в течение последних лет преподавателями и сотрудниками КазУМОиМЯ цифровые образовательные ресурсы, мультимедийные образовательные разработки, электронные учебники и тестовые задания достаточно активно стали использоваться преподавателями университета в процессе обучения, активизировалась работа по созданию цифрового образовательного контента.

Цифровой образовательный контент является основой современных методов организации образовательного процесса, играют ключевую роль в моделировании основных этапов учебного процесса, как в случае электронного обучения, так и при организации самостоятельной работы обучающихся в рамках системы традиционного образования. Под цифровым образовательным контентом понимается разработка электронных учебников, мультимедийных обучающих программ, цифровых образовательных ресурсов, способствующих дидактически обоснованному усвоению учебного материала [5].

Основной особенностью цифрового контента, используемого в информационно-образовательной среде университета, является единство технологических и дидактических требований, предъявляемых к ним.

Каждый электронный ресурс в образовательном процессе играет свою определенную роль. Часть из них посвящена последовательному изложению материала, некоторые ресурсы служат для оценки знаний учащихся, другие моделируют практические занятия и т.д.

Моделирование процесса обучения в электронных образовательных средах является, по сути дела, моделированием взаимодействия преподавателя и студента.

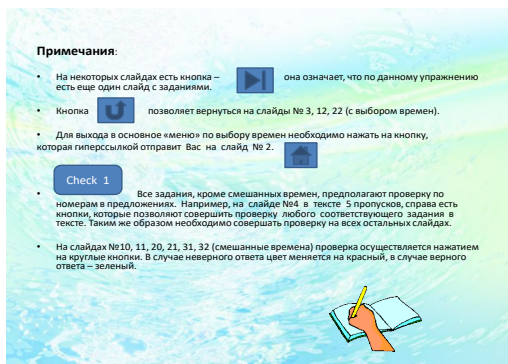
В университете была проведена работа по внедрения в учебную программу всех специальностей, модуля «профессиональной цифровизации» в рамках общей программы по переходу к модульно-компетентностной программе обучения. Модуль «профессиональной цифровизации» обеспечил студентам не только базовые знания, умения и навыки работы с современными ИКТ и цифровыми технологиями, но и на практике дал возможность познакомиться будущим специалистам в рамках своей специальности со специализированным профессиональным программным обеспечением. Так, например, для будущих переводчиков, отводится большой блок по работе с программным обеспечением (ПО) для накопления перевода (*Trados, Promt и др.*), у журналистов это ПО для монтажа телепередач и пост-обработки, у педагогов это программы

и технологии создания электронного контента (электронные учебники цифровые образовательные ресурсы, интерактивные тесты, полноценные электронные курсы и т.д.).

Большое значение уделяется внедрению в учебный процесс элективных курсов, связанных с цифровизацией иноязычного образования. Так, в рамках курса «Цифровизация профессионального педагогического образования» для магистрантов, будущих преподавателей школ и вузов разработана учебная программа, согласно которой они не только учатся использовать интернет и цифровые технологии в учебном процессе, но и обучаются разрабатывать свой собственный цифровой контент и MOOK для обучения английскому языку в рамках школьной программы. На рис. 1 приведены некоторые фрагменты разработки MOOK по английскому языку для школьников 4 класса с интерактивными упражнениями, дающими возможность в онлайн режиме оценить свои знания. Работа проводилась методом малых групп.

Очень важно и то, что в процессе проведения таких занятий, обучающиеся повышают не только свой профессиональный уровень, но и свою цифровую компетентность, поскольку сами ищут необходимый информационный материал, конструируют сценарий контента, разрабатывают интерактивные упражнения и составляют тестовые вопросы для контроля знаний, активно используя ресурсы интернета и собственные.

Сегодня цифровая компетентность и цифровая грамотность относятся к одним из важных направлений обучения будущих специалистов, особенно учителей школ, без которых невозможно проводить современный образовательный процесс [6, С.25]. Как показал процесс обучения школьников в условиях мировой пандемии, многие учителя не владеют цифровой компетентностью, не могут грамотно в режиме онлайн преподнести изучаемый предмет, поэтому обучение цифровой грамотности и формирование цифровой компетентности является очень важным направлением модернизации современного образования.

Поставь глаголы в скобках в правильную форму
 This is Mike. He 1)...(be) 12 years old. He 2)... (have got) dark hair, grey eyes and a pale complexion.
 Mike 3)... (live) in Chicago with his family. His father is a teacher and his mother is a lawyer. Mike 4)... (not/have) any brothers or sisters. He 5)... (love) football.

Выбери правильный ответ
 Dear diary,
 It's Sunday again. I ... (be) so bored.
 I ... (not/know) what to do.
 Mum is in the kitchen. She ...(cook).
 She ... (cook) since eight o'clock this morning.

Поставь глаголы в скобках в правильную форму
 Mother 1)...(clean) the windows twice last week.
 They 2)...(not/go) on holidays to Spain last year.
 Tina 3)...(not/sing) in the concert yesterday.
 Paul often 4)...(fight) with his brother when they were young.

Поставь глаголы в скобках в правильную форму (Future Simple или Future Continuous)
 A: If they want to come I 4)... (pick) you up from work and we can all go together.
 B: Great! Just think, we 5)...(swim) in the sea this time tomorrow! I can't wait!

Рис.1 Примеры интерактивных упражнений из электронного контента МООК для учеников 4 класса.

Таким образом, цифровые технологии, как отмечают многие ученые, это уже не только инструмент, а новая среда существования человека. Применение цифровых технологий в образовании, и, в том числе, в иноязычном образовании, является не только требованием времени, но и одним из направлений модернизации, способствует повышению качества иноязычного образования, поскольку дают возможность визуально, с использованием анимаций преподнести изучаемый материал, который включает в себя различные видеоматериалы лингвострановедческого характера, тексты для аудирования, создание проектов (в том числе видео), мультимедийных презентаций, использование электронных словарей, энциклопедий, справочников и т.п. Цифровые технологии способствует формированию личности цифрового общества, обладающей не только профессиональными, но и цифровыми компетенциями.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. - Режим доступа: URL: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee

modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya. – (Дата обращения 17.03.2021)

[2] Конанчук Д., Волков А. Эпоха «Гринфильда в образовании». - Режим доступа: URL: <https://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research/education/> - (Дата обращения 19.03.2021)

[3] Коптелов А.К. Цифровые технологии изменяющие мир. - Режим доступа: URL: http://koptelov.info/publikatsii/digital_technology/ - (Дата обращения 19.03.2021)

[4] Джусубалиева Д.М. Модернизация системы образования в условиях цифровизации общества. Материалы VI Международной научно-практической конференции «Продвижение эффективных практик культуры качества в высшем образовании: бенчмаркинг и поиск резервов». - Алматы, КазУМОиМЯ им. Абылай хана. – 2019. - 12-13 октября. - С. 300-304

[5] Нурғалиева Г.К. Преемственность в развитии научной школы. - Алматы: АО «Национальный центр информатизации», 2015. – 310 с.

[6] Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К. Цифровая компетентность современного педагога и информационная культура: новые системы обучения //Вестник академии педагогических наук Казахстана. – 2017. - № 4. - С. 25-34.

REFERENCES

[1] Nazarbayev N.A. Vzglyad v budushcheye: modernizatsiya obshchestvennogo soznaniya (Vzglyad v future: modernizatsiya obshchestvennogo consciousti.). - Rezhim dostupa: URL: http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya . – (Data obrashcheniya 17.03.2021) [in Rus.]

[2] Konanchuk D., Volkov A. Epokha «Grinfil'da v obrazovanii» (The era of “Greenfield in education”). - Rezhim dostupa: URL: <https://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research/education/> - (Data obrashcheniya 19.03.2021) [in Rus.]

[3] Koptelev A.K. Tsifrovyye tekhnologii izmenyayushchiye mir (Digital technologies changing the world). - Rezhim dostupa: URL: http://koptelov.info/publikatsii/digital_technology/ - (Data obrashcheniya 19.03.2021) [in Rus.]

[4] Dzhsubaliyeva D.M. Modernizatsiya sistemy obrazovaniya v usloviyakh tsifrovizatsii obshchestva (Modernization of the education system in the conditions of digitalization of society). Materialy VI Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Prodvizheniye effektivnykh praktik kul'tury kachestva v vysshem obrazovanii: benchmarking i poisk rezervov». - Almaty, KazUMoiMYA im. Abylay khana. – 2019. - 12-13 oktyabrya. - P. 300-304 [in Rus.]

[5] Nurgaliyeva G.K. Preyemstvennost' v razvitii nauchnoy shkoly (Continuity in the development of the scientific school). - Almaty: АО

«Natsional'nyy tsentr informatizatsii», 2015. – 310 p. [in Rus.]

[6] Dzhussubaliyeva D.M., Mynbayeva A.K. Tsifrovaya kompetentnost' sovremennogo pedagoga i informatsionnaya kul'tura: novyye sistemy obucheniya (Digital competence of a modern teacher and information culture: new learning systems) // Vestnik akademii pedagogicheskikh nauk Kazakhstana. – 2017. - № 4. - P. 25-34 [in Rus.]

ШЕТЕЛДІК ТІЛ БІЛІМІН ЖАҢАРТУДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Джусубалиева Д.М., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәнеӘТУ Алматы, Қазақстан, e-mail: dinaddm@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада цифрлық қоғамның жоғары білім беру жүйесіндегі оқыту үдерісіне әсері қарастырылған. Шетелдік білім беру үдерісіндегі сандық технологиялардың рөлі қарастырылады. Цифрлық технологиялар оқыту үдерісіне деген қызығушылықты арттырып қана қоймай, сонымен қатар студенттерді оқу үдерісіне ынталандырады, шет тілін үйренуге үлес қосады. Шетел тілін оқыту тәжірибесінде цифрлық технологияларды қолдану және өзіңіздің жеке цифрлық білім беру ресурстарыңызды дамыту мүмкіндігі көрсетілген.

Тірек сөздер: Интернет, цифрлық технологиялар, цифрлық білім беру мазмұны, электрондық ресурс, MOOCs.

DIGITAL TECHNOLOGIES IN MODERNIZATION OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Dzhussubaliyeva D.M., d.p.s., professor, Ablai Khan KazUIRandWL,
Almaty Kazakhstan, e-mail: dinaddm@mail.ru

Abstract. The article discusses the impact of digital society on the learning process in the higher education system. The role of digital technologies in the foreign language educational process is considered. It is shown that digital technologies not only increase interest in the learning process, but also motivate students to the learning process, contribute to the study of a foreign language. The possibility of using digital technologies in the process of learning a foreign language and developing your own digital educational resources in the practice of foreign language education is shown.

Keywords: Internet, digital technologies, digital educational content, electronic resource, MOOCs.

Статья поступила 27.03.2021

УДК 81-13
DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.003

MASS OPEN ONLINE COURSES AS AN EFFECTIVE PLATFORM FOR THE FORMATION OF DIGITAL COMPETENCE AMONG FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Akishev M.Zh.,¹ Zhaitapova A. A.²

¹ master student, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: muragerheritor@gmail.com

² d.p.s., professor, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: a.zhaitapova@mail.ru

Abstract. The article is devoted to the issue of formation and improvement of digital competence of future foreign language teachers through mass open online courses.

MOOC is a relatively new learning technology, where the main advantage is the speed of information transfer, as well as the ability to gain knowledge from different institutions, while being away from the source of information.

The purpose of the study is to identify the possibilities of such technologies as mass open online courses in the formation of digital competence of future teachers of a foreign language in the linguistic university.

These technologies have great prospects and their application will allow us to better shape the didactic tasks of the teacher by expanding the horizons, thanks to the acquisition of rich experience from well-known professors with a world name.

Keywords: digital competence, connectivism, e-learning, distance learning, mass open online courses.

The relevance of the use of digital technologies was mentioned even before the advent of mass online courses. The program for the development of education was approved, within the framework of this program, the project “E-learning” was approved, its goal was to develop electronic educational resources and services, as well as to ensure equal access to them, thanks to ICT technologies. But due to insufficient funding, the project was suspended. To date, the use of modern programs that can simplify the educational process has not lost its relevance, as well as the knowledge and ability to apply them in practice [1].

Access to digital technologies will reduce the learning gap between high and low social status students European Commission.

Achievements in the field of digital technologies create new problems for Kazakhstani and foreign schoolchildren, students and teachers. The theft of personal data is becoming a major problem in modern education. Modern applications such as Facebook and V Kontakte can contain both positive and

negative information. Moreover, according to Tristan Hartis, who is the founder and president of the center for Humane technologies, technologies such as Facebook are designed to enslave our minds, as they study our behavior and know about our weaknesses, we are forced to become their slaves because our vanity serves as a great bait for them [1]. For this reason, it is very important to master digital competencies, namely, the knowledge and skills that will help us correctly and accurately select the necessary information, as well as create our own digital products [2].

The second significant aspect is the formation of students' skills of the 21st century based on the principle of continuous learning and a competence-based approach. These changes in the structure of education require the creation and emergence of new concepts and theories in education. One of these modern theories of modernity is the theory of connectivism which is closely related to learning in the digital environment and the authors of this theory are Stephen Downs and George Siemens. The need for connectivism in formations lies in 2 important points: 1) Replacing old theories that have lost their relevance 2) Selecting the most promising theories by combining them [2].

This theory is actualized at the time of obtaining knowledge via the Internet which is most closely related to such a form of training as mass online courses, in which knowledge is acquired while online.

The developers of e-learning suggest that the growing influence of the Internet and online communication can simplify the role of the teacher in the educational environment, or even eliminate this role. In this way, students will be able to choose the direction of study independently, they will still exchange information with specialists of the chosen direction, but the focus will remain on the student, not the teacher and the institution. This assumption has raised concerns about the lack of critical interaction between the teacher and the student, which means a high level of responsibility to oneself, as well as a vision of the direction in which to move [3].

Due to the fact that the Internet space contains a huge amount of information, both useful and harmful, as well as the content and tools for transmitting information are changing, a modern teacher must always be in the thick of events and be able to correctly select the necessary information located on the network, analyzing and selecting only useful ones for himself.

This feature is applicable only to an individual, and in the modern world is called «digital competence» [4].

This term was introduced by the American writer Paul Gilster, in his opinion, constant presence on the Internet creates new forms of behavior, methods of searching for information, the key feature of which is the formation of a network way of thinking.

P. Gilster identifies 3 main components of digital competence:

Media competence – the ability to analyze the received information in various forms and semiotic expressions.

Information competence – the ability to quickly search for information of interest and quickly assimilate it in various forms

Communicative competence – knowledge, skills, and social experience that are necessary in communication [5].

Object and subject of the study

The object of the study is the pedagogical interaction of teachers and students that arise in the learning process, as well as the difficulties that may arise in this process.

The subject of the study is the learning process and the knowledge, skills and abilities obtained during this process.

The aim of the study is to develop ways to form the digital competence of future foreign language teachers in the context of distance learning, to develop a model and experimentally prove its methodological effectiveness. Successful development the professional development of the future teacher is planned by studying the theoretical foundations of mass online courses, which will ensure the effective formation of digital competence.

Literature review

The topic of this dissertation used sources that are directly related to such concepts as digital, information, media, intercultural, technical and consumer competencies, as well as mass online courses and their impact on the formation of digital competence in universities.

Today, a promising learning environment for the formation of cross-cultural competencies is the mass online courses [6].

Stephen Downs made a great contribution to the development of mass open online courses by presenting them in two forms: xMOOCs, which imply cognitive-behavioral theory according Siemens, and cMOOCs, which represent the theory of connectivism developed by himself [5].

According to Borisova, open education provides a wide range of learning strategies, among other things, provides extensive access to online content [6].

Open education allows you to practically implement a number of freedoms Soldatkin, i.e. on the principle of open doors.

The concept of digital literacy (competence) appeared in 1997 in the work of P. Gilster. Under this concept, it was mentioned that digital competence is a set of skills and abilities with which the user of ICT tools can critically evaluate and apply the information that he receives through various network devices. Soldatova identified a four-component structure of digital competence consisting of: knowledge, skills, motivation, responsibility (including security).

Each of these components can be applied in completely different fields of activity, including in the field of education, where a significant role is given to knowledge, skills, and motivation of students [6].

An important role in the study of this competence was given by the professor of our University, D. M. Dzhusubalieva, who published a book entitled “Digital technologies in foreign language education, distance learning”, which

contains the concepts of various authors who have studied digital competence, as well as many theoretical examples of open mass online courses [1].

On the official website of the Common Digital Competence Framework, it is indicated that at the moment there are 5 key components that are used in different areas, their names and descriptions are given in Example 1 [7].

1) Data and information literacy - the ability to search and find digital data, formulate information needs, and judge the relevance of the source and its content.

2) Negotiation and collaboration literacy - involves interaction, communication and collaboration through digital technologies with the participants of the process, taking into account the cultural characteristics and the diversity of generations in society. Participate in public development programs through private and public digital services, manage your personal data [8].

3) Media content creation-the ability to create and edit media content in order to improve and integrate information into the general body of knowledge, taking into account the basics of applying copyrights and licenses.

4) Safety. Protect content, devices, or personal data in order to maintain privacy in the digital environment. Protection of the emotional and physical state. Be aware of the impact of digital technologies and their applications on the environment [9].

5) Problem solving. Identification of consumer needs, with the solution of conceptual problems, as well as situations arising in the digital environment. The use of modern innovative tools and products.

Example 1 Structural components of digital competencies.

The definition of digital competence has different interpretations by different scientists, but in the educational structure it always implies skills and abilities with which you can critically evaluate information and select the most relevant information that the user works with [10].

Research methods

The study was conducted at our university, and the following methods were used in the course of the study:

- Study and critical analysis of the scientific literature on the research topic;
- Student survey
- Simulation
- Theories

My research and analysis of the literature allowed me to identify the importance of the formation of digital competence among students of foreign universities, as modern methods of conducting classes require additional knowledge in the field of ICT, as ICT tools allow us to cope with the task many times faster, saving our time and money due to the availability of open education that provides us with MOOCs.

REFERENCES

[1] Atikol B., & Niyazova, G. Digital technologies in the formation of methodological competence of future teachers. //Bulletin of Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan. - Almaty, 2020. – P.73–81.

[2] Tristan Hartis, A., Amin, R., & Wani, Z. A. Contribution of developed countries towards MOOCs: an exploration and assessment from a representative platform Coursera. Asian Association of Open Universities Journal. - New York, 2017. – P.251–262.

[3] Brevik, L. M., Gudmundsdottir, G. B., Lund, A., & Strømme, T. A. Transformative agency in teacher education: Fostering professional digital competence. - London, 2019. – P. 86.

[4] Buinytska, O., & Vasylenko, S. Using e-courses to enhance the future teachers` digitalcompetence. open educational e-environment of modern university //Special edition. - Ukraine, 2018. – P.44–62.

[5] Gilster, P., Theory and Practice in Digital Competence Assessment. International Journal of Digital Literacy and Digital Competence //Cambridge university, 2010. -№1(3). – P. 1–17.

[6] Борисова А.А. Дистанционное обучение: организационные и технологические аспекты. Кибер Ленинка. - Санкт-Петербург, 2011. – P.34-45.

[7] Castaño-Muñoz, J., Kreijns, K., Kalz, M., & Punie, Y. Does digital competence and occupational setting influence MOOC participation? Evidence from a cross-course survey. Journal of Computing in Higher Education. - Spain, 2016. – P.28–46.

[8] Chamberlin, L., & Parish, T. MOOCs: Massive Open Online Courses or Massive and Often Obtuse Courses? ELearn, (8). - London, 2011. – P.350–360.

[9] Chun, D. M. Developing Intercultural Communicative Competence through Online Exchanges. CALICO Journal. - China, 2016. – P.392–419.

[10] Digital Culture and Digital Media: Professional Competences. International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering. - India, 2020. – P. 282–288.

ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАР БОЛАШАҚ ШЕТ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ПЛАТФОРМАСЫ РЕТІНДЕ

Ақишев М. Ж.,¹ Жайтапова А.А.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: muragerheritor@gmail.com

²п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: a.zhaitarova@mail.ru

Аңдатпа. Мақала жаппай ашық онлайн-курстар арқылы болашақ шет тілі мұғалімдерінің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру және жетілдіру мәселесіне арналған.

МООС - бұл салыстырмалы түрде жаңа оқыту технологиясы, мұнда басты артықшылығы-ақпаратты беру жылдамдығы, сонымен қатар ақпарат көзінен алыс жерде әр түрлі мекемелерден білім алу мүмкіндігі.

Зерттеудің мақсаты лингвистикалық университетте болашақ шет тілі мұғалімдерінің цифрлық құзыреттілігін қалыптастырудағы жаппай ашық онлайн курстар сияқты технологиялардың мүмкіндіктерін анықтау болып табылады.

Бұл технологиялардың болашағы зор және оларды қолдану әлемге әйгілі профессорлардан бай тәжірибе алу арқылы мұғалімнің дидактикалық міндеттерін жақсырақ қалыптастыруға, көкжиегін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: цифрлық құзыреттілік, коннективизм, электронды оқыту, қашықтан оқыту, жаппай ашық онлайн курстар.

МАССОВЫЕ ОТКРЫТЫЕ ОНЛАЙН КУРСЫ КАК ЭФФЕКТИВНАЯ ПЛАТФОРМА ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Ақишев М. Ж.,¹ Жайтапова. А.А.²

¹ магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: muragerheritor@gmail.com

² д.п.н профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай Хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: a.zhaitarova@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена проблеме формирования и совершенствования цифровой компетентности будущих учителей иностранного языка посредством массовых открытых онлайн-курсов.

МООС - это относительно новая технология обучения, где основным преимуществом является скорость передачи информации, а также возможность получать знания из разных учреждений, находясь вдали от источника информации.

Целью исследования является выявление возможностей таких технологий, как массовые открытые онлайн-курсы в формировании цифровой компетентности будущих учителей иностранного языка в лингвистическом вузе.

Эти технологии имеют большие перспективы, и их применение позволит нам лучше формировать дидактические задачи преподавателя, расширяя кругозор, благодаря приобретению богатого опыта у известных профессоров с мировым именем.

Ключевые слова: цифровая компетентность, коннективизм, электронное обучение, дистанционное обучение, массовые открытые онлайн-курсы.

Статья поступила 19.03.2021

УДК 371

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.004

КОНСТРУКТОР - МОДЕЛЬЕРДІ ӨНДІРІСТІК ҚЫЗМЕТКЕ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Рахметова Н.Б., п. ф. к., профессор
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: nurziya-r@mail.ru

Аңдатпа. Білім беру саласында жаңартылған білім негізінде мұғалімді екі мамандық бойынша жұмысқа даярлау талап етілді. Мұндай дайындық тұжырымдамасында кәсіби дайындықтан көп салалы дайындыққа көшу әлеуметтік-педагогикалық маңызды мақсаттарға жету жолындағы тиімді қадам болып табылады. Бұл тұрғыда конструктор - модельер қосымша мамандандыру бойынша болашақ көркем еңбек мұғалімін даярлау, бұл, ең алдымен, олардың кәсіби қызметке дайындығын бағалау, мамандық бойынша білім беру саласының мазмұнын ескере отырып, болашақ интеграцияланған кәсіби мұғалімді даярлаудың жаңа мақсаттары мен міндеттерін қою қажет.

Тірек сөздер: педагогикалық негіздер, конструктор-модельер, Көркем еңбек, кәсіби дайындық, өндірістік қызмет.

Білім беру саласында жаңартылған білім беру негізінде мұғалімді қос мамандық бойынша жұмысқа даярлауды қажет етті. Мұндай дайындық тұжырымдамасында кәсіби дайындықтан көп салалы дайындыққа көшу әлеуметтік-педагогикалық маңызды мақсаттарға жету жолындағы тиімді қадам болып табылады. Демек, білім беруді одан әрі дамытудың

объективті процестерінің көрінісі ретінде қазіргі уақытта бүкіл әлемдік жалпы білім беру жүйесін дамытудың жетекші стратегияларының бірі екендігі де белгілі. Бұл тұрғыда конструктор - модельер мамандануын қоса алғанда, негізгі және қосымша мамандықтар мен бағыттар бойынша оқу - тәрбие міндеттерін шешуге қабілетті болашақ көркем еңбек мұғалімін даярлау, жоғары педагогикалық білімнің алдына қойылған өмірдің, жұмыссыздық жағдайында бәсекеге қабілетті мамандарды еңбек нарығының талаптарының маңызды проблемаларының бірі болып табылады [1].

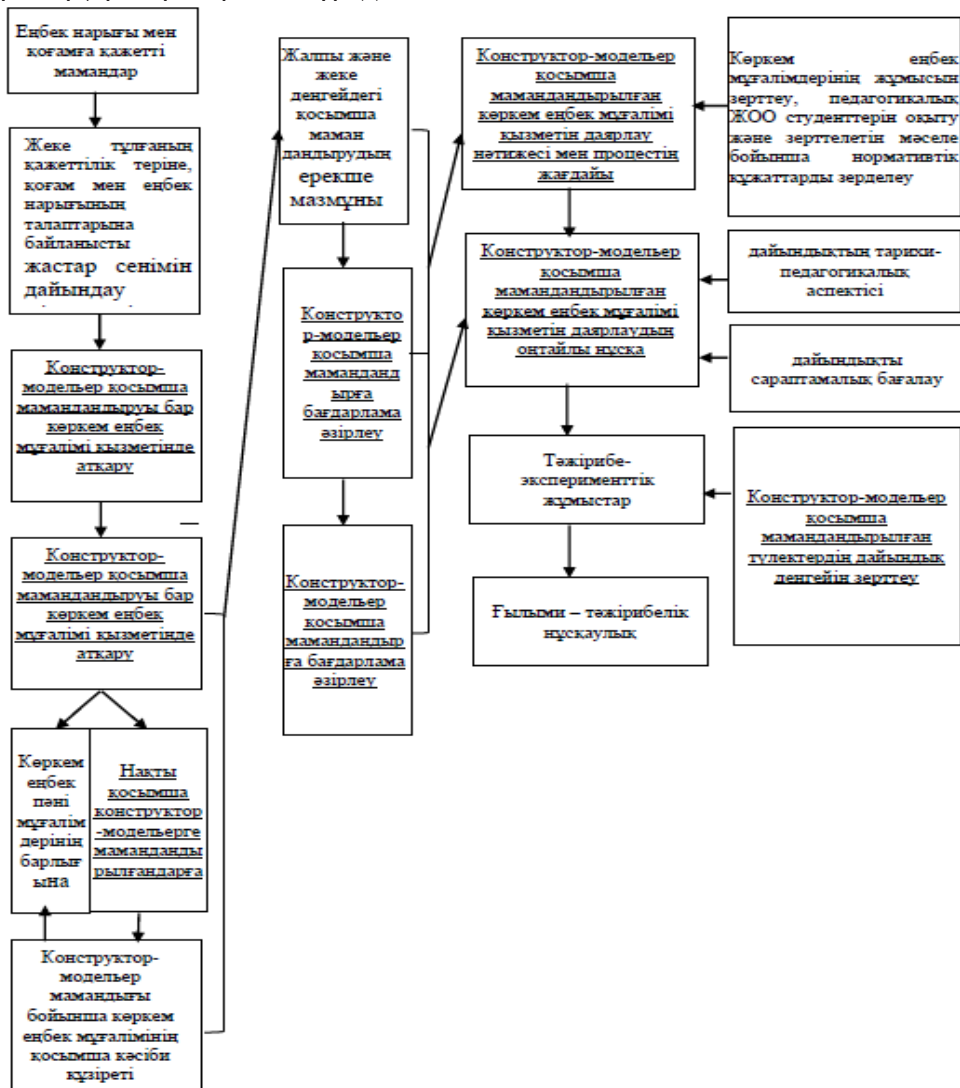
Алайда, бүгін көркем еңбек мұғалімін конструктор - модельер қосымша мамандануы бойынша даярлауды жүзеге асыру үшін алдымен мұғалімнің кәсіби қызметке дайындығын бағалау, мамандық бойынша интеграцияланған білім беру саласының мазмұнын, мақсаттары мен міндеттерін ескерген жөн.

Еліміз егемендігін алғаннан бастап қазіргі заманғы маманға жұмыс берушінің өсіп келе жатқан талаптары мен оны дайындаудың қолданыстағы нысандары мен әдістері арасындағы әлеуметтік - экономикалық қайшылықтар әлеуметтік маңызды бола бастады. Жұмыс күшіне сұраныс пен оның еңбек нарығындағы ұсынысы арасындағы кәсіби - біліктілік сәйкессіздігі атап өтілді.

Бұл жағдай тұрақсыз экономикалық жағдаймен, өнеркәсіптік өндірістің құлдырауымен, жұмыс орындарының қысқаруымен байланысты, бірақ бұл көбінесе нарықтық тенденцияларды ескерусіз оқу орындарына қабылдау жоспарларының қалыптасуымен, сондай-ақ түлектердің біліктілік деңгейінің жұмыс берушінің талаптарына сәйкес келмеуімен байланысты. Көптеген кәсіптік білім беру мекемелері кадрлар даярлаудың көлемдері мен бейіндерін жоспарлау кезінде кәсіптердің, мамандықтардың қалыптасқан жиынтығын пайдаланады. Еңбек нарығындағы нақты жағдай ескерілмейді, нәтижесінде көптеген түлектер оқуды аяқтағаннан кейін бірден жұмыссыздар қатарын толықтырады. Осыған байланысты университет түлектері экономикалық өмірдің нақты жағдайлары өзгергенін білуі керек. Атап айтқанда, болашақ мамандардың белгілі бір бөлігі еңбек нарығы туралы түсінікке ие, өйткені олардың көпшілігі оқу кезінде бір жерде қосымша табыс көзін таба білді. Жоғары оқу орындары еңбек нарығындағы нақты жағдайды зерделеп, болашақ мамандарға кәсіптік қызметтің, оның ішінде орта кәсіптік білімнің мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік беретін тиісті дайындық бере алады. Оқу барысында қосымша мамандықтар бойынша жеткілікті үлкен білім ала алды. Әрине, бұл саналы түрде жүзеге асырылуы керек. Өзге студенттер іс жүзінде болашақ жұмыссыздыққа және университет қабырғасында төрт жыл өмір сүруге деген ықыласқа болжам жасайды. Олардың бұл ұстанымын «белсенді жұмыс іздеушілер» позициясына өзгерту қажет» [2].

Жоғары білім, оның ішінде педагогикалық, білім беру жүйесінде көп салалы дайындықты қарқынды жүзеге асыру жұмыссыздықтың салдарын жеңілдетудің, тауарлар мен еңбектің ұлттық нарығын қорғаудың, әлеуметтік тұрақтандырудың және маманның қажеттілігінің маңызды факторы болып табылады.

Бүгінгі таңда көп салалы білім беру – бұл жоғары мектептің ерекшелігі, мысалы, жақында өткен кәсіптік білім берудегі өте тар мамандандырудан айырмашылығы. Қос мамандықтар бойынша дайындық қаражатты үнемдеу және мамандарды даярлау сапасын арттыру резервтерінен тұрады.

Сурет 1 – Конструктор – модельер қосымша мамандандырылған тұлғалардың дайындық деңгейі

Сонымен қатар, теориялық зерттеулердің әртүрлі бағыттарына қарамастан, біз болашақ көркем еңбек мұғалімдерін үздіксіз педагогикалық білім беру жағдайында оқыту процесі олардың қосымша мамандандыру, оның ішінде конструктор – модельер мандандыруы бойынша қызметке дайындығын қамтамасыз ету аспектісінде зерттелетін жұмыстарды кездестірмедік. Соған қарамастан, іс жүзінде еңбекке баулитын мұғалімдердің едәуір бөлігі, олардың жұмыс өтіліне қарамастан, киімді модельдеуге және жобалауға байланысты кәсіби қызметті жүзеге асыруда айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Бұл «Көркем еңбек» білім беру саласының жаңа тұжырымдамасын іске асыру жағдайында олардың бейімделу және кәсіби өсу процесін қиындатады.

Қазіргі уақытта көркем еңбек мұғалімі, кез-келген басқа мұғалім сияқты, тез өзгеретін жұмыс жағдайына түсіп, әлеуметтік-мәдени және білім беру ортасында күтпеген өзгерістерге тап болады. Бүгінгі таңда педагогикалық ЖОО - да қосымша мамандандыру бойынша (пәндік - мазмұндық жұмыстан басқа) технология мұғалімін даярлаудың жетекші жалпы мәнді компоненті екі бейінді жұмыста (дүниетанымдық, әлеуметтік - тұлғалық, адамгершілік-құндылық, нормативтік) жаңа аспаптық және кәсіби бағдарларды әзірлеу болып табылады [3].

Зерттеу сипатының неғұрлым нақты шекараларын белгілеу үшін біз бірқатар түсіндірулер береміз.

Біріншіден, «Қосымша мамандандыру» терминін қолдану келесі нақтылауды қажет етеді. Педагогикалық әдебиеттер мен басылымдарда «қосымша мамандану» және «қосымша мамандық» ұғымдары жиі шатастырылады. Бірақ таңдалған мамандық бойынша оқыту тиісті біліктілікті берумен аяқталатынын еске түсіру жеткілікті, ал мамандандыру пәнін дамыту жалпы технологиялық дайындықтың өзіндік аудармашысы рөлін алады, бұл оған қажетті бағдар береді. Басқаша айтқанда, қосымша мамандық негізгі біліктілікке байланысты болуы мүмкін.

Қосымша мамандандыру көркем еңбек мұғалімінің жалпы дайындығын кеңейтуге, нақтылауға, дамытуға және болашақта орта буынның қосымша кәсіби қызметіне дайындалу үшін негіз құруға арналған. Соңғысын енгізу маманның кәсіби бағытын анықтауда кейбір қиындықтар тудыруы керек сияқты. Бірақ болашақ технология мұғалімін даярлаудың бірыңғай жалпы технологиялық негізін ескерсек, бәрі өз орнына келеді. Кез-келген қосымша мамандандыру қай топқа жатпаса да (техникалық, шығармашылық, агротехникалық және т.б.) жалпы дайындықты толықтырады.

Екіншіден, болашақ көркем еңбек мұғалімдерінің қосымша мамандануы оқытудың келесі негізгі санаттарын қамтиды – модельдеу және дизайн.

«Модельдеу-белгілі бір объектінің сипаттамаларын оларды зерттеу үшін арнайы жасалған басқа объектіге көбейту. Бұл модель» деп аталады.

Модельдеу қажеттілігі білім мен іс-әрекеттің барлық салаларында, соның ішінде киім жасау технологиясында пайда болатыны белгілі.

Киімді модельдеу дегеніміз - белгілі бір антропологиялық деректері бар белгілі бір тақырыпқа сәйкес келетін модельдерді құру арқылы арнайы тақырыптық мәселелерді шешу процесін білдіреді (фигураның түрлері, өлшем белгілері, фигура мен киімнің немқұрайдылығының интервалдары және т. б.).

Үшіншіден, модель дегеніміз – белгілі бір жағдайларда қазіргі заманғы сән идеяларының талаптарына сәйкес киімге тән қызығушылық қасиеттерін шығаратын үлгі. Нақты модельдеу жұмыс барысында модель мен белгілі бір субъект арасындағы белгілі бір қатынасты орнатады және модельдің қасиеттерін оның сипаттамалық қасиеттерін арнайы зерттеу процесінде тақырыпқа жатқызады (адам фигурасының морфологиялық белгілері: сыртқы түрі, бойы және дене салмағы, пропорциялар және т. б.)

Төртіншіден, модельді жобалау пәндік (үлгі, модель) және символдық нысандарда (үлгілер, үлгілер, компьютерлік бағдарлама, теория) жүзеге асырылады. Киім үлгісін жасауда екі әдіс болуы мүмкін. Егер біріншісі эмпирикалық анықталған қасиеттерден және субъектінің оның моделіне тәуелділіктерінен болса, онда екіншісі бастапқы кезеңде әзірленген модельдегі субъектінің сипаттамалық қасиеттерін эксперименттік қайта құруды қамтиды. Модельдер түпнұсқаны қатынастардың соңғы санында жүзеге асырады, бұл өнеркәсіптік өндіріс үшін қажет типологияның өлшемі болып табылады.

Бесіншіден, біздің зерттеуіміздің нақты мазмұны тұрғысынан болашақ көркем еңбек мұғалімдерінің қосымша мамандандыруды жалпы дайындық білімін кеңейтуге және киімді жобалау және жобалау процесінде олардың құрылымдық және білім беру іс-әрекеті, өзін-өзі бақылау және өзін - өзі тану процесінде білім беру және кәсіби дағдыларды дамытуға бағытталған қос кәсіби дайындық деп түсінуі болып табылады.

Өндіріс пен экономикадағы дағдарыс құбылыстарымен қатар жүретін елдегі қоғамдық-саяси жүйені қайта құру процестері кәсіптік білім беруді қайта бейіндеу, кәсіптік және өмірлік талап етілетін мамандардың кең спектрін, оның ішінде кең бейіндегі технология мұғалімдерін, қоғамның еңбек нарығындағы белсенді субъектілерін даярлауға бағытталған мамандықтар мен мамандандырулар бойынша қосымша даярлау қажеттілігін туындатты.

Экономиканы қайта құрылымдау және жалпы өндіріс кәсіпорындарын монополиясыздандыру, ең алдымен, кәсіптік білім беру мекемелері еңбек нарығының үрдістерінің салдары ретінде сезінді, өйткені олар тұрақты білім ғана емес, сонымен қатар ішінара экономикалық жүйе болып табылады.

Әлеуметтік-экономикалық қайта құрулардың басталуына кәсіби дайындықтың мұндай қосарлы табиғаты білім беру мазмұны мен әртүрлі

еңбек салаларындағы маман қызметінің мазмұны арасындағы бірқатар қайшылықтардың шиеленісуіне ықпал етті [4].

Бүгінгі таңда еңбек нарығы талаптары «ескі» өндірістен ерекшеленетін кәсіптік білім беру қызметінің өніміне тапсырыс берушілердің біріне айналуға: бізге әртүрлі әлеуметтік топтар мен қатынастардың тез өзгертін жағдайларында өз бетінше жүру қабілеті ретінде кәсіби ұтқырлықтың қажеттілігін түсінетін, кең профильді кәсіпті меңгерген маман қажет. Жұмыспен қамтудың кепілі - жоғары біліктілікті игеру, негізгі мамандыққа байланысты көптеген мәселелер бойынша күзiреттіліктің көрінісі болады.

Болашақ көркем еңбек мұғалімдерін қосымша мамандандыру бойынша оқытудың педагогикалық жүйесі жасалды, оның мәні үздіксіз білім беру арқылы жүзеге асырылатын негізгі мамандық бойынша қосымша мамандандыру мен негізгі білім беру мазмұнының мақсаттары, міндеттері мен функцияларының тұтастығы болып табылады. Бір жағынан, жоғары педагогикалық мектептің міндеттеріне сәйкес білім беру «Көркем еңбек» негізгі мамандығы бойынша кәсіби қызмет үшін субъектінің білімі, дағдылары мен дағдыларының тұтас жүйесін қалыптастыруға, екінші жағынан — жалпы ғылыми және ғылыми - әдістемелік білім базасын құруға бағытталған, оның негізінде қосымша мамандандыру бойынша дайындық жүзеге асырылады. дизайнер. Мамандандырудың мазмұнды және процедуралық аспектілері, бір-бірімен өзара әрекеттесу, оқу ақпаратын интеграциялайды, бөлінбейтін тұтастықты құрайды және болашақ көркем еңбек мұғалімін конструктор-модельер мамандандыруы бойынша оқытудың теориясы мен практикасы туралы білімнің интеграцияланған негізін құрайды, осылайша оның қызметінің кәсіби базасын кеңейтеді.

ӘДЕБИЕТ

[1] Байбатшаева А.Е. Болашақ технология пәні мұғалімінің кәсіби шеберліктерін шыңдау жолдарын, педагогикалық шарттары мен даму бағыттарына тарихи-әлеуметтік шолу. - Алматы, 2008. – 128 б.

[2] Нишаналиев У.Н. Педагогические условия совершенствования профессиональной подготовки учителей трудового обучения. - Ташкент, 1998. - 239 с.

[3] Зарощин Е.Б. Педагогические основы подготовки будущих учителей технологии по дополнительной специализации модельер – конструктор. – Шуя, 2000. - 192 с.

[4] Рахметова Н.Б. Болашақ мұғалімдерді көркемдік – конструкторлық іс-әрекетке кәсіби даярлау. – Алматы, 2020. - 134 б.

REFERENCES

[1] Baybatşaeva A.E. Bolaşak tehnologiya péni muğaliminiñ késibi şeberliklerin şıñdaw joldarın, pedagogikalıq şarttarı men damw bağıttarına tarixi-élewmettik şolw (Historical and social review of ways to improve the professional skills of future teachers of technology, pedagogical conditions and directions of development). - Almatı, 2008. – 128 p. [in Kaz.]

[2] Nishanaliyev U.N. Pedagogicheskiye usloviya sovershenstvovaniya professional'noy podgotovki uchiteley trudovogo obucheniya (Pedagogical conditions for the improvement of professional training of teachers of labor education). - Tashkent, 1998. - 239 p. [in Rus.]

[3] Zaroshchin Ye.B. Pedagogicheskiye osnovy podgotovki budushchikh uchiteley tekhnologii po dopolnitel'noy spetsializatsii model'yer – konstruktor (Pedagogical bases of preparation of future teachers of technology on additional specialization of the modeler-designer). – Shuya, 2000. - 192 p. [in Rus.]

[4] Raxmetova N.B. Bolaşaq muğalimderdi körkemdik – konstrwktorlıq is-äreketke käsibi dayarlaw (Professional training of future teachers for artistic and design activities). – Almatı, 2020. - 134 p. [in Kaz.]

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КОНСТРУКТОРА-МОДЕЛЬЕРА К ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рахметова Н.Б., к.п.н., профессор¹

Казахский Национальный женский педагогический университет,

Алматы, Казахстан

e-mail:nurziya-r@mail.ru

Аннотация. В сфере образования на основе обновлённого образования требовалась подготовка учителя к работе по двум специальностям. В концепции такой подготовки переход от профессиональной подготовки к многопрофильной является эффективным шагом на пути к достижению социально-педагогических значимых целей. В этом контексте подготовки будущего учителя художественного труда по дополнительной специализации конструктор - модельер необходимо прежде всего оценить их готовность к профессиональной деятельности, поставить новые цели и задачи подготовки будущего интегрированного профессионального учителя с учётом содержания образовательной области по специальности.

Ключевые слова: Педагогические основы, конструктора-модельер, художественный труд, профессиональная подготовка, производственная деятельность.

PEDAGOGICAL BASES OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE DESIGNER-FASHION DESIGNER FOR PRODUCTION ACTIVITY

Rakhmetova N.B., c.p.s., professor

Kazakh National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

e-mail:nurziya-r@mail.ru

Abstract. In the field of education, on the basis of the updated education, it was necessary to prepare the teacher for work in two specialties. In the concept of such training, the transition from professional training to multidisciplinary training is an effective step towards achieving socially significant pedagogical goals. In this context, the training of the future teacher of art work in the additional specialization of designer-fashion designer, it is necessary first of all to assess their readiness for professional activity, to set new goals and objectives for the training of the future integrated professional teacher, taking into account the content of the educational field in the specialty.

Key words: Pedagogical basics, designer-fashion designer, artistic work, professional training, production activity.

Статья поступила 17.04.2021

УДК 378.147

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.005

DESIGNING A TEXTBOOK IN THE CONTEXT OF PROFESSIONALLY ORIENTED INTERCULTURAL COMMUNICATION FOR IR 2ND YEAR STUDENTS

Turgenbaeva M.M.¹, Елубаева П.К.²

¹master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan

e-mail: mayaturgenbaeva@mail.ru

²c.p.s., docent, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan

e-mail: perizat_fm@mail.ru

Abstract. the article is concerned with the theoretical bases of communicative competence formation as the main goal of English language textbooks. Nowadays, universities need to create all conditions for the training of competent specialists who are able not just to communicate, but are able to engage in active intellectual and communicative interaction in the course of their professional activities. In this regard, it is needed to develop textbooks, designed on the basis of intercultural communication of the future specialist.

Keywords: communicative competence, professionally-oriented communication, designing a textbook.

The integration of the Republic of Kazakhstan's policy into the international community encouraged the use of foreign languages as a means of interaction between different cultures and nations. Nowadays, English language has acquired the status of an international language. It has become an integral part of modern culture, economics, politics, sport, education, arts, tourism, and science. Thus, the purpose of learning a foreign language is to develop communicative competence, including both linguistic and socio-cultural competence, because without the knowledge of the socio-cultural background it is impossible to form a communicative competence, even to a limited extent. Learning a foreign language is intended to form a personality, able and willing to participate in intercultural communication.

The study of intercultural communication problems assumes acceptance the following phenomena and concepts: the principles of communication, the basic functions of culture, the influence of culture on perception and communication in its various fields and types, parameters to describe the influence of culture on human activity and the development of society.

Formation of intercultural competence should be seen in connection with the development of learners' ability to participate in the dialogue of cultures, tolerance for cultural differences and overcoming cultural barriers. Intercultural learning aims at developing learners' ability to cross-cultural communication and promotes awareness of how learners identify themselves with a particular ethnic group, as well as adopt traditions and cultural difference of other cultures.

The problem of intercultural education is highlighted in the works of S.S.Kunanbayeva, V.V.Safonova, A.P. Sadochin, G.V.Elizarova, N.N.Vasilyeva, P.V. Sysoev and etc.

Academician S.S.Kunanbaeva states that "The circumstances of an open and inter-connected world, the widening range of international co-operation, the growing social and educational importance of MFL knowledge as an instrument of international co-operational has made languages an educational priority and assigned them the status of being an obligatory professional competency qualification for any modern specialist and prepares them for working life in the new conditions of intensive international cooperation" [1]. S.S. Kunanbaeva in her work emphasizes the polysemy of the term "intercultural competence", which within the meaning of intercultural - communicative competence is understood as the subject of formation in the teaching of foreign languages. But, in the broader sense, intercultural competence is understood as the ability to manage the intercultural communication in the field of cultural studies and intercultural communication, which refers to the communication between different cultures"[2].

The current changes in the approach to determine the goals of education, caused by the increased requirements for the quality of training of graduates, require a review of the content of academic disciplines, teaching methods, and updating the educational and methodological support of the educational process.

The educational process is formed on the basis of the competence model of the specialist. The competence model of the future specialist is designed to reflect the totality of general cultural and professional competencies.

In this regard, it is needed to develop textbooks to learn a foreign language, designed on the basis of intercultural communication. The main goal in teaching a foreign language is to teach it as a means of communication in professional activity. The process of creating a textbook which meets all the requirements and standards is not an easy task. The objectives of teaching a professionally oriented foreign language should be directly related to their practical, professional or professionally-oriented needs.

According to the Common European Framework (2005), communicative competence refers to one of the major goal of any educational institution. Through its sensitivity to social conventions (rules of politeness, norms governing relations between generations, classes and social groups), the sociolinguistic component strictly affects all language communication between representatives of different cultures, even though participants may often be unaware of its influence [3].

One of the goals of teaching a foreign language is the development of communicative competence, i.e. the ability and willingness to carry out foreign language interpersonal and intercultural communication with native speakers. Hymes, considers this ability as mastery to carry patterns of sociolinguistic behaviour of the target language [4]. Communicative competence involves the knowledge, skills and abilities necessary to understand a foreign-language participant in a dialogue and generate their own model of speech behaviour that is adequate to the goals, areas, and situations of communication. It requires knowledge of the basic concepts of linguistics, skills of text analysis and skills of speech communication in relation to various areas and situations.

N. Chomsky defines communicative competence as an internal knowledge of the situational relevance of language and identifies such structural components as socio-linguistic, discursive and strategic [5]. Communicative competence is defined as the possession of a set of speech, language, socio-cultural norms of the language being studied, as well as compensatory and educational-cognitive skills that allow a graduate to carry out intercultural communication and solve communicative, educational, cognitive and other tasks.

Transformations of the professional sphere of activity in the conditions of the competitive market of intellectual labor impose high requirements for educational and professional training of specialists. The growing international cooperation, the exchange of experience of specialists of different levels in the economic, socio-political, and cultural spheres of life makes the knowledge and skills of young professionals in foreign language communication at a professional level in demand and necessary.

The Council of Europe has identified five key competencies that all graduates should possess:

- political and social competencies, the ability to assume responsibility, participate in the adoption of group decisions, to resolve conflicts, participate in the maintenance and improvement of democratic institutions;
- competencies related to life in a multicultural society, intercultural competence, acceptance of differences, respect for others and the ability to live with people of other cultures, languages and religions;
- competencies related to oral and written communication, possession of more than one language;
- competences related to the increase of the digitalization, mastering technologies, understanding of their application, weak and strong points and ways of critical judgment in relation to information disseminated by mass media and advertising;
- lifelong learning competence, the ability to learn throughout life as the basis for continuing education in the context of both personal and professional so that of social life [6].

The “professional readiness” model of the graduate by S.S. Kunanbaeva is represented by a competence model of 4 blocks of competences:

- Professionally-oriented block of competences constitutes “core competencies”, which are defined as the ability to solve professional problems based on the use of information, communication, social and legal bases of the individual’s behavior in civil society;
- Professionally-based block of competences is represented by “basic competencies”, the ability and readiness to build certain professional activities (pedagogical, philological, international, economic, legal, etc.);
- Professionally-identifying block of competences is represented by “specializing competences», reflecting the specificity of a specific subject or supra-subject area of professional activity;
- Block of intercultural communicative competence [7].

The interpretation of intercultural communication in educational materials is becoming a leading goal today. Language textbooks should aim to raise students ‘ awareness of international culture as well as their own. It is necessary to include intercultural content in English language textbooks. The introduction of language material with the help of speech situations, texts aimed at creating intercultural communication, contributes to the increase of mental activity, educational motivation of students, and creates favorable conditions for the formation of students’ communicative competence. The effectiveness of a foreign language learning involves creating an atmosphere of psychological comfort, benevolence and openness, both for a student and teacher. These factors, along with the ability to establish and develop good relationships with the native speaker of the studied foreign language, play an important role in the socio-cultural sphere. The transfer of linguistic knowledge

now is not the purpose of teaching foreign languages. At the centre is education of tolerance for foreign cultures, arousing interest and respect for them, which helps to overcome the students' feelings of irritation with the dissimilarity of cultures. After all, the readiness of students to learn gives them the opportunity to gradually acquire knowledge about the history, geography, political and environmental life, about the customs and customs, views and mentality of the people.

The main basis for the creation of an English language textbook for universities should be a linguistic and cultural science aimed at identifying the specifics of a foreign language culture in comparison with the native one. Yelubayeva P.K. states that the most effective mechanism for coordination is the organization of foreign language education content based on dialogue between cultures [8]. In such textbooks, along with monologue texts, it is necessary to create an environment for dialogue, which should become an integration of two cultures. To create this union, it is important to choose the relevant, authentic modern educational materials from reliable resources, recent publications and Internet resources for students of the profile course. Role-playing games, live dialogues, discussions help students to feel that representatives of different cultures and nations have alike language skills, own speech behavior, interests and differences. It is necessary to take this into account in order to achieve success in communication. This approach increases the development of students' intercultural communication competence.

The intercultural competence of a learner correlates with the communicative competence, bringing an intercultural dimension to its aspects, but having its own components that are not included in the communicative competence. Intercultural competence involves the formation not only the skills of intercultural communication, but also the skills of applying heuristic procedures that ensure its productivity and strategies for constant knowledge of the features of specific cultures.

The formation of intercultural competence is based on the principles of cognition and consideration of cultural universals; the principle of interaction of native and foreign languages; the principle of ethnography; the principle of speech and behavioral strategies; the principle of awareness and "experience"; the principle of managing one's own psychological states and the principle of empathy.

In connection with the changing role of the English language and exposure to intercultural approach, it is needed to clarify the functional varieties and the define the conceptual approaches of professional oriented language (goals, content, principles), the content and structure of communication complexes.

The conceptual basis of foreign language content is the communicative-professional-activity basis; intercultural orientation (behavioral stereotypes); interdisciplinary integration (modular organization of the content of speech topics and situations, professionally oriented standard tasks are coordinated

with the relevant for professional specialty and connected with the future professional and practical activity of students); personality-centered orientation. Student centered learning is objectively recognized as the main participant in the educational process, since he is more knowledgeable in the subject of communication, while the teacher is a moderator, assistant, proofreader and organizer of communication on this site.

The implementation of this provision is also due to the fact that the system of teaching is maximally focused on the personality of the student, his real needs and motives, socio-cultural and individual development programs.

Karmysova M.K. states that the communicative complex includes such components as:

- subject content in professional communication (generalizing special-professional sphere of communication in “international relations” specialty;
- topics for organizing communication;
- possible situations of professional-oriented communication;
- component analysis of communication situations, their content characteristics

- accounting for social roles, partners and their relationships (official or unofficial), motives and functions of communication, functional varieties of speech acts (request for information, interview specialists, exchange of opinions, etc.) [9].

Students’ mastery of professional and communicative competence is impossible without expansion of the authentic information base, mastering the strategies of teaching by types of speech activity, formation of their interpretive, communicative and pragmatic and other professionally oriented communicative skills, the ability to solve standard and pragmatic tasks. The achievement of the tasks is impossible without purposeful use in the educational process of various technologies based on the principles of problem interactivity, situational: contextually intensified learning (situational role-playing games, modeling of professionally-oriented situations) problem method (developed critical thinking in the process of implementing discussion and debate technologies, techniques of problem-based heuristic proofs, solving pragmatic professional problems), project technology, etc.

Thus, incorporate intercultural content in English language textbooks demonstrate students’ awareness of international culture, formation of communicative skills and acquire a set of professionally-oriented skills necessary in the professional path.

REFERENCES

- [1] Kunanbayeva S.S. Strategic marks for higher education of foreign language. -Monograph. - Almaty, 2015. - 220 p.
- [2] Kunanbayeva S.S. Strategic marks for higher education of foreign

language. - Monograph. - Almaty, 2015. - 208 p.

[3] Council of Europe. Common European framework of reference for languages: Learning, Teaching, Assessment. Language Examining and Test Development. - Strasbourg: Language Policy Division CEFR, 2002. - 23 p.

[4] Hymes, D. Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach. - Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974. - 118 p.

[5] Chomsky, N. Three models for the description of language. IRE Transactions on Information Theory. - Proceedings of the Symposium on Information Theory, 1974. - 113 p.

[6] Council of Europe. Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment companion volume with new descriptors. - Strasbourg: Language Policy Division CEFR, 2018. - 113 p.

[7] Kunanbayeva S. S. Competence-based simulation of professional foreign language education. - Monograph. - Almaty, 2014. - 205 p.

[8] Yelubayeva P. Berkinbayeva G. Alimbayeva D. Designing Textbooks for Language Teaching in the Context of Intercultural Communication. - Conference: Engaging in Change: New Perspectives of Teaching and Learning, Dubai, UAE, 2020. - 118 p.

[9] Karmysova M. K. Modern trends in determining the content of teaching a professionally-based foreign language. - Bulletin of KazIR and WL, series "Pedagogical Sciences", 2004. - 165 p.

ХҚ МАМАНДЫҒЫНЫҢ 2 КУРС СТУДЕНТТЕРІНЕ АРНАЛҒАН КӘСІБИ БАҒЫТТАЛҒАН МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ- ҚАТЫНАС КОНТЕКСІНДЕ ОҚУЛЫҚ ҚҰРАСТЫРУ

Тургенбаева М.М.,¹ Елубаева П.К.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: mayaturgenbaeva@mail.ru

²п.ғ.к., доцент, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: perizat_fmo@mail.ru

Андатпа. Мақалада шет тілі оқулықтарының негізгі мақсаты ретінде коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың теориялық негіздері қарастырылады. Қазіргі уақытта жоғары оқу орындары тек қарым-қатынас жасауға ғана емес, сонымен қатар өзінің кәсіби қызметі барысында белсенді зияткерлік және коммуникативтік өзара іс-қимылға қатысуға қабілетті құзыретті мамандарды даярлау үшін барлық жағдайларды жасауы қажет. Осыған байланысты болашақ маманның мәдениетаралық қарым-қатынасы негізінде әзірленген оқулықтарды әзірлеу қажет.

Тірек сөздер: коммуникативтік құзыреттілік, кәсіби-бағытталған құзыреттілік, оқулықты жобалау.

**ПРОЕКТИРОВАНИЕ УЧЕБНОГО ПОСОБИЯ В КОНТЕКСТЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ
МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ ДЛЯ СТУДЕНТОВ
2 КУРСА СПЕЦИАЛЬНОСТИ МО.**

Тургенбаева М.М., Елубаева П.К.²

¹магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: mayaturgenbaeva@mail.ru

²к.п.н., доцент, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: perizat_fm@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы формирования коммуникативной компетенции как основной цели учебников по иностранному языку. В настоящее время вузам необходимо создать все условия для подготовки компетентных специалистов, способных не просто общаться, но и участвовать в активном интеллектуальном и коммуникативном взаимодействии в ходе своей профессиональной деятельности. В связи с этим необходимо разработать учебники, разработанные на основе межкультурной коммуникации будущего специалиста.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, профессионально-ориентированное общение, проектирование учебника.

Статья поступила 19.03.2021

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ

Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

УДК 81-139

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.006

ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРІНІҢ ШЕТТІЛДІК БІЛІМ
БЕРУДЕГІ МҮМКІНДІКТЕРІ

Саматқызы М.¹, Ұзақбаева С.А.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: samatkyzy.madina@mail.ru

²п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы,
Қазақстан, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Андатпа. Мақалада оқытудың интерактивті әдісінің анықтамасы беріледі. Сондай-ақ, шетел тілін оқытудағы интерактивті оқыту әдістерінің мүмкіндіктері, оларды шетел тілі сабақтарында қалай қолдануға болатындығы қарастырылады және шеттілдік білім беруде қандай тәсілдерді қолдануға болатыны сипатталады.

Тірек сөздер: біліктілік, коммуникативтік біліктілік, оқытудың интерактивті әдісі, шетел тілін оқыту, оқытудың интерактивті әдістері, интерактивті тәсіл, миға шабуыл, кейс технологиясы.

Қоғамның бүгінгі заман талабына сай дамуына байланысты шетел тілін оқытудың жаңа әдістері дамуда. Оқушылардың шетел тілдік коммуникативтік біліктілігін неғұрлым тиімді қалыптастыруда шетел тілін оқытудың заманауи әдістері қажет.

Шетел тілін үйрету мәселесіне келетін болсақ, оқытудың интерактивті әдісі оқушылардың коммуникативтік біліктілігін дамытуға аса зор ықпалын қосатыны белгілі. Бұл жерде біліктілік (күзиреттілік) ұғымына тоқталатын болсақ, біліктілік белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір мәселе төңірегінде шешім шығара алады дегенді білдіреді. Біліктілікті ғылыми-

теориялық негізде зерттеу жұмыстары Л.А.Петровскаяның еңбектерінен басталса, жалпы білім беру саласындағы зерттеу С.С. Кунанбаеваның еңбектерінде көрініс алады. Оқушылардың коммуникативтік біліктілігін қалыптастыру дегенде, ең алдымен олардың оқу-танымдық мәселені шешудегі біліктілігі тұруы тиіс [1].

Бүгінгі таңда мектептердегі шетел тілі мұғалімдерінің алдында «оқушылардың тіл үйренуге деген танымдық қызығушылығын арттыру, олардың оқуға деген ынта-ықыласын нығайту жолдарын іздеу» проблемасы тұр. Бұл мәселені шешудің бір мүмкіндігі — интерактивті оқыту технологиясын қолдану.

Интерактивті әдістердің мағынасын анықтайтын негізгі ұғым - «өзара әрекеттесу». Өзара әрекеттесу тікелей тұлғааралық қарым-қатынас тұрғысында қабылданады, оның ең маңызды ерекшелігі адамның «басқа рөлді қабылдауы», қарым-қатынас серіктесі немесе тобы оны қалай қабылдайтынын елестетуі, жағдайды түсінуі, өз іс-әрекеттерін жобалау қабілеті деп танылады.

Бүгінгі таңда интерактивті оқыту ұғымына берілген бірқатар анықтамалар бар. Солардың ішінде, бірқатары «интерактивті оқыту – бұл, ең алдымен, диалогтық оқыту, оның барысында тек мұғалім мен оқушы ғана емес, сонымен бірге оқушылар да өзара әрекеттеседі» деп түсінік береді және оқытудың интерактивті әдісінің бірқатар өзіндік ерекшеліктерін атап өтеді: оқу процесін тиімді өткізуге мүмкіндік береді, яғни тәжірибе алмасумен қатар, жаңа білім қалыптастыруға ықпал етеді; әр оқушының жеке тәжірибесін барынша пайдалануға мүмкіндік береді; ситуациялық тапсырмаларды шешуге үйретеді [2].

Ғалымдардың енді бірі: «Шет тілін оқытудың кез келген сатысында білім алушылардың оқытылатын тілдің тілдік және сөйлеу нормалары жүйесін меңгеруі де, сондай-ақ олардың алған білімдерін, тиісті ақпаратты беру үшін қалыптасқан біліктері мен дағдыларын пайдалану, өз ойларын әртүрлі сөйлеу жағдайларында білдіру қабілетін дамыту да бірдей маңызды болып табылады» деп ой тұжырымдаса, кейбірі оқытудың интерактивті әдістерін қолданудың тиімділігіне, атап айтқанда тілдік қызметтің әртүрлі түрлерін оқыту үшін интерактивті тақтаны пайдалану мәселесіне тоқталады.

Шетел тілін оқыту процесінде интерактивті әдістерді қолдана отырып, олардың тиімділігін тез байқауға болады. Мектепте оқытудың интерактивті әдістерді енгізу сабақтарды қызықты етуге, өзара әрекеттесу процесінде ақпаратты жеткізуге, оқушылардың белсенділігін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, өзара әрекеттесу бірнеше бағытта дамиды-оқушылар арасында, сонымен қатар компьютермен өзара әрекеттесу.

Сабақта оқытудың интерактивті әдістерді қолданған кезде мұғалім оқушылардың бірнеше белсенділік түрлерін қолданатындығына көз жеткізеді: физикалық, әлеуметтік және танымдық. Мысалы, сабақта

оқушылар бірін бірі тынадап, пікір алмаса отырып, сұрақтарға жауап береді, тәжірибелерімен бөліседі және шешім іздейді, осылайша ұстаз-оқушы, оқушы - оқушы түрінде қарым қатынасқа түседі.

Шетел тілін үйрену процесінде дауыс беру, сауалнама жүргізіп, пікір алмасқанда немесе ситуациялық ойындарды, яғни интерактивті әдістің бір түрі кейс технологиясын қолданған кезде ауызша сөйлеу дағдыларын игеру сапасы едәуір артады. Ситуациялық ойынды қолданудың арқасында сыныптан шықпай-ақ сөйлеу жағдайларын қалыптастыруға болады. Мысалы, оқушылардың арасында рөлдерді бөлу арқылы сіз қонақ үйде, әуежайда, банкте, дүкенде және т.б. болып жатқан диалогтардан көрініс беруге болады.

Оқу-тәрбие процесінде оқытудың интерактивті әдістерін пайдалану мұғалімдерге өздерінің педагогикалық идеяларын жүзеге асыруға, оқушылардың оқуға деген ынтасын қалыптастыруға, оқушыларда өзін-өзі үйрету дағдыларының кешенін қалыптастыруға ықпалы зор.

Интерактивті оқытуда оқу әрекетін ұйымдастыруда мынадай қарым - қатынас тәсілдері қолданылады:

1. Полифония (бұл педагогикалық процеске қатысушының кез-келген мәселе бойынша жеке көзқарасының ие болуы).

2. Диалог (бұл қарым-қатынас түрі, педагог пен оқушының бірін-бірі мұқият көңіл бөліп тыңдай білуі, талқыланатын проблемалардың шешу жолдарына өз көз-қарастарын қалыптастыруда бір-біріне көмек көрсетуі).

3. Ой қызметі (бұл мұғалім мен оқушылардың белсенді ақыл-ой әрекетін ұйымдастырудан тұрады. Мұғалімнің оқушыларға дайын білімді меңгертуі емес, олардың тәуелсіз танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру).

4. Рефлексия (бұл педагогикалық процеске қатысушылардың өзін-өзі бағалауы, өзара әрекеттесуі) [4].

Жалпы шетел тілі сабақтарында интерактивті әдісті қолдану көптеген мүмкіндік береді:

- оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады;
- оқушылардың зерттелетін тақырып саласындағы негізгі ұғымдардың тез меңгеруін жеңілдетеді;
- пәндерді өздігінен дербес меңгеруіне көмектеседі;
- қабілеттерін анықтап дамытады;
- практикалық іс-әрекетке қажетті білімді меңгеруге бағдарлайды;
- оқушыларды интеллектуалды дамытады;
- жалпы білім беру пәндерін өздігімен меңгеруге дайындайды;
- оқушылардың коммуникативтік бағытта тәжірибесін қамтамасыздандыратын бірлескен жұмыс түрлерін кеңейтеді;
- оқушылардың іс-әрекетін әртүрлері жұмыс формалары арқылы ұйымдастыруға бағыттайды.

Жоғарыда аталып өткендей оқытудың интерактивті әдістерінің шеттілдік білім берудегі мүмкіндіктерін қалай шетел тілі сабағында қолдануға болатынына тоқталайық. Интерактивті оқыту оқу әрекетін ұйымдастырудың фронтальды және кооперативті формаларын, интерактивті ойындар мен дискуссияны оқытуға ықпал ететін әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылады. Бұл шығармашылық тапсырмалар, шағын топтарда жұмыс істеу, жұпта жұмыс істеу, оқыту ойындары, қоғамдық ресурстарды пайдалану, кейс-технологиялар, презентациялар және тағы басқалар болуы мүмкін [3].

Оқытудың интерактивті әдістерін шеттілдік білім берудегі түрлі тәсілдерде қолдануға болады: «Эвристикалық әңгіме», «дөңгелек үстел», «пікірсайыс», «тренингтер», «пікірталас», «микро-топтардағы жұмыс», «рөлдік ойын», «ойын жаттығулары», «Жоба әдісі», «интерактивті дәріс», Кейс-әдіс (жағдайларды талдау),» ашық кеңістік «технологиясы «(Open Space) және» миға шабуыл «(шабуыл)».

Аталған тәсілдердің ішінде жиі қолданылатыны-миға шабуыл технологиясы. Миға шабуыл (brain storming) — бұл шығармашылық белсенділікті ынталандыру негізінде мәселені шешу технологиясы. Онда талқылауға қатысушылар мүмкіндігінше көп шешім беруге тырысады. Соның ішінде айтылған идеялардың жалпы санынан тәжірибеде қолдануға болатын ең ұтымды шешімдер таңдалып алынады.

Миға шабуыл оқушылар мен мұғалімнің арасында шығармашылық белсенділікті ынталандыру үшін қолданылады, оқушылардың зерттелетін тақырып бойынша негізгі ұғымдарды өз бетінше меңгеруге дайындайды. Ол әр түрлі мәселелердің дәстүрлі емес шешімдерін табу үшін кеңінен қолданылады. Сондай-ақ, ол тұйық немесе проблемалық жағдайларда қолданылады.

Жоғары және негізінен мамандандырылған сыныптарда ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын жағдайларға негізделген оқытудың ең тиімді әдістерінің бірі- кейс әдісі.

Бұл жаңа пайда болған әдіс емес, кейс техникасы өткен ғасырдың 20-жылдарының басында Гарвард бизнес мектебінде құрастырылған деп қарастырылады. Алайда, бұл әдістеменің негізі ежелгі уақытта жатыр. Алғашқы кейс техникасын пайдаланғандардың бірі Сократ болды, ол көптеген ғасырлар бұрын адамның дайын түрде алған білімнің ол үшін пайдасыз екенін, өз ойының жемісі ұзаққа баратындығын түсінді. Мыңдаған жылдар өткен соң, Сократтың туындысы болған әдісті білім берудегі ментальды өзгеріс деп қабылдап кейс әдісі деген ат береді [5].

Case (кейс), (ситуациялық тапсырма)-бұл қандай да бір практикада орын алған және шешуді талап ететін кейбір проблеманы қарастыратын ситуацияларды сипаттау. Бұл оқу аудиториясына шынайы алынған практикалық ситуацияны шешетін құрал және оған дәлелді шешім ұсынуға болады. Кейс әртүрлі формада берілуі мүмкін: баспа түріндегі

кейс, мультимедиа немесе бейне/аудио түріндегі кейс. Кейстерді құруға арналған материалдарға проблемалық ситуацияларды, қызықты тарихи деректерді, әдеби көздерді жатқызуға болады [6].

Кейс-әдісінің өзіндік ерекшеліктері:

- шанайы проблемалық ситуациялардың сипаттамасы,
- проблемалық ситуациялардың шешімінің баламалығы;
- бірыңғай шешім табу бойынша ұжымдық жұмыс;
- қабылданатын шешімдерді топтық бағалау жүйесінің жұмыс

істеуі.

Кейстегі рөлдердің жоғары конценциялануының арқасында бұл технология ойын әдістеріне және кейстерді проблемалық оқытуға жақын-күрделі құбылыс болғандықтан, нақты фактілер, сонымен қатар сипаттамалардың тұрақты жиынтығы болуы керек. Әрбір кейс мынандай салаларды қамтуы керек: проблемалық, даудамайлық, рөлдік оқиғалар, белсенділік, уақыт, кеңістік.

Оқушылардың міндеті — ұсынылған өмірлік жағдайды түсіну, оның сипаттамасы тек практикалық мәселені ғана емес, сонымен бірге бұрын игерілген білім кешенін жүзеге асырады, мәселені нақты тұжырымдайды және анықтайды және проблеманы шешуге негіздейтін белгілі бір іс-әрекет алгоритмін жасайды.

Кейс әдісі білім алушылардың белсенді ойлау әрекетіне баса назар аударуға мүмкіндік береді. Белгілі бір тілдік құралдарды игеруді ресімдеу үшін шетел тілі сабақтарында кейс әдісін қолдану білім алушылардың шығармашылық және сыни ойлауын, өз білімдерін өздігінен құрастыра білуін және оларды танымдық және практикалық міндеттерді шешу үшін қолдана білуге, алынған ақпаратты талдауға және өзекті етуге мүмкіндік береді. Себебі танымдық, эксперименттік, қолданбалы, шығармашылық іс-әрекетте оқушылар аталған барлық зияткерлік дағдылар мен іскерлік жиынтығын пайдаланады.

Сонымен бірге оқушыларға жағдайлар жасалады, соның нәтижесінде олар:

- түрлі ресурстарды, соның ішінде интернет - көздерін пайдалана отырып, жаңа білім алады;
- алған білімдерін танымдық және практикалық міндеттерді шешу үшін пайдалануды үйренеді;
- топтарда жұмыс істеу арқылы қарым-қатынас дағдыларын игеріп, сөйлеу дағдыларын дамытады;
- зерттеу дағдыларын қалыптастырады (проблемаларды анықтау, ақпарат жинау, бақылау, эксперимент жүргізу, талдау, гипотезаларды құру, жалпылау және жүйелік ойлау);
- ақпараттық іздеу дағдыларын дамытады.

Кейс мазмұны оқу мақсаттарын көрсетуі керек. Оның көлеміне

келетін болсақ, ол қысқа немесе көлемді, нақты немесе жалпыланған түрде ұсынылуы мүмкін, дегенмен материал қажетті зерттеуді жүргізу үшін жеткілікті болуы керек. Алайда, ауқымды кейс тапсырмалары оқушыларға бірінші рет жұмыс жасау кезінде қиындықтар туғызуы мүмкін екенін есте ұстаған жөн.

Кейс технологиясын қолдана отырып жүргізілетін сабақтың алгоритмі келесідей: дайындық кезеңінде мұғалімге жетекші рөл беріледі, ол оқу курсының құрылымындағы сабақтың орнын анықтайды, дидактикалық мақсат пен сабақ тапсырмаларын тұжырымдайды және осыған сүйене отырып, кейс пен барлық қосымша ақпараттық материалдарды дайындайды. Келесі кезеңде оқушылар нақты проблемалық жағдайды тікелей талқылауға қатысады: мұғалім оқушыларды жағдаймен таныстырады, іс бойынша жұмыс істеу үшін ақпараттық материалдар мен глоссарий ұсынады.

Негізгі кезең аналитикалық болып табылады, онда шағын топтардың мүшелері (4-6 адам) ұсынылған материалды зерттейді, проблемалық мәселелерді анықтайды, дәлелдер мен шешімдерді іздейді. Бұл кезең пікірталаспен аяқталады, онда топ спикерлері талдау нәтижелерін және проблемалық жағдайды шешудің мүмкін жолдарын жалпы топтық талқылауға ұсынады. Осы талқылау барысында оқушылар бір мәселенің бірнеше шешімін біліп, салыстыра алады. Қорытынды кезең, әдетте, мұғалімнің жалпылама баяндамасымен ұсынылған, ол жағдайды тұтастай талдайды және оқушыларды бағалайды.

Кейс әдісі оқушылардың белгілі бір дайындығын, олардың өздігінен жұмыс істеу дағдыларының болуын талап етеді, сондықтан біз оны оқытудың жоғары сатысында және бейінді (физика-математикалық, элеуметтік-экономикалық және т.б.) сыныптарда қолдануды ұсынамыз, оқушылар өздерінің болашақ кәсіби іс - әрекетіне қатысы бар ситуацияларды шеше алады. Бұл әдіс әмбебап әдіс болып табылмайды, алайда проблемалық оқыту, модельдеу, пікірталас, ми шабуылы және т.б. сияқты шетел тілдерін оқытудың басқа әдістерімен үйлескенде сәтті қолданылады [7]. Дегенмен, бұл оқушылардың кәсіби дайындығы мен ағылшын тілінде коммуникативтік біліктілігін дамытудың тамаша тәсілі болып табылады.

Қорыта айтқанда, шетел тілін оқытуда оқытудың интерактивті әдісін қолданудың негізгі мүмкіндігі оқушылардың топтық жұмысын ұйымдастыру, оқушылардың бір-бірімен тығыз қарым-қатынасқа түсіп, сабаққа ынталандыру және элеуметтік мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Оқушылар топта жұмыс істеу, тез және сыни ойлау, ұтымды шешім қабылдау, жауапкершілікке үйрену, басқа адамдармен қарым-қатынас жасау және тағы басқа оқу процесі барысындағы мәселелерді интерактивті әдістер арқылы шешіп үйренеді.

ӘДЕБИЕТ

[1] Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы, 2010. - 344 с.

[2] Малышева Т. В. Влияние методов интерактивного обучения на развитие коммуникативной компетенции учащихся //Учитель в школе, 2010. - № 4. - 14-16 с.

[3] Бурнышева, Л.А. Активные и интерактивные методы обучения в образовательном процессе высшей школы. - М.: КноРус, 2016. - 219с.

[4] Зимняя И. А., Мазаева И. А., Лаптева М. Д. Коммуникативная компетентность, речевая деятельность, вербальное общение. - Москва: Издательство «Аспект Пресс», 2020. – 400 с.

[5] Гончарова М. В. Кейс-метод в обучении иноязычному общению менеджеров //Студент и учебный процесс: иностранные языки в высшей школе. /Под ред. Ю. Б. Кузьменковой. - М., 2004. - 95–100 с.

[6] Агафонова Е.А. К вопросу о применения метода Case-study и использование Интернет-ресурсов как активных методов обучения иностранному языку в техническом вузе //Молодой ученый. - 2011. - №6. - Т.2. - 114-166 с.

[7] Покушалова, Л. В. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения студентов. - Текст: непосредственный //Молодой ученый. - 2011. - № 5. – С. 28.

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya (Theory and practice of modern foreign language education). - Almaty, 2010. – 344 p. [in Rus.]

[2] Malysheva T. V. Vliyaniye metodov interaktivnogo obucheniya na razvitiye kommunikativnoy kompetentsii uchashchikhsya (Influence of interactive learning methods on the development of students ' communicative competence). Uchitel' v shkole. - 2010. - №4. - 14-16 p. [in Rus.]

[3] Burnyasheva L.A. Aktivnyye i interaktivnyye metody obucheniya v obrazovatel'nom protsesse vysshey shkoly (Active and interactive teaching methods in the educational process of higher education). - M.: KnoRus, 2016. – 219 p. [in Rus.]

[4] Zimnyaya I. A., Mazayeva I. A., Lapteva M. D. "Kommunikativnaya kompetentnost', rechevaya deyatel'nost', verbal'noye obshcheniye" (Communicative competence, speech activity, verbal communication). - Moskva: Izdatel'stvo «Aspekt Press», 2020. – 400 p. [in Rus.]

[5] Goncharova M.V. Keys-metod v obuchenii inoyazychnomu obshcheniyu menedzherov (Case-method in teaching foreign language communication to managers). Student i uchebnyy protsess: inostrannyye yazyki v vysshey shkole. Sbornik nauchnykh statey /Pod red. YU. B. Kuz'menkovoy. — M., 2004. — 95–100 p. [in Rus.]

[6] Agafonova Ye.A. К вопросу о применении метода Case-study и использовании Интернет-ресурсов как активных методов обучения иностранному языку в техническом вузе (On the application of the Case-study method and the use of Internet resources as active methods of teaching a foreign language in a technical university). Molodoy uchenyy. - 2011. - №6. - Т.2. - 114-166 p. [in Rus.]

[7] Pokushalova, L.V. Metod case-study kak sovremennaya tekhnologiya professional'no-orientirovannogo obucheniya studentov (The case-study method as a modern technology of professionally-oriented training of students). Molodoy uchenyy. - 2011. - № 5. – 28 p. [in Rus.]

ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В ИНОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Саматқызы М.¹ Ұзақбаева С. А.²

¹магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: samatkyzy.madina@mail.ru

²д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Аннотация. В статье дается определение интерактивного метода обучения. Также в статье рассматриваются возможности интерактивных методов обучения в иноязычном образовании, как их можно использовать на уроках иностранного языка. В нем описывается, какие подходы могут быть использованы в иноязычном образовании.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, интерактивный метод обучения, иноязычное образование, интерактивные методы обучения, интерактивный подход, мозговой штурм, технология кейса.

POSSIBILITIES OF INTERACTIVE TEACHING METHODS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Samatkyzy M.¹ Uzakbayeva S. A.²

¹master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: samatkyzy.madina@mail.ru

²d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty,
Kazakhstan, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Abstract. The article defines an interactive learning method. The article also discusses the possibilities of interactive teaching methods in foreign language education, how they can be used in foreign language lessons. It describes what approaches can be used in foreign language education.

Keywords: competence, communicative competence, interactive learning method, foreign language education of interactive teaching methods, interactive approach, brainstorming, case technology.

Статья поступила 17.03.2021

УДК 372.881

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.007

АҚПАРАТТЫҚ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ШЕТЕЛДІК АУДИТИВТІ ҚҰЗРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Нұрмашева Б.Қ.,¹ Сейтова Ф.З.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: ms.balmira_23@mail.ru

²фил.ғ.к., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы,
Қазақстан, Алматы, Казахстан, e-mail: msfatme@mail.ru

Аңдатпа. Берілген ғылыми мақалада АҚТ пайдалана отырып аудидитивті құзреттілікті қалыптастырудың негізгі мақсаты мен міндеті, тіл мен пәнді кіріктіріп оқытуда қолданылатын технологиялар және тыңдалымды қолдану қарастырылған. Талқылаудың нақты тақырыбы - аудидитивті құзыреттілікті қалыптастыруда АҚТ қолданысы. Осы мақалада мен оның шет тілінде оқудың теориялық негіздерін қарастырамын.

Тірек сөздер: аудидитивтік құзыреттілік, білім беру, оқытудың мазмұны, тыңдалым, АҚТ.

Қазіргі жаһандану уақытында қоғамда болып жатқан түрлі өзгерістерге байланысты қоғам шығармашыл әрекет пен шығармашыл тұлғаға мұқтаж екенін күнделікті өмірдің өзі дәлелдеуде. Білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі қоғам, социум, өркениет бетпе-бет келетін жаһандық проблемалармен сипатталады, бұл бүгінгі күні тек әлеуметтік-мәдени нормалардың берілуімен ғана шектелмей, білім беру саласының жағдайында сөзсіз көрсетіледі, жеке тұлғаның дамуы әлеуметтік-экономикалық, әлеуметтік-статустық және әлеуметтік-психологиялық жағынан да қалыптастыруды көздейді және өмір сүру формалары мен тәсілдерін икемді қолдануға қабілетті болу. Соған байланысты бүгінгі күні білім беру мекемелері мен ұстаздарға үлкен талап қойылуда.

Ағылшын тілін оқытудың басты мақсаты – шынайы өмірде оқушылардың ағылшын тілінде бір-бірімен қарым-қатынас жасай алуын қалыптастыру. Тарихқа үңілсек ең алғаш ағылшын тілін оқыту 1947 жылдан басталған. Содан бері көптеген өзгерістер енгізілді. Қазіргі ХХІ ғасыр білім мен ғылым, инновация және ақпараттық коммуникациялық технологиялар дәуірі. Жаңаша көзқарастар шетел тілін оқыту мен дамытуға орасан зор үлесін тигізуде. Білім алушылардың жан-жақты болуына, сапалы білім алуына, жақсы көрсеткіштерге қол жеткізуіне ағылшын тілін жақсы меңгеруінің маңызы үлкен [1].

Күн сайын білім берудің барлық саласына ақпараттық және коммуникациялық технологияларды қолдану тереңдеп отыр. Осыған орай қазіргі заманға сай ағылшын тілін тиімді үйретуге мүмкіндік беретін көптеген әдістер пайда болды. Сондықтанда әр мұғалім өзінің шығармашылығын дамытуда озық іс-тәжірибелерді пайдалануда. Сонымен, еліміздің мектептерінің оқу үрдісі түбегейлі өзгеріп оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы инновациялық педагогикалық технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен жаңаруына себепші болуда. Бұған күнделікті ақпараттық қоғаммен және сәйкесінше мамандарды дайындаудың қажеттілігімен байланысты сыртқы факторлар, сонымен қатар оқу мекемелерінде қазіргі компьютерлік техника мен программалық қамтамасыз етудің кең таралуымен, мемлекеттік және мемлекетаралық білім беруді ақпараттандыру бағдарламаларының қабылдануымен, ақпараттандыру тәжірибесін қажет ететін педагогтар санының артуымен байланысты ішкі факторлар әсер етуде. Ақпараттық коммуникациялық құралдар және технологиялар көп. Әрбір жыл сайын білім беруді ақпараттандыру тұрғысынан маңызды жаңа құралдар мен технологиялар пайда болуда [2].

Сонымен, еліміздің мектептерінің оқу үрдісі түбегейлі өзгеріп оқытудың жаңа түрлері, әдістері, жаңа бағыттағы инновациялық педагогикалық технологиялар пайда болып, олар білім мазмұнының толығымен жаңаруына себепші болуда.

Білім беру жүйесінің алдындағы жаңа міндеттердің бірі инновациялық педагогикалық оқыту технологияларын пайдаланып білім сапасын арттыру. Ағылшын тілін ақпараттық технологиялар жүйесімен оқытудың ерекшелігі: оқу материалдарының ақпараттық-коммуникативтік технологиялар арқылы оқушылардың оқу іс-әрекетін мұғалімнің көмегімен немесе компьютер арқылы меңгерілуі.

Білім беру баланың өзінің оқу қызметін ұйымдастыру технологияларын, ақпаратпен жұмыс істеу технологияларын қалыптастыруға бағытталуы тиіс, бұл ретте осы технологияларды таңдау және пайдалану саналы сипатта болуы тиіс. Шет тілі, оқу пәні ретінде, оқыту нәтижесіне де, оқу үдерісін ұйымдастыруға да негізделген өзіндік ерекшелігі бар. Мектептерде шет тілін оқытудың негізгі нәтижесі «шет тілде коммуникативті, аудитивті құзыреттілікті қалыптастыру және жетілдіру, жалпы тыңдау, сөйлеу мәдениетін меңгерту» [3].

Оқытудың барлық процесі дәстүрлі түрде қазіргі уақытқа дейін фонетикалық, лексикалық, грамматикалық дағдылар мен тыңдалым, сөйлеу, оқу және жазу іскерліктерден құрылады. Алайда, шетел тілінде ауызша қарым-қатынаста жиі анықтаушы фактор болып табылады.

XX ғасырдың 60-жылдарынан бастап XXI ғасырдың басына дейінгі көптеген әдіскерлер: Н. В. Елухина, Л. Ю. Кулиш, Н. Ю. Абрамовская, В. В. Сафонова, Л. И. Максимова, Н. Ф. Мещанова және т. б. аудитивтікұзыреттілікті меңгеру деңгейі әрқашанда сөйлеу қызметінің басқа түрлерінде біліктіліктің қалыптасу дәрежесінен айтарлықтай кем болмағанын атап өтті.

Шет тілді аудитивті құзыреттілік әртүрлі салаларда және рөлдік функцияларда қарым-қатынас жасауға дайындық міндеттерін тиімді шешетін оқытудың осындай технологияларын қолдану кезінде қалыптасады. Өйткені дәстүрлі оқу-әдістемелік құралдармен салыстырғанда оқытудың компьютерлік құралдары шет тілін оқытуда жаңа мүмкіндіктерді қамтамасыз етеді, ал көптеген қазіргі функциялар жоғары сапамен іске асырылады. Аудитивті құзыреттілікті қалыптастыру бойынша белгілі бір құралдар мен әдістерді ұсынбас бұрын, қазіргі уақытта «аудиттеу» термині деп түсінілетіндігін қарастырайық. Тыңдалым ауызекі сөйлеуді қабылдау мен ұғынудың жүйелі-параллель өтетін процестерімен ұсынылған, оның өнімі міндетті түрде түсіну болып табылатын белсенді сөйлеу қызметі ретінде түсіндіріледі, ал нәтижесі – оның негізінде жауапты сөйлеу немесе сөйлеу емес әрекеттің ойының қалыптасуы [4].

Батыс және отандық әдістемелік әдебиетте жоғарыда аталған терминдермен қатар «interactional listening» немесе «conversational listening» – ауызша-сөйлеу қарым-қатынасының құрамдас бөлігі ретінде тыңдалым түрі бөлек көрсетіледі. Тыңдаудың бұл түрі екі немесе одан да көп әңгімелесуші тікелей немесе жанама қарым-қатынас жасау кезінде пайдаланылады, олардың әрқайсысы міндетті түрде сөйлейтін немесе тыңдаушы рөлінде болады. «Тыңдалымның осы түрі үшін ерекше іскерліктер түсінікке белсенді қол жеткізе білуді қамтиды: тыңдау процесінде туындайтын кедергілерге ауызша жауап беру, қайта сұрау, нақтылайтын сұрақтар қою, қайталауды, түсіндіруді, басқаша ой білдіруді, яғни айтылғанды қайта баяндауды сұрайды».

Жоғарыда келтірілген анықтама «аудитивті құзыреттілік» ұғымына жақын, бірінші кезекте білімді, аудиттеу дағдылары мен іскерліктерін қолдану қабілетін, аудиттеу процесін тиімді жүзеге асыру қабілетін түсінеді. Сөйлеу қызметінің бұл түрі басқалардан немен ерекшеленеді? Құзыреттілік көзқарас тұрғысынан кез келген дағдылар мен біліктер тілдік қарым-қатынастың тиісті жағдайларында іске асыруды талап етеді және тыңдалым ерекше болып табылмайды. Аудиттеу дағдылары мен іскерліктерін қалыптастырудың психофизиологиялық негіздері тапсырмалар кешенін жүйелі ұйымдастыруды көздейді, бұл ретте басты ерекшелігі-материалды аз көлемде немесе басқаша айтқанда дыбысталу

көлемін тыңдауды үйрету өте қиын болып табылады. Бұл мәселені шешуге не көмектесе алады? Бірінші кезекте, мотивациялық бағыт пен дербестік принципіне сүйене отырып, жүйелі ұйымдастырылған дербес жұмыс негізінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға білім алушыларды тарту сияқты құралдар [5].

Осы екі қағидатты жетекші ретінде таңдау келесі факторларға негізделген. Біріншіден, аудиториялық қызмет әдетте уақытша шектермен шектеледі және әрдайым оқытушы аудиторияға уақыт бөле алмайды, оның қалыптасу тиімділігі материалдың көлеміне тікелей байланысты болады. Екіншіден, оқытушы аудиториялық қызмет ретінде дербес жұмысты мұқият бақылай алмайды, сондықтан аудитивті құзыреттілікті қалыптастыру процесінің тиімділігіне әсер ете алады. Оқытушы оны күшейту үшін қандай құралдарды қолдана алатынын қарастырайық.

Бұл BBC World of Science, BBC2, ABC, CNN9 Cable News Network, Youtube сияқты сайттардың талаптарына жауап беретін сапалы материалды дайындау және аз көлемді құралдар: блогтар, влоги, подкаст. Тек дыбыстың үлкен көлемі ішінде дәлме-дәл құралдарды пайдалана отырып, аудиттеу құзыреттілігін тиімді қалыптастыруға, аудиттеуге үйретуге болады. Бұл процесс білім алушылардың дыбысталудың әртүрлі параметрлеріне: дыбыстарға, емпіндерге, интонацияға, сөйлеу қарқынына бейімделу үдерісі болып табылады. «Жаттығу нәтижесінде пайда болатын бейімделу сыртқы факторлардың ағзаға әсер ету қарқындылығын субъективті әлсіретуді қамтамасыз етеді. Ауыр болып табылған жүктемелер бейімделуден кейін субъективті түрде болмашы ретінде қабылданады. Осылайша бейімдеу көрінеді көзбен қабылдау кезінде есту арқылы шынайы сөйлеу алдымен, жеделдетілген режимде, содан кейін нормалар режимінде «. Аудитивті құзыреттілікті қалыптастыру бойынша қолданылатын құралдарға қатысты қолданылуы мүмкін қарапайым типология Windows, IOS және Android базасындағы түрлі құрылғыларда ойнайтын, яғни ең қолжетімді ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдануды болжайтын шынайы бөтен тілді сөйлеуді және сөйлеуді қамтиды [6].

Open университетінде құрылған FutureLearn жобасы 10 млн адамға арналған тегін білім беру платформасын ұсынады. Балаларға арналған «English in early Childhood: Language Learning and Development», «Understanding IELTS; Listening», «Teaching English:How to plan a Great», «Language assessment in the Classroom», «Understanding Language and Teaching», «An Introduction to Teaching Vocabulary» және т.б. курстар ұсынады [7].

Және де Technology Entertainment Design (TED) жеке коммерциялық емес қоры интернетте еркін қолжетімділікпен әртүрлі тақырыптар

бойынша (ғылым, өнер, дизайн, саясат, мәдениет) ағылшын тілінде таңдалған дәрістердің бейнежазбаларын (TED Talks) тарата отырып, 1984 жылдан бастап Зияткерлік конференциялар миссиясын өткізеді. Білім алушылардың аудитивті құзыреттілігін қалыптастыру үшін қолданылатын әдістер жиынтығы бар мәселелерді шешуге көмектесе алады. Сонымен, тәжірибе көрсеткендей, әдіскерлер, зерттеушілер, оқытушылар мен білімалушылар құзыреттіліктің бұл түрін қалыптастыру өте қиын деп санайды және мұны былай түсіндіреді:

1) аудитивтік біліктер біліктердің басқа түрлерімен салыстырғанда өте «нәзік» болып табылады және өте тез «

2) Сұраққа жауап беру үшін тұтас сөйлем, фрагмент немесе абзац емес, тек бір, екі сөзді «жіберіп алмау» қажет;

3) мәтінді бір реет тыңдау жеткіліксіз;

4) оқушылар мәтінді тыңдаудың алдында жиі қорқыныш сезеді, бұл тапсырманы орындауға шоғырлануға кедергі келтіреді.;

5) мәтіндер әрдайым дәлме-дәл емес болып табылмайды және мұндай мәтіндер аз дәрежеде аудиттік іскерлікті қалыптастыруға ықпал етеді;

б) студенттер оқытушының көмегінсіз өз бетінше тапсырмалар тобын құра алмайды және тыңдалым кезінде оны орындай алмайды [8].

Құралдар ретінде мен қазіргі уақытта танымал шынайы сайттар, блогтар, бағдарламалар мен төрт деңгейлі жаттығулар жүйесін ұсынамын.

Жаттығулардың *бірінші* тобына біз ағылшын тіліндегі түпнұсқалық шет тіліндегі мәтіндерді жоспарлы тыңдауға тұрақты уәжде мені қалыптастыруға ықпал ететін мотивациялық-аффекттік сипаттағы жаттығуларды қосамыз.

Жаттығулардың *екінші* тобы тең түпнұсқалы мәтіндердің үлкен көлемін енжар тыңдауға бағытталған (пассивизация). Пассивті тыңдау деп мәтінді толық түсінбей және егжей-тегжейлі ақпаратты ажыратпай күрделілігі әртүрлі деңгейдегі тең түпнұсқалы мәтіндерді тыңдау түсініледі. Іс жүзінде студенттер мәтін мазмұнын тыңдамай, негізгі шарт, бұл мәтінді студенттің қатысуымен дыбыстауы мүмкін. Мұндай пассивті тыңдау автономды құзыреттілікті іске асыру ретінде ғана орындалуы мүмкін. Бұл жаттығулар, жеңілдікке қарамастан, жоғары тиімді және жылдам нәтижеге әкеледі.

Үшінші топ–депассивизацияға арналған жаттығулар, оның міндетті шарты мәтіндерді тыңдау кезінде нақты тапсырмаларды дұрыс орындау болып табылады.

Төртінші топ–дыбысты мәтіннің үлкен көлемінен мағыналық блокты бөлуге арналған жаттығулар.

Бесінші топ–әртүрлі логикалық бірізділікті салыстыруға арналған жаттығулар. Аудитивті құзыреттілікті дамытудың маңызды шарты әртүрлі күрделілік деңгейіндегі мәтіндерді пайдалану болып табылады. Ағылшын

тілін үйреніп жатқан балаларға күрделі дәрежесі ең жоғары мәтіндерден бастауды ұсынамыз, Мысалы, ВВС бағдарламасының ауа райы болжамын тыңдау. Бұл дикторлар айтатын нақты мәтінді өте үлкен жылдамдықпен айтуы назарлары аударту. Дегенмен, студенттер хабарламалардың жалпымағынасын және жиі нақты ақпаратты ұстанады [9].

Қорыта айтқанда, қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгеру де аудитивті құзреттілікті қалыптастыру үшін ақпараттық коммуникациялық технологияларды тиімді қолданып және ағылшын тіліндегі мәтіндерді аудиттеудің қиындықтарының типологиясы және ұсынылған аудитивті құзыреттілікті дамыту әдістемесі, құрылған жаттығулар жүйесі, ақпараттық-коммуникациялық құралдар қолдану, тиімді болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Елухина Н. В. Шет тілді сөйлеуді тыңдауға үйрету //Мектептегі шет тілдер. – 1996. – № 5. – С. 20-23.

[2] Кулиш Түрлері аудирование //Жалпы шет ел тілдерін оқыту әдістемесі: хрестоматия. – М.: Орыс тілі, 1991. – С. 224-226.

[3] Абрамовская Н. Ю. Дыбысталған мәтіндердің стильдік тиістілігіне негізделген аудиттеу кезіндегі қиындықтарды анықтау: автореф. дис.канд. пед. ғылымдар. – М., 2000. – С. 48-51.

[4] Сафонова В. В., Максимова Л. И., Мещанова Н.Ф. Шетел тілдерін оқыту әдістемесі. Схемалар мен кестелердегі тілдік педагогика. – М. Еврошкола, 2008. - 87-89 б.

[5] Мещанова Н. Ф. гимназияның жоғары сынып оқушыларының түпнұсқалық телемәтін қабылдау мәдениетін дамытудың әдістемелік аспектілері. – М. 2004. - 103 б.

[6] Мильруд Р. П. Ағылшын тілін оқыту әдістемесі. – М.: Дрофа, 2005. - 108 б.

[7] Шетел тілдерін оқыту әдістемесі: дәстүрлер мен қазіргі заман. - Обнинск: Титул, 2010. - 154 б.

[8] Колесникова И. Л., Долгина О. А. Шет тілдерін оқыту әдістемесі бойынша ағылшын-орыс терминологиялық анықтамалығы. – СПб. Алматы, 2001. – 144 б.

[9] Сысоев П. В. Оқушылардың сөйлеу тілін есту арқылы қабылдау біліктілігінің коммуникативтік бақылауының даулы мәселелері //Мектептегі шетел тілдері. – 2008. – № 1. – С. 8-15.

REFERENCES

[1] Eluhina N.V Shet tyldy soileudy tyndauga yiretu tilder (To teach speaking FL during listening). Mekteptegy shet. -1996. - №5. - P. 20-23 [in Kaz.].

[2] Kulish Ty'rlyry aydirovaniye. Zhalpy shet tilderin okytu a'distemesi (Audience. Methods of teaching FL). - M.: Orys tili, 1991. - P.224-226 [in Kaz.].

[3] Abramovskaya N.U. Dybystalgan ma'tinderdin stildik tyistiligine negizdelgen aydittey kezindegy kiyndyktardy anyktay (Identification of difficulties in conducting an audit based p. [in Rus.].

[4] Safonova B.B., Maksimova L.I., Meshanova N.F. Shet tilderyn okytu adistemesy. Shemalar mnrn kestelerdegy tyldik pedagogika (Methods of teaching foreign languages. Language pedagogy in diagrams and tables). - M. Evroshkola, 2008. - 87-89 p. [in Kaz.].

[5] Meshanova N.F. Gymnazianyn zhogary synyp okushylarynyn typnyskalik telematin kabylday madenietyн damytudyn a'distemelik aspektylery (Methodological aspects of the development of the culture of original Teletext perception of high school students). - M.2004. 103 p. [in Kaz.].

[6] Mil'ryd R.P. Agylshyn tilin okytu adistemesy. Agylshyn Teaching Methodology. (Methods of teaching English). - M.: Drofa, 2005. - 108 p. [in Kaz.].

[7] Shet tilderyn okytu adistemesy: dastyrer men kazirgy zaman (Traditions and modernity). - Obninsk Tityl, 2010. - №1. - P.8-15 [in Kaz.].

[8] Kolesnikova I.L., Dolgina O.A., shet tylderin okytu adistemesy boiynsha agylshyn orys terminologialyk anyktamalygy (English-Russian terminological reference book on methods of teaching foreign languages). - SPb. Almaty, 2001. - 144 p. [in Kaz.].

[9] Sysoev P. B. Okushylardyn soiley tilin esty arkyly kabilday biliktiginyn kommunikativtyk bakyлаuinin dauly maselelery. Mekteptegy Shetel tyldery. - 2008. - №1. - P. 8-15 [in Kaz.].

ФОРМИРОВАНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ АУДИТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Нұрмашева Б.Қ.¹, Сейтова Ф.З.²

¹магистрант, КазУМОИМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: ms.balmira_23@mail.ru

²к.фил.н., асс.профессор, КазУМОИМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: msfatme@mail.ru

Аннотация. В данной научной статье рассмотрены основные цели и задачи развития аудитивной компетенции с использованием ИКТ, технологии, применяемые при интегрированном обучении английского языка. Конкретная тема обсуждения-использование ИКТ в формировании

аудитивной компетенции. В этой статье я рассматриваю теоретические основы его преподавания на иностранном языке.

Ключевые слова: аудитивная компетенция, образование, содержание обучения, аудирование, ИКТ.

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE AUDITIVE COMPETENCE WITH THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Nurmasheva B.K.¹, Seitova F.Z.²

¹master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan
e-mail: ms.balmira_23@mail.ru

²c.phil. s., associate professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: msfatme@mail.ru

Abstract. This scientific article discusses the main goals and objectives of developing auditive competence using ICT, technologies used in integrated language and discipline training, and the use of listening. A specific topic of discussion is the use of ICT in the development of auditive competence. In this article, we consider the theoretical basis of its teaching in a foreign language.

Keywords: auditive competence, education, training content, listening, ICT.

Статья поступила 30.04.2021

УДК 371.3

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.008

ИНТЕГРАТИВТІ ТӘСІЛДІҢ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЕТТІЛДІК КОММУНИКАТИВТІК БІЛІКТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ

Альмахан Ж.С.¹ Узакбаева С.А.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: zhuldyz.almahan@bk.ru

²п. ф. д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада интегративті тәсілдің бастауыш сынып оқушыларының шеттілдік коммуникативтік біліктілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктері қарастырылады. Бастауыш сынып оқушыларына білім берудің қазіргі кезеңінде шет тілдерін оқытудың интегративті тәсілдерін қолдануда оқушылардың ауызша қарым-қатынас процесінде тұлғаның

танымдық іс-әрекетін дамыту жолдары қарастырылады. Бастауыш білім беру мекемесінің оқу бағдарламасында оқу материалдарының мазмұнына байланысты интегративті тәсілдің мүмкіндіктеріне баса назар аударылады. Бұл тұрғыда ғалымдардың шетел тілі пәндерін оқытуға бірыңғай көзқарас туралы ұстанымдарына, шет тілдерін оқытудың қолданыстағы тәсілдеріне назар аударылады.

Тірексөздер: коммуникативтік біліктілік, шеттілдік коммуникативтік біліктілік, интегративті тәсіл, сараптама, болжам, жаһандану, шетел тілі

Қазақ қоғамының даму барысы білім беру мазмұнмен, оны құрудағы тәсілдерде өзгерістер тудырады. Білім беру процесін іске асырудағы біліктілік пен жүйелік іс-әрекеттік тәсілдерді дамытудағы зерттеулер, өз кезегінде, білім беруді интеграциялау сияқты бағдарламаларды жүзеге асыру мәселесін қамтамасыздандыруға назар аударады. Қазір білімді жинақтау мен қорытындылау, ғылымның жаңа салалары мен пәнаралық ғылыми салалардың қалыптасуымен сипатталатын ғылыми дамуға әкеледі. Бұл процесс білім беру саласында да көрініс табады. Лингводидактика оқытудың интегративті тәсілін жүзеге асыру мәселесін қарастырады. Білім беруді модернизациялаудың заманауи бағыттарының бірі болып табылатын интегративті тәсіл тұжырымдамасы оқытудағы жүйелік тәсіл тұжырымдамасымен тығыз байланысты. Бүгінгі заман зерттеушілер әлемдік білімнің тұтастығын және цифрлық технологиялардың білім беру процесіне интеграциялануын қамтамасыздандыратын әртүрлі білім салаларының ішкі байланыстарын қарастыратын “халықаралық интеграция” ұғымына аса назар аударады. Мұндай интеграциялау оқу процесін дамыту әдісіне айналады.

Қазіргі кезде интеграция және интегративті тәсіл ұғымдары кең қолданылады және әртүрлі аспектілерде қарастырылады. Д.Н. Ушаковтың сөздігінде «интеграция» даму процесінде кез-келген бөліктердің немесе элементтердің тұтастығына бірігу ретінде түсіндіріледі [1]. Ғалымдар интегративті тәсілді зерттей отырып, бірқатар анықтамаларды ұсынады: интеграция дегеніміз - белгілі бір саладағы жалпыланған білімді оқу материалында мүмкіндігінше терең кіріктіру, біріктіру; интеграция дегеніміз - бұл оқу элементтерінің (білімдердің, әдістердің және т.б.) қарапайым тіркесімі (қосу) емес, бір пән (бағыт) арқылы шешілмейтін қарама-қайшылықтарды шешу.

Профессор Т.М. Балыхина “бүгінде миллиардтан астам адам (әлем азаматтарының 20% - ы) білім беру процесіне тартылғанын, ол кең таралған және адамдардың қажеттіліктері мен олардың өз елі мен әлемдік мәдениеттің мәдени, ғылыми және тарихи құндылықтарын білуге деген ұмтылысымен байланысты шын мәнінде жаһандық интеграциялық үдеріске айналғанын” атап өтті. Автордың пікірінше, интеграция принципі стандарттарға, нақты оқу бағдарламаларына сәйкес келетін

бірыңғай білім беру кеңістігін құрумен, оқытудың әртүрлі кезеңдерінде алынған білімді синтездеумен байланысты [2].

Н. Антонованың пайымдауынша “интеграция дегеніміз-қарама-қарсы бөліну, саралау, синтездеу процестерімен бірлік арқылы көрінетін өзара ену, тығыздау,білімді біріктіру процесі”, деп санайды”[3]. Интеграция әрі мақсат, әрі оқу құралы болып табылады, өйткені ол белгілі бір аймақтағы конвергенция нүктелерін анықтау арқылыбілім алушыларға тұтас көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді. Интегративті тәсіл дегеніміз - оқытудың заманауи технологияларын, әдістерін құрудың жетекші принципі ретінде интеграцияға негізделген және әр түрлі пәндердің өзара әсер етуі, өзара енуі және өзара байланысы арқылы мазмұнның күрделілігімен, қорытындылануымен сипатталатын жүйе. Білім берудегі интеграция құбылысы терең тарихи-дидактикалық негізге ие. Бұл адамзаттың Сократ, Платон, Аристотель, Леонардо да Винчи, Галилео сияқты ұстаздарының пайда болуына ықпал еткен аз мөлшердегі біліммен интеграцияның бастапқы түрі болды.

Көптеген педагогикалық жүйелерді ұсынушылар тұтас ойлауға баулыды. Мысалы, оқу процесін ұйымдастыру формаларын Я.А. Коменский «табиғат әрекетінің нормаларымен» байланыстырды және өзінің «Ұлы дидактикасында» Я.А. Коменский : «Өзара байланыстағы барлық нәрсені осындай байланыста оқыту керек» деп жазды [4]. Интеграция көптеген мәселелерді шешеді: білім алушылардың эрудициясын, логикалық ойлау қабілетін және әлеуетін дамытады, кәсіби және жалпы мәдени біліктілігін қалыптастырады, оқытудағы тар мамандандудың орнына жан-жақты білімді арттырады. Оқытуда интегративті тәсілді белсенді қалыптастыру және қолдану білімнің әртүрлі салаларында тиісті тұжырымдамаларды әзірлеуді талап етеді. Оқу материалы теориялық тұрғыдан интеграциялануы керек, оның пәнаралық байланыстары қарастырылуы керек. Білім берудегі “интеграциялау ” оны ұйымдастырудың негізгі қағидасы болып табылады. Оның басты артықшылығы-білім алушылар әлемді тұтастай қабылдай алады және нақты өмірге қажетті дағдыларды игере алады. Қазіргі ғалымдар білім беру процесіндегі интеграцияның әртүрлі салаларын зерттейді:

- интеграция педагогикалық категория ретінде қарастырылады; (М.Н.Берулава, С.В. Васильева, К. Ю. Колесина, С.С. Пичугин)

- академиялық пәндер арасындағы қатынастарды құру ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін анықтайды (Н. С. Антонов, А. В. Викулов, Л. М. Долгополова, П. Г. Кулагин, В. Н. Федорова) ;

- пәнаралық байланыстар орны (И.Д. Зверев, А.Я. Данилюк, Н.А. Лошкарева, В.П. Максимова, П.Н. Новиков) ;

- мазмұнды интеграциялау қажеттілігі идеясы біртұтас білім алу мақсатында академиялық пәндер практикасында жүзеге асырылады (А.И. Гурьев, М.В. Кларин, П.Г. Кулагин);

- интегративті тәсілмен оқытушының оқу материалын ұсыну

әдістері қарастырылады (И.Д. Зверев, В.В. П. Максимова).

Интегративті тәсіл - педагогикалық процестің кез-келген компонентінде интеграция принципін жүзеге асырады, педагогикалық процестің тұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз ету. В.С. Безрукова интеграцияны педагогикалық құбылыс ретінде қарастыра отырып, мәселенің жай-күйін былайша сипаттап қорытындылайды: «Педагогикалық интеграцияның бірнеше фактілері кең таралған құбылысты шектемейді. Жалпы, теориялық және практикалық педагогиканың күйі ондағы интегративті тенденциялардың өсуі, интеграцияның білім берудің процедуралық жағында емес, мазмұнында басым болуы, интеграциялық процестердің көрінісі, ең алдымен жетілуі туралы айтады педагогикалық формациялар, нұсқалардың күрделілігі мен әртүрлілігі, түрлері, педагогикалық интеграция механизмдері» [5]. Бұл мәселе қазіргі кезде оқыту мен тәрбиелеудің теориясы мен практикасында өте өзекті болып табылады, өйткені интегралды білім ақпараттық тұрғыдан анағұрлым мол, ол сыртқы әр түрлі сапалық процестердің соңында ортақ нәрсені көру қабілетін қалыптастырады. Бұл қазіргі кездегі педагогикалық интеграцияға назар аударылғанын көрсетеді. Интеграцияның практикалық тәжірибесінің сипаттамасы мен теориялық негіздемесі бар ғылыми-әдістемелік еңбектердің жинағы, монографиялары жарық көрді. Интеграцияны дидактиканың алғашқы жүйесін қалыптастырушы принципі ретінде қарастырудың негіздері пайда болды және біріктірілді.

Осы бағыттағы зерттеу жұмыстарына жасаған талдау педагогикалық интеграцияның түрлі нұсқаларында кездесетін компоненттерді былайша бөліп қарастыруға мүмкіндік береді:

Пәндік және пәнаралық интеграция. Пәндік интеграция пәндер бойынша ұғымдарды, білімдерді, дағдыларды біріктіруге мүмкіндік береді, пән мазмұнын едәуір кеңейтуге ықпал етеді. Пәнаралық интеграция - бұл бірнеше пәндердің фактілері, тұжырымдамалары, теориясының синтезі;

Көлденең және тік тақырыптық. Білім берудің мағыналы бірлігі ретінде тақырып басқа оқу пәндерімен мазмұнымен, мағынасымен және эмоционалды күйімен байланысты;

Жүйеаралық және пәнаралық интеграция. Ішкі жүйе оқыту мазмұнын қосымша біліммен біртұтас тұтастыққа біріктіруді білдіреді. Трансдисциплинарлық - білімнің негізгі және қосымша мазмұнын қамтитын элементтердің синтезі;

• интегративтік курстар. Оларды құру әртүрлі, бірақ ұқсас білім беру салаларына кіретін пәндердің мазмұнына негізделген.

Шетел тіліндегі коммуникативті біліктілік бүкіл оқу процесіне енетін өзек болып табылады, ал тілдік және сөйлеу әрекеттерінің құрылымын, мақсаттарын, оларға қол жеткізу тәсілдерін және оқу іс-әрекетінің

нәтижелерін білу оқушыны оқу процесінің субъектісіне айналдырады, оқытушы мен оқушының ынтымақтастығы үшін алғышарттар жасайды және оны одан әрі өздігінен оқыту.

Білім берудегі интегративті тәсіл келесі басым принциптер бойынша жүзеге асырылады: интеграция мен дифференциацияның өзара байланысы принципі (білім берудің өзін-өзі ұйымдастыру тәсілін білдіреді); антропоцентристік ұстаным (білім беру жағдайындағы білім алушылылар мен мұғалімдердің позициясын ашады); мәдени сәйкестік принципі (білімнің мәдени ортаға қатынасын анықтайды):

- Интеграция мен дифференциацияның өзара байланысының принципі - интеграция және дифференциалдау диалектикалық бөлінбейтін өзара анықталған категориялардың жұбы. Интеграцияны дифференциациядан бөлу және оны жеке категория ретінде қарастыру өте абстрактілі тәсілмен ғана мүмкін болады және зерттеушілік ойлаудың әдіснамалық дамымағандығын көрсетеді;

- Интеграцияның антропоцентристік табиғаты сыныптарды интеграцияланған жүйелер ретінде қарастыруға мүмкіндік береді, бұл олардың антропоцентристік табиғатын анықтауға көмектеседі. Білім алушылардың жауабындағы ең дәйекті көзқарастардың бірі интеграцияның антропоцентризмнің ең айқын көрінісі болып табылады;

- білім интеграциясының мәдени сәйкестігі мәдениетті білім беруді ұйымдастырудың жалпы моделі және құралы ретінде анықтайды. Пәнаралық интеграция арқылы заманауи білім беру оның мәдени сәйкестігін едәуір арттыруы керек ... Бұл интеграция принципі гуманитарлық білім беруді жоғары деңгейге көтереді.

Педагогикалық интеграцияның кейбір инвариантты функцияларын белгілеу қажет, олар оның барлық түрлеріне сәйкес келеді - бұл әдістемелік, дамытушылық, технологиялық функциялар. Педагогикалық интеграцияның функциялары - бұл белгілі бір тапсырманы орындау кезінде оның қызметін көрсету тәсілдері; олар өз ішінде басқа функцияларды жинақтайды.

Бастауыш сынып мұғалімдері үшін ағылшын тілін оқытуда интеграцияны жүзеге асыру, интегративті тәсілді жүзеге асыру оқытудың барлық бағыттары білім алушының кәсіби біліктілігін дамытуға ықпал ететін ең маңызды міндет болып табылады. Пәндерді кіріктіруде ағылшын тілінің алатын орны оның гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдарымен тығыз байланыста болуымен түсіндіріледі. Мұндай интеграция шетел тілін оқытудың барлық кезеңдерінде, жоғары кәсіби білім берудің бүкіл жүйесі деңгейінде де, жеке пәндер деңгейінде де жүзеге асырылуы мүмкін [6]. Әсіресе, оқушылардың коммуникативтік біліктілігін қалыптастыруда әсері мол.

Ағылшын тілін кәсібилендіру үдерісінде жалпы негіздерді іздестіру интегративті тәсілді жүзеге асырудың келесідей компоненттерін анықтауға мүмкіндік береді:

1. Жүйелік дағдыларды қалыптастыруда органикалық бірлікке қол жеткізуге мүмкіндік беретін ағылшын тілін үйренудің интеграциялық бірлігі ретінде кәсіби мәтінді таңдау оқуды үйретуде, оқылғанды түсіндіруде және осы негізде оқушыларға өз ойларын ұсынуда. Ғылыми мәтіндік материалдарға, мамандық тілі материалдарына негізделген ағылшын тілін оқыту әдістемесі білім берудің жоғары коммуникативтік бірлігі ретінде мәтінге сүйенуге мүмкіндік береді. Осыған байланысты мұғалімдер алдында оқытудың әр бағыты бойынша мәтіндерді таңдау міндеті тұрады;

2. Пәнаралық байланысты енгізу. Пәнаралық байланыстарды дамыту мәселесі бүгін ғана пайда болған жоқ, бұл бағытта белгілі бір тәжірибе жинақталған және ол әрі қарай талдауды қажет етеді. Интегративті тәсіл барлық пәндер үшін бірдей, білім беру барысында үйлесімділікте жүзеге асады [7].

Тілдік білім беру барысында интегративті тәсіл мынадай жүйелік элементтерді қамтиды [7]:

1. Интегративті іс-әрекеттің субъектісі. Шетел тілінде оқытудың жаңа мазмұнын меңгеретін субъект білім алуды қарастырады.

2. Оқытудың мазмұны оқу пәндерінің оқу бағдарламаларының, оқу материалдарының интегративті сапасын қамтиды.

Ағылшын тілін үйрену барысында интегративті тәсілді қолданған кезде оның құрамына енетін үш деңгейді анықтап алу керек:

төмен (пәнаралық байланыс болатын оқу пәнінің деңгейі) интеграция жартылай қолданылады, ал пәнаралық ұғымдар туралы айтылады);

орта (оқу материалының деңгейі - сабақтарды ағылшын тілінде өткізу әдістемесін даярлауда пәнаралық интеграция жұмыс бағдарламаларына кеңінен енгізіледі, ұйымдастырушылық үйлестіру элементтері әртүрлі пән оқытушыларының іс-әрекетінде қолданылады);

жоғары (жаңа интеграцияланған пән аясында толық интеграция мазмұндық жағынан да, процедуралық деңгейде де туындайды).

3. Интеграция технологиясы (шетел тілін интегративті оқыту процесінде танымдық, білім беру және коммуникативтік міндеттерді шешудің әртүрлі тәсілдеріне ие болуға және дамытуға мүмкіндік береді);

4. Интегративті оқыту құралдары (оқу материалдары сыныпта және білім беру практикасында жеткізілетін және дамитын құралдар);

5. Интеграциялық байланыстар (білім беру саласындағы көп деңгейлі және көпфункционалды интеграцияны қамтамасыз ете отырып, тәсілдің барлық элементтерін көлденеңінен және тігінен біріктіреді).

Қазіргі көптілділік жағдайында бастауыш сынып оқушыларына шетел тілінен білім беру сапасына қойылатын талаптар артып келеді, білім беру іс-әрекетінің нәтижесі білім, білік және дағдылар жүйесі емес, оқушылардың әр түрлі салаларында сөйлеу әрекетін байланыстыра қалыптастыру болып табылады .

Шетел тілдерін оқыту тек екінші сыныптан бастап саналы түрде басталады. Жалпы білім беретін мектептердегі шетел тілдері орыс, ағылшын мұғалімдерімен сұхбат барысында балалардың сөйлеу әрекеті мен бастауыш сынып оқушыларының жеке басын дамытуда үлкен қиындықтарға тап болады. Бұл қиындықтар қазіргі балалардың соңғы жылдары айтарлықтай өзгеруіне байланысты сананың жаңа типіне, жүйелік-құрылымдық сипатқа ие болды, яғни ақпаратты басқаша қабылдайды және өңдейді ...

Д.И. Фелдштейн айтуынша, заманауи бастауыш мектеп оқушылары дамудың дағдарыстық кезеңін бастан кешуде, сондықтан оқу материалдары оқушыларға мектептің бірінші, мүмкін, тіпті екінші сыныптарында ойын түрінде ұсынылуы керек. Ақыл-парасаты анағұрлым жоғары балаларда басқа да қажеттіліктер бар, ал оған деген сұраныстың болмауы жалпы интеллектуалды дамудың кешеуілдеуіне ғана емес, психикалық өзгеріске алып келеді [8].

Қорыта айтқанда интегративті тәсілдің бастауыш сынып оқушыларының шеттілдік коммуникативтік біліктілігін қалыптастырудағы мүмкіндіктері өте зор, интегративті тәсіл арқылы әр оқушы берілген тапсырмалар мен тақырыптарды тереңірек меңгереді, іскерлік, дағдыларды қалыптастырады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Адамко М.А. Особенности обучения английскому языку в вузе в современных условиях //Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – Т., – 2015. - №3-2. – С. 283–288.

[2] Антонова Н. Интеграция как способ оптимизации учебного процесса //Интеграция образования. - 2018. - Т.22. - №2. – С. 220 – 221.

[3] Балыхина Т.М Структура и содержание российского филологического образования. //Методологические проблемы обучения русскому языку. - М., - 2000. – 250 с.

[4] Безрукова В.С. Педагогическая интеграция: сущность, состав, механизм реализации //Интегративные процессы в педагогической теории и практике. – Свердловск, -1990. - С. 16

[5] Вербицкий А.А., Ларионова О.Г. Личностный и компетентностный подходы в образовании //Проблемы интеграции. - М., - 2009. – С. 317 – 322

[6] Ушакова Д.Н. Толковый словарь русского языка. - М., - 1995. – 1056 с.

[7] Коменский Я.А. Педагогические наследия //Педагогика. - М., - 1989. – 459 с.

[8] Фельдштейн Д.И. Человек в современном мире: тенденции и потенциальные возможности развития //Профессиональное образование. - М., – 2017. - №6. - С. - 15.

REFERENCES

- [1] Adamko M.A. Osobennosti obucheniia angliiskomu iazyku v vuze v sovremennykh usloviiah. (Features of teaching English at the university in modern conditions) //Vektor nauki Toliattinskogo gosudarstvennogo universiteta. – T., – 2015. -№3-2. – P. 283–288 [in Rus.]
- [2] Antonova N. Īntegrasiia kak sposob optimizatsii uchebnogo prosessa (Integration as a way to optimize the learning process). Īntegrasiia obrazovaniia - 2018. - T.22. - №2. –P. 220 – 221. [in Rus.]
- [3] Balyhina T.M Struktura i sodержanie rossiiskogo filologicheskogo obrazovaniia. (Structure and content of Russian philological education. Methodological problems of teaching the Russian language). Metodologicheskie problemy obucheniia russkomu yazyku. - M., - 2000. – 250 p. [in Rus.]
- [4] Bezrukova V.S. Pedagogicheskaiia integrasiia: sunost, sostav, mehanizm realizatsii. (Pedagogical integration: the essence, composition, mechanism of implementation). Īntegrativnye prosessy v pedagogicheskoi teorii i praktike. – Sverdlovsk, -1990. - P. 16 [in Rus.]
- [5] Verbiskii A.A., Larionova O.G. Lichnostnyi i kompetentnostnyi podhody v obrazovanii (Personal and competence-based approaches in education. Integration issues). Problemy integratsii. - M., - 2009. – P. 317 – 322 [in Rus.]
- [6] Uşakova D.N. Tolkovyĭ slovar russkogo iazyka (Explanatory dictionary of the Russian language). - M., - 1995. – 1056 p. [in Rus.]
- [7] Komenskogo Ia. A. Pedagogicheskie naslediiia (Pedagogical legacies). Pedagogika. - M., - 1989. – 459 p. [in Rus.]
- [8] Feldştein D.Ī. Chelovek v sovremennom mire: tendentsii i potentsialnye vozmojnosti razvitiia (Human in the modern world: trends and potential development opportunities). Professionalnoe obrazovanie. - M., – 2017 - №6. -P. -15 [in Rus.]

ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА В ФОРМИРОВАНИИ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Альмахан Ж.С.¹ Узакбаева С.А.²

¹магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: zhuldyz.almahan@bk.ru

²доктор педагогических наук, профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматриваются возможности интегративного подхода в формировании иноязычной коммуникативной компетентности младших школьников. Описывается пути развития познавательной деятельности личности в процессе устного общения учащихся при использовании интегративных способов обучения иностранным языкам на современном этапе обучения младших

школьников. В учебной программе начальной школы особое внимание уделяется возможностям интегративного подхода в зависимости от содержания учебного материала. В связи с этим внимание обращается на позиции ученых о едином подходе к преподаванию предметов иностранного языка, существующих подходах к преподаванию иностранных языков.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, иноязычная коммуникативная компетентность, интегративный подход, анализ, гипотеза, глобализация, иностранный язык

THE POSSIBILITIES OF THE INTEGRATIVE APPROACH IN THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Almakhan Zh. S.¹ Uzakbayeva S. A²

¹master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan
e-mail: zhuldyz.almahan@bk.ru

²d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan
e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Abstract. This article discusses the opportunities of a integrative approach in the ranks of foreign tongue communicative competence of primary school children. In this article describes the ways of streng thening the cognitive activity of the individual in the process of verbal communication of students utilizing integrative attitude of teaching foreign languages at the present stage of teaching younger children. In the primary school curriculum, particular consideration is paid to the opportunities of an integrative approach, depending on the content of the educational information. In this regard, attention is drawn to the status of scientists on a unified technique to teaching foreign language subjects, existing techniques to teaching foreign languages.

Keywords: communicative competence, foreign language communicative competence, integrative approach, analysis, hypothesis, globalization, foreign language.

Статья поступила 20.03.2021

УДК 327.7:327

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.009

CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING AS A METHOD OF INCREASING MOTIVATION TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE

Bukurova M.U.,¹ Shelestova T.U.,²

¹master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kammy3@mail.ru

²doctor PhD, associate professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: shelestova2009@mail.ru

Abstract. This article examines a detailed study of the methodology in the form of content and language integrated learning as a way to increase the motivation for learning a foreign language among secondary school students. The effective forms of teaching, in terms of didactic focus, for the successful implementation of CLIL technology, with a description of the lesson structure are given.

As a result of approbation and analysis, this technique is effective in educational activities and helps to increase motivation to learn a foreign language. The author uses one of the above forms of teaching in practice, thereby developing professional skills in students, allowing them to self-determine in their future education and work, as well as gain knowledge in an unconventional learning format.

Key words: Foreign language, general education school, CLIL technology, development, motivation, analysis.

The aim of this research is to reveal the effectiveness of CLIL technology based on theoretical and practical analysis, to conduct a study with a detailed description of the structure of the lesson to identify methods that increase motivation for learning a foreign language.

The research methodology consists of two stages: theoretical (scientific) and practical.

The scientific significance is determined by the fact that the analysis of the methodology of content and language integrated learning in a clearly structured lesson structure in a secondary school is given.

The practical significance lies in the fact that the curriculum and research results are presented in the form of the use of methods based on content and language integrated learning.

Today, it is extremely important to study foreign languages, since it entails such advantages as: high adaptation in the modern intercultural world, communication with other nationalities, which opens the way to the future development of the country's economy, through competent specialists who are

able to express their thoughts in the world language. Therefore, now there is a huge task in front of educational institutions - to surround students with high knowledge not only in stable subjects in a general education school, but also focusing on the study of a foreign language in the environment of studying professional subjects. For this, CLIL - Content and Language Integrated Learning would be considered a quite suitable option. This term was coined in 1994 by a group of scientists David Marsh, D. Coyle, Victor Pavon and others, operating at the heart of the European education system. They were inspired by the idea of learning a foreign language in the conditions of little time allocated for this in the educational system, because if you judge, you can really come to the conclusion that this is a very effective way, you should give them their due [1].

Our education adopted this methodology, approving it with teaching materials, but as it turned out, not all schools have switched to this format of education, there are a large number of gymnasiums that still conduct lessons "bilingually". In many schools, specialists did not undergo training in the form of studying a foreign language to integrate it with a specialized subject in a general education school. Also, most schools do not fully use CLIL, in the form of one or two specialized school subjects. In order to introduce CLIL into the effectiveness of full-fledged activation, the need to take into account the principle of four "C" is revealed, that is: Content, Communication, Cognition, Culture [2].

Content - contains an understanding of a set of knowledge, skills and abilities in the study of a school subject. Here the task arises for the teacher to activate the educational process due to the student's knowledge of a certain subject area. It is worth clarifying that CLIL technology is not a foreign language lesson, but a subject lesson in this very foreign language.

Communication - consists in the active speech activity of the student, more than the teacher, since the main goal of this principle is to stimulate the student to use communication in the study environment of the subject based on the CLIL technology. For this, methods such as brainstorming, discussion, debate, etc. are suitable, which are excellent as a means to increase motivation and stimulate the activity of students in a particular subject area. Of course, the student must speak English in order to integrate and achieve the goal of CLIL technology in general.

Cognition - provides for the progressive development of cognitive abilities, which will affect the effective assimilation of the studied subject, as well as a foreign language, will contribute to their successful integration. To do this, you can use methods such as the method of heuristic observation, the method of emotionally-figurative research of an object, etc.

Culture is the most important thing in using CLIL technology because students need intercultural skills and abilities to be effective. Intercultural knowledge will allow students to freely navigate between the similarities and

differences between cultures, to make it clear that he is a part of the culture.

After the key principles of content and language integrated learning have been revealed, it is worth mentioning the aspects that were based on the basic principles of the four "C": cultural, linguistic, social, subject and teaching aspects. These aspects should be oriented in the course of training, in compliance with several important rules: taking into account the age category of students, their level of knowledge of a foreign language, as well as the level of adaptation in the social and linguistic environment.

If you carefully analyze this situation with the introduction of content and language integrated learning, then the question arises: What is it for and what will it give to the student, when it is possible to simplify the task by leaving everything intact: to learn a foreign language as a separate subject and physics separately?

After a careful study, it turned out that the combination of lessons of this type, increases interest in learning the language and reveals the urgency of the need for further language learning, for academic performance in two school subjects. Indeed, in order to assimilate information and perform tasks on it, it is necessary to understand this information. And the student is born with an internal motivation to learn a language, where for him is a consolation - a vague idea of the future, where a foreign language plays a leading role [3].

When analyzing content and language integrated learning, you can create the correct abstraction about the structure of the lesson in this direction. When conducting a CLIL lesson, it is necessary to take into account that the lesson should use all aspects of learning a foreign language (for effective integration), known to us as: listening, writing, speaking and reading.

For a thorough study of the information (offered by the subject of science) and discussion of it, for research and evaluation of this information, where you can not do without critical thinking. The result will be in-depth knowledge of the material being studied. Thanks to CLIL technology, the student will have the opportunity to use a foreign language in his own reality, simply by introducing it into everyday conversations in the classroom, solving tasks and finding answers to them to express in a foreign language, as in their native language.

With frequent activation of speech activity, it becomes necessary to select material for the lesson. The most important type of speech activity is listening. It is possible to conduct a lesson with listening, accompanied by such tasks as: listening to texts followed by filling in sentences with missing words, finding certain information, finding answers to questions about the text you listened to, and much more.

The next important aspect is reading. The main factor for successful conduct is the correct choice of text, which corresponds to the material, and also has meaning or morality. Tasks can be such as: a short retelling of the text based on questions, or in the development of a test by text and much more.

The development of speaking is very useful, since it will help the student to overcome the language barrier, in which he would be afraid to make mistakes in expressing his thoughts. Exercises in the form of discussions, debates, dialogues, questions and much more are suitable for this.

When writing, the student develops grammatical and lexical knowledge. The main task of the teacher is to help the student write his thoughts correctly, because with the correct use of this aspect, memory works effectively on a grammatical and lexical basis, which will allow students to quickly learn words and grammatical constructions.

All four aspects are components of each lesson and using them together in a lesson will allow you to learn English extremely quickly, as well as understand the lesson itself, regardless of whether it is biology, geography or physics.

When it comes to the correct selection of material in CLIL technology, it becomes necessary to comply with these points, which affect the effectiveness of the use of this technology:

- The structure of the language component is not so important as its very use in the environment of the academic subject;
- Texts, audio recordings, videos are the main part of the lesson;
- Lesson objectives should be based on the student's level of knowledge;
- Vocabulary, directly, is more important than grammar [4].

In a CLIL lesson, every teacher must adhere to the rule that learning a subject is tantamount to learning a foreign language. To do this, you need to resort to four step lesson basics:

- Visualization of text, through conceptual decomposition for students, using such uses as: pictures, paragraphs, page or line numbering, headings, etc. - this is a developed student's "word processing" skill.
- Text processing by means of a schematic and illustrative presentation of the text entails such a student's skill as - obtaining and practical organization of knowledge.

- The knowledge gained in understandable texts will allow students to convey them in their own words (during this it is not recommended to guide the student, because he may stumble and develop a language barrier in himself), the main thing is that he uses those lexical units that correspond to the studied topic and of course the subject itself. But one cannot do without knowledge of vocabulary, which is accompanied by an ordinary foreign language, for example: stable constructions, phrases, expressions, etc. This is all called the skill of "linguistic understanding of the material", which a student will master with a correctly conducted lesson [5].

- And of course, the tasks must be developed for the level of knowledge of the students, as this will increase their interest in learning.

Now let's move on to considering some of the techniques that can be used with CLIL technology:

"Post it" is a very interesting technique, with the requirement to divide students into 2 groups. After that, two groups are given sheets with a picture on the topic (formula, portrait of a writer, periodic table, etc.), this picture is hidden under a sufficient number of stickers with questions on the topic. Groups take turns reading the contents of the sticker, and if he answers the question, he can peel the sticker off the picture. The group that opens the picture and recognizes the content faster is considered the winner. This technique develops students' competitiveness, increases motivation and increases knowledge of the academic subject, and also contributes to the repetition of the question structure in a foreign language.

"School napkin" - this technique is performed among students of the whole class and is great for reinforcing a topic. Four students sit on four different sides of the paper (at each corner) and write their opinion or conclusion on the topic being studied (the name of which is located in the middle of the paper). Then the paper rotates in one direction and the next four students replace the previous ones and comment on the previous written opinions. Then the teacher reads what was written to the whole class and a debate takes place. This technique develops analytical thinking in students, arouses interest in learning, and increases the level of speaking.

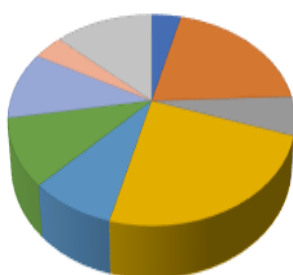
"Interview" - the reception is usually done at the beginning of the lesson in order to prepare students for learning activities or to repeat the previous topic of the lesson. All students are given stickers for everyone to write a question on it (on the topic or according to their interests), after that students glue them on the board and one by one go out and tear off the stickers of other students, reading the question, and answer them. This technique perfectly develops communication skills in students, helping to get to know each other better, increases knowledge of the question-answer structure, and also improves the learning atmosphere.

So, after studying the structure of the lesson, let's move on to its construction, which was tested in experimental practice on 04/14/2021 in the city of Pavlodar, in the secondary school №22, in the 7th grade «A» on the subject «Biology», as technologies of content and language integrated learning in the context of a foreign language, in the form of «English». There are 21 students in the class, including 12 girls and 9 boys.

Prior to the lesson, a survey was conducted to determine if the students are familiar with CLIL technology and, if so, whether they like it. Pupils put «+» and «-» on the questions asked, from which it follows (Diagram 1):

Diagram 1

CLIL lessons

■ I like CLIL lessons

■ I don't like CLIL lessons

■ I like it, but it's hard

As we can see, the results are mostly negative, it is clear that students are not the type to try new things. After the survey, a date was set for the lesson with the active presence of the biology teacher. The biology teacher gave me (the English teacher) a study material, a topic and explained the main areas of knowledge that I should teach students in advance. From what I developed the lesson curriculum (Table 1):

Table 1

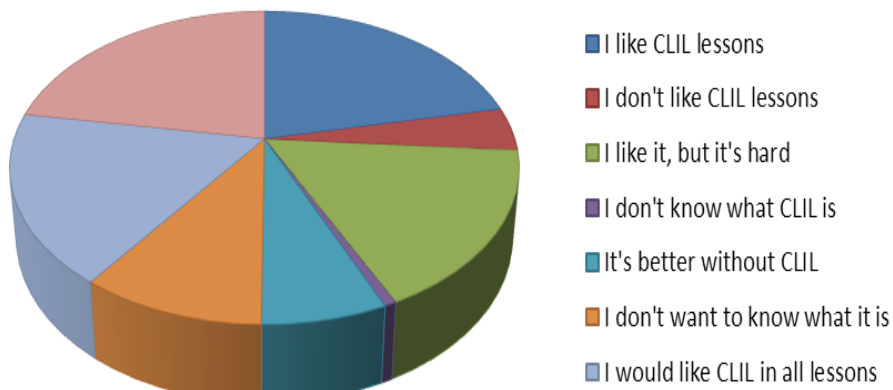
Date	14.04.2021
Academic subject	Biology (CLIL)
Teachers:	Bukurova M., Toleukhanova B.
Class	7 "A"
Language	English
Theme of the lesson	Modern zoology
Type of the lesson	combined
Lesson objectives:	1. <i>Cognitive</i>: Students will learn the structure of zoology as a science; will know about the role of animals in nature and their importance for human; will learn common signs of plants and animals. 2. <i>Socio-cultural</i>: work will be done in groups; students will communicate with each other, share experiences; students will be taught to apply their knowledge in practice (on the protection of flora and fauna) 3. <i>Linguistic</i>: Students will improve their knowledge of the English language by learning new words and "question-answer" constructions. <i>New words: zoo, flora and fauna, science, animals, wildlife protection,</i>

Plan:

I. Organization moment (5 min)	Good day, my dear students! How are you today? Who is on duty today? Who is absent today? Today our lesson will be in English language, when you will have problems in understanding, say me, I will explain you by definitions. So, today we are going to talk about modern zoology. How do you think what is it? Why is it important to know?
II. Warm up (7 min)	I'm going to check your knowledge, so now we will play one interesting game "Continue the word". One student will start from one word in English and other student will say another word by the last letter and so on.
III. Main part (25 min)	So, Let's watch the video about zoology (5 min). Now we are going to answer the question in the presentation according to video and will discuss about the animals which you like and why (7 min). Now let's play one game "Post it". Please divide into 2 groups and there are 2 pictures which are hidden under stickers with questions. Every student must answer question to watch on picture. After it we will discuss about the pictures (on picture of 1st group is crocodile, on 2nd is squirrel) what's differences between two pictures and what picture do you like more? (13 min)
IV. Conclusion	H/w: draw a table with the difference between a bird and a fish (in English) Feedback: questionnaire about CLIL You worked hard and have learned a lot. Good job. Good bye, dear students. See you!

After re-conducting the survey, the results were as follows (Diagram 2):
Diagram 2

CLIL lessons

Thus, the use of content and language integrated learning is not a novelty for an English teacher, because the lesson was conducted purely in English, as in a regular English lesson, the main thing that the teacher should have known is the educational material in biology itself. After the analysis, it turned out that it is necessary to train subject teachers in English, and not vice versa, to load foreign language teachers with hours. This experiment was carried out with interest both for the students and for the teacher himself. It also became known that with the CLIL technology it is necessary to be a universal teacher and capable of learning new things.

It should be noted that content and language integrated learning effectively increases motivation to learn a foreign language, because the student strives to analyze the information received and he understands that it will be easier with knowledge of a foreign language. Also, with the advent of electronic social platforms (Instagram, TikTok, etc.), students strive to learn English for themselves, which is a huge plus for teachers.

REFERENCES

[1] Coyle D. Theory and planning for effective classrooms: supporting students in content and language integrated learning contexts. - London: CILT, 1999. - 132-135 p.

[2] Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J. Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. - Macmillan Education, 2008. - 98 p.

[3] Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М.: Педагогика-Пресс, 2001. - 563 с

[4] Лалетина, Т.А. Интегрированный подход и использование предметно-языковой интеграции при обучении иностранному языку - Красноярск, 2012. - С.48-50.

[5] Халяпина Л.П. Современные тенденции в обучении иностранным языкам на основе идей CLIL // Вопросы методики преподавания в вузе. 2017. - Т.6. - № 20. - С.46-52.

REFERENCES

[1] Coyle D. Theory and planning for effective classrooms: supporting students in content and language integrated learning contexts. - London: CILT, 1999. - 132-135 p.

[2] Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J. Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. - Macmillan Education, 2008. - 98 p.

[3] Vygotsky L.S. Pedagogicheskaya psichologiya. (Pedagogical psychology). - М., 2001. - 563 s [in Rus.]

[4] Laletina, T.A. Integririvannyi podhod i ispolzovanie predmetno-yazykovoi integracii pri obuchenii inostrannomu yazyku (Integrated approach and the use of content-language integration in teaching a foreign language). - Krasnoyarsk, 2012. - P.48-50 p. [in Rus.]

[5] Khalyapina L.P. Sovremennye tendencii v obuchenii inostrannym yazykam na osnove idei CLIL (Modern trends in teaching foreign languages based on the ideas of CLIL). Voprosy metodiki prepodavaniya v vuze. - 2017. - T.6. - № 20. - P.46-52 [in Rus.]

ПӘНДІК-ТІЛДІК КІРІКТІРІЛГЕН ОҚЫТУ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚУҒА ДЕГЕН ЫНТАНЫ АРТТЫРУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

Букурова М.Ю.¹, Шелестова Т.Ю.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
e-mail: kammy3@mail.ru

²PhD докторы, доцент, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: shelestova2009@mail.ru

Аннотация. Бұл мақалада орта мектеп оқушылары арасында шет тілін үйренуге деген ынтаны арттыру тәсілі ретінде пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту түріндегі әдістеменің толық зерттелуі қарастырылған. Сабақтың құрылымын сипаттай отырып, дидактикалық фокус тұрғысынан CLIL технологиясын сәтті жүзеге асыру үшін оқытудың тиімді формалары келтірілген.

Тестілеу мен талдау нәтижесінде бұл әдістеме білім беру қызметінде тиімді және шет тілін үйренуге деген ынтаны арттыруға көмектеседі. Автор оқытудың жоғарыда аталған түрлерінің бірін практикада қолданады, сол арқылы студенттерде кәсіби дағдыларды дамытады, олардың болашақтағы білімі мен жұмысында өзін-өзі анықтауға мүмкіндік береді, сонымен қатар дәстүрлі емес оқыту форматында білім алады.

Тірек сөздер: Шет тілі, жалпы білім беру мектебі, CLIL технологиясы, дамыту, ынталандыру, талдау.

ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВОЕ ИНТЕГРИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК МЕТОДИКА ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Букурова М.Ю.¹, Шелестова Т.Ю.²

¹магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: kammy3@mail.ru

²доктор PhD, доцент, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан
e-mail: shelestova2009@mail.ru

Аннотация. Данная статья рассматривает детальное изучение методики в виде предметно – языкового интегрированного обучения как способа повышения мотивации к изучению иностранного языка у

учеников средне-общеобразовательной школы. Приведены эффективные формы обучения, по дидактической направленности, для успешного внедрения технологии CLIL, с описанием структуры урока.

В результате апробации и анализа данная методика эффективна в учебной деятельности и способствует повышению мотивации к изучению иностранного языка. Автор использует одну из приведенных форм обучения на практике, тем самым развивая в учащихся профессиональные навыки, позволяя им самоопределиваться в своем будущем образовании и работе, а также получить знания в нетрадиционном формате обучения.

Ключевые слова: Иностраннный язык, общеобразовательная школа, технология CLIL, развитие, мотивация, анализ.

Статья поступила 17.03.2021

УДК 378.14

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.010

**MODELING OF SUBJECT-PROCEDURAL ASPECTS OF THE
CONTENT OF FOREIGN-LANGUAGE-PROFESSIONAL
ECONOMIC PROFILE TRAINING OF TEACHERS OF
FOREIGN LANGUAGES**

Mukhametkalieva S.A¹., Karmysova M.K²

¹ master student, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: chita_saya@mail.ru

²PhD, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kamalovna53@gmail.com

Abstract. This article dwells on the topic of “«modeling of subject-procedural aspects of the content of foreign-language-professional economic profile training of teachers of foreign languages». this article clearly reflects the topic of the content of the projetc, where it was necessary to show the theoretical and practical significance of the relation between the language and economic training of a foreign language teacher in the context of high school profelization.

Key words: profile shool education, modeling, economy, culture

Socio-economic changes taking place in recent decades in Kazakhstan have led to the need to update the content of education, both for students in schools and for future teachers. In the context of the economic component, the professional competence of the teacher is extremely important. In a difficult time of economic changes, higher education institutions, performing their main

educational function, are designed to form future teachers' ideas about the market economy, develop their economic thinking, special qualities, skills and abilities that contribute to adaptation and socialization in market conditions. At the same time, it is necessary to find opportunities for interaction between general education training and the development of universal competencies, special training of teachers for entrepreneurship based on the formation of economic ideas.

In accordance with the trends in the development of the world economy and market relations, the preparation of teachers for economic activity is becoming an actual direction of modern education in Kazakhstan. Economic training in the context of specialized training includes the study of knowledge about the basics of economics, the formation of ideas about the market economy, acquaintance with the basics of modern production and the formation of special skills that contribute to the adaptation of future graduates of teachers to market relations. To date, Russian and foreign pedagogical science has a significant theoretical resource for understanding the problems of specialized education in economics.

Specialized training is considered as an organizational and pedagogical means of developing special abilities in the research of S. N. Ryagin, A. A. Chernyshev, A. M. Shamaeva, etc. [1]

The theoretical foundations of economic education and education of schoolchildren were developed by well-known Russian scientists A. F. Amend, Yu.K. Vasiliev, I. A. Sasova, B. P. Shemyakin, L. P. Kurakov and others. Their works reveal the essence of the concepts of "economic culture", "economic education", "economic education", "economic culture", "economic thinking", "economic ideas". However, when revealing the meaning and content of these economic categories, the mechanisms of transition from the primary perception of economic phenomena to a meaningful understanding of them in the views of students and their significance in choosing a future profession in the field of economics are not sufficiently taken into account. [2]

The scientific foundations, relevance and significance of economic profile education for modern conditions of society development have become the subject of research by H. A. Alizhanova, A.V. Androsov, N. M. Borovitin, T. M. Matveev, V. V. Nevolin, S. N. Regin, I. M. Sayapova, R. Teller, etc. But in these studies, the mechanisms of formation of economic ideas also did not receive due attention. [3]

There is a wide range of research related to the scientific foundations, content and technologies of the formation of entrepreneurial skills. These aspects of the problem of economic profile training are revealed in the publications of T. P. Afanasyeva, M. V. Bogdanova, N. I. Gorodetskaya, T. V. Yelisina, E. M. Ivanishina, V. D. Neklyudov, M. Yu. Romanova, B. Fishman, B. I. Charushina, etc. But these studies were conducted in a limited way.

The problems of developing and using economic problems and situations in specialized economic training have become the subject of scientific and

methodological research by E. F. Borisov, S. D. Volkov, N. A. Zaichenko, A. P. Kadaner, S. Yu. Kozlova, B. V. Korneychuk, V. P. Pugachev, etc. However, the productivity of solving economic problems and situations by young people depends on a clear understanding of the situations of economic relations, for which there are no sufficient grounds in these studies. [4]

In the works of these scientists, the following tasks are put forward, which are subject to consideration:

1. To identify the essence and specifics of the economic ideas of future foreign language teachers at the stage of choosing and implementing the socio-economic profile of training;

2. Identify and evaluate the specifics of the formation of ideas about different areas of the economy and in specialized training;

3. To develop a model for the formation and use of economic ideas of teachers of future specialized classes to identify significant mechanisms for organizing economic specialized training;

4. Develop a program, content and technologies of specialized training on the formation and use of economic concepts in the implementation of professional choice;

5. To identify and experimentally substantiate effective pedagogical conditions for the formation and use of economic ideas in the statement of objectivity and awareness of students ' choice of professions in the field of economics. [5]

Modeling in pedagogy is understood as the construction of copies, models of pedagogical materials, phenomena and processes. It is used for the pedagogical systems under study. Their study provides new information about this object. So, according to I.A. Kolesnikova, a model is an artificially created sample in the form of a diagram, description of physical structures or formulas, similar to the object (phenomenon) under study and reflecting or reproducing in a simpler form the structure, relationships and between the elements of the object.

Modeling is widely used to represent and transform objects, phenomena or processes that are not yet in reality or for some reason are not available. The model allows you to operate with them, defining stable properties, to highlight individual essential aspects of the designed objects, phenomena, processes and subject them to a more scrupulous logical analysis.

The first prerequisites for the actualization of the issue of modeling the educational process were presented in the works of E.S. Zair-Bek, V.M. Monakhova, V.V. Serikov, V.A. Slastenin, M.A. Choshanova, T.I. Shamova, who dealt with the problem of pedagogical design. Pedagogical design has given a new start to the technological approach to education. N.K. Gladysheva, V.V. Guzeev, V.I. Krupich emphasized that pedagogical design is based on didactic and methodological principles. A.N. Kolmogorov, V.G. Razumovsky, A.M. Sokhor, V.N. Fedorova, P.M. Erdniev, describing the logical structure

of the educational material in the form of formal schemes, presented didactic materials on individual subjects, particular methodological problems. V.A. Slastenin and V.N. Shiyanov proposed to consider design as a meaningful, organizational-methodological, material-technical and socio-pedagogical formulation of the concept and implementation of a holistic solution of a pedagogical task, carried out at the empirical-intuitive, experimental-logical and scientific levels [6, p. 576]. As you can see, many researchers identified a special methodological stage in the activities of pedagogical design - modeling.

A.N. Dakhin talks about modeling as an activity related to the isolation of the normative aspect from theoretical knowledge and the reconstruction of normative knowledge in a specific subject area and in the language of the subject, a specific teaching methodology, in terms that are understandable for teachers and subject methodologists. To obtain normative knowledge in the context of a subject, specialized activity is required, a "mediator" for the transformation of theoretical knowledge into a normative methodological tool, which is modeling.

For decades, modeling has been one of the most relevant methods of scientific research, which is widely used in pedagogical and methodological sciences. Trends in the development of the modern structure of education are associated with the actualization of the tasks of modeling the educational environment, as generalizing and allowing to analyze the models created in the study of education. In order to identify the possibilities of optimizing the organization and management of education, it is necessary to study the educational space as a structure using models of educational systems.

At the center of the educational space is the student and the models that allow you to study him from different angles. First of all, a personality model is distinguished, which is a set of essential properties and qualities of a personality for existence in the modern world, and a student's model, under which we, following G.A. Atanov and I.N. Pustynnikova understand the knowledge about the student used to organize the educational process. The learner's model can be viewed on the basis of his behavior in the learning process (dynamic behavioral model) and in accordance with the requirements of the learning goal.

The next direction of modeling is an educational two-unit process of training and upbringing. In order to combine the processes of teaching and upbringing, the teacher needs to pay attention to the organization of the educational process, thereby creating a new model - a model for optimizing the organization and management of the educational process. These models will differ in the forms and methods of interaction between the subjects of the educational process, technologies for the development, presentation, storage and transmission of educational content, methods of forming and consolidating the knowledge and practical skills of students. Models of developing, problematic, programmed, heuristic learning, the model of "dialogue of cultures", and

the model of designing the educational process are widely used in modern education.

In addition to traditional models of organizing the educational process, innovative models are used that differ in the degree of intensity of interaction between the teacher and the student, the degree of integration of theory with practice, the degree of organizational and methodological support and control of the student's independent work by the educational institution.

According to O.A. Zakharova, L.P. Rylshchikova and E.B. Atroshina, the blended learning model, which is the integration of traditional and distance learning, seems promising, since interdisciplinary connections and the integration of various forms of education are the main factors in modeling the educational process [7].

All models of the educational process are based on the interaction of the student with the teacher. So, for example, the model of pedagogical situations allows you to model conflict situations by creating special game situations in the classroom. Involving schoolchildren in their resolution helps the teacher to correct behavior in the group, to prepare for the correct settlement of possible conflicts.

The modeling procedure as an objective and universal epistemological procedure is widely used in the methodology. Methodologists use modeling as a means of solving theoretical and practical problems using models of the educational process in general and specific lessons in particular. The lesson in this case acts as a unit of the educational process, a complex controlled dynamic complex of educational tasks, leading students in the optimal way to a specific goal under specific conditions.

All models developed for the educational process should be guided by the real level of the teacher's didactic and methodological competence. Having been constructed and proposed for implementation, the lesson model contains a justification for the conditions of its applicability, i.e. motivation of the goals of the lesson and the content of the educational material, methods and techniques of teaching, in which it will be effective. Thus, the most valuable is not the finished model itself (lesson plan), but the procedure for obtaining it, the algorithm of the teacher's activity, the methodologist when creating it, which can later be translated into an individual project of a specific lesson of a given teacher.

The lesson model reflects the ideal learning process. When adding a conditional situation with given conditions, the model goes into the project, and its final implementation occurs during the design and execution of a live lesson. Thus, following V.V. Kraevsky, we consider modeling as a part of design, the initial stage of which consists in defining normative ideas about its main characteristics, obtaining them in theoretical modeling. In this part, there will not yet be the specifics of the real class, but a set, a list of possible options, a range of current models should already be determined. Thus, lesson

modeling is a function of subject teaching theory.

In the future, methodologists and teachers work with the created model to implement it in the next stages - construction and design. Constructing and designing are sequential stages of approaching an idea to its substantive implementation. In the design process, details and elements of the designed object are specified, and during design, a system of interrelations between these elements is created, and the project is drawn up.

In the methodology of teaching a foreign language G.V. Rogova and E.N. Solovov do not distinguish modeling as a special teacher's activity, combining forecasting, modeling, design and construction into one - lesson planning [8]. Lesson planning is a multifaceted activity of a teacher, which involves drawing up a script for a lesson, the support of his activities or a working lesson plan that will be subjective, the imprint of his personality. In this regard, the teacher predicts his activities in unity with the activities of students, regulating it. Such planning is necessary for the teacher for the effective implementation of diverse and complex tasks solved at any lesson, guaranteeing the progressive assimilation of a foreign language by students, as well as most clearly revealing its upbringing, educational and developmental potential. E.N. Solovova notes that only a teacher of the highest category is inherent in the trait of correct, logical lesson planning and predicting the possible behavior of students [9].

Having identified the problem of a training session, having determined the goal and tasks for its solution, it is necessary to focus on the choice of educational information that contributes to the implementation of the tasks. As a rule, the main content of the educational material is determined by the program, its summary is given in a textbook or study guide. Orientation to the final result of learning - the development of the student's ability to communicate at an intercultural level - speaks of the multicomponent nature of the learning content. Defining the content of teaching a foreign language, G.V. Rogova identifies three main components of training content: linguistic, psychological and methodological.

The implementation of the content of the lesson is impossible without teaching methods, since the method is "the core of the educational process, the connecting link between the projected goal and the final result". Method - a set of methods and techniques of joint coordinated activity of the teacher and students, as well as students with each other, in the process of which the latter achieve a certain level of proficiency in a foreign language and have a significant developmental impact on the personality of the student, on his ability and readiness to use the studied language as a means of social interaction and mutual understanding with representatives of another culture, means of cognition of the latter .

REFERENCES

[1] Alizhanova Kh. A. Economic training in the conditions of profile training. – Moscow State university, 2012. – 415 p.

[2] Borovitina N. M. The importance of economic education of schoolchildren for the formation of the economic culture of society. – Petersburg, 2011. – 121 p.

[3] Amend A. F. Economic education and education of students: a textbook. - Chelyabinsk 1987. – 164 s.

[4] Arkhangelsky S. I. Theory of modeling. - Moscow, 2008. - p. 67

[5] Ishmatova A. R. Formation of economic literacy in the conditions of a general education institution. – Moscow, 2006. - p 32.

[6] Slastenin, V.A. Pedagogy: textbook. manual for students of higher pedagogical educational institutions. – Moscow Academy, 2002. - 576 p.

[7] Sokolnikova, N.M. Fine arts and methods of teaching it in primary school: Textbook. manual for stud. ped. Universities. - М.: Publishing Center Academy, 1999. - 368 p.

[8] Solovova, E.N. Methods of teaching foreign languages: a basic course of lectures: a guide for students ped. universities and teachers. - М.: Education, 2006. - 239 p.

[9] Sysoev, P.V. Methods of teaching a foreign language using new information and communication Internet technologies: study guide. manual. - М.: Glossa-Press: Phoenix, 2010. - 189 p.

ШЕТ ТІЛДЕРІ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ ШЕТ ТІЛДІК КӘСІБИ- ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЙІНДІК ДАЙЫНДЫҒЫ МАЗМҰНЫНЫҢ ПӘНДІК-ПРОЦЕССУАЛДЫҚ АСПЕКТІЛЕРІН МОДЕЛЬДЕУ

Мухаметкалиева С.А¹, Кармысова М.К.²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: chita_saya@mail.ru

²PhD, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: kamalovna53@gmail.com

Аңдатпа. Бұл мақала «19-20 ғасырлардағы ағылшын әдебиетінің материалындағы түстерді белгілеу арқылы шындықты тұжырымдамалау» тақырыбына арналған. Бұл мақалада 19-20 ғасырлардағы ағылшын әдебиетінің теориялық және практикалық негіздерін көрсету қажет болатын жоба мазмұнының тақырыбы нақты көрсетілген. Сондай-ақ, олардың мәдениетіндегі әр түрлі түстерді белгілеу арқылы әлем бейнесінің көрінісі айқын көрінеді.

Тірек сөздер: концепт, әлемнің көрінісі, дәстүрлер, мәдениет

**МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРЕДМЕТНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ
АСПЕКТОВ СОДЕРЖАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ
ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПРОФИЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**

Мухаметкалиева С.А.¹, Кармысова М.К.²

¹магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: chita_saya@mail.ru

²PhD, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: kamalovna53@gmail.com

Аннотация. Данная статья посвящена теме «моделирование предметно-процессуальных аспектов содержания иноязычной профессионально-экономической профильной подготовки преподавателей иностранных языков». в данной статье четко отражена тема содержания проекта, где необходимо было показать теоретическую и практическую значимость взаимосвязи языковой и экономической подготовки учителя иностранного языка в контексте профилизации высшей школы.

Ключевые слова: профильное школьное образование, моделирование, экономика, культура.

Статья поступила 23.03.2021

УДК 372.8

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.011

**«МӘДЕНИАРАЛЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК БІЛІКТІЛІК»
ҰҒЫМЫНЫҢ МӘНІ**

Атаханова А.К.¹, Узакбаева С.А.,²

¹магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Қазақстан, Алматы
e-mail: aidoka_08.97@mail.ru

п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Қазақстан, Алматы, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада белгілі бір білімнің болуымен де, оларды қолдану дағдыларымен де сипатталатын шетелдік білім берудің күрделі мәнінің көрінісі ретінде мәдениаралық-коммуникативтік біліктілік ұғымы қарастырылады. Мәдениеттердің өзара әрекеттесуі мен өзара байытуы, тұлғааралық және ұлтаралық қарым-қатынасқа дайындығы бойынша қатынастардың үшінші түріне үлкен қызығушылық танытады. Бұл қарым-қатынаста тек білім мен мазмұнды компоненттерді қалыптастыру

қажеттілігімен ғана емес, сонымен қатар әмбебап дағдылар мен біліктіліктерді меңгерумен де байланысты.

Мақала сонымен бірге, сөйлеу әрекетінің төрт түрі арқылы жүзеге асырылатын мәдениетаралық коммуникативтік біліктіліктің мазмұны мен құрылымы қарастырылады. Мәдениаралық-коммуникативтік біліктілік-бұл педагогтың құрылымдық жұмысының ажырамас бөлігі. Бүгінгі таңда ол әртүрлі тілдерде қазіргі қоғам өмірінің барлық салаларында әртүрлі ақпаратты тиімді іздеуге, құруға және пайдалануға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: мәдениаралық, шетел тілі, біліктілік, мәдениет, коммуникативті.

Қазақстандағы ашық қоғамның жағдайы, жаңа әлеуметтік-мәдени кеңістіктің құрылуы қоғамның экономикалық және саяси салаларында ғана емес, сонымен қатар шетел тілдерін оқытудың әлеуметтік-мәдени контекстінде де өзгерістер тудырды. Мұндай жағдайда шетел тілі сыртқы әлемде мәдениетаралық қарым-қатынас пен өзін-өзі жүзеге асырудың тәсілі бола отырып, адамның өмірі мен қызметінде шынайы сұранысқа ие болады. Демек, шетел тілінің оқу пәні ретіндегі мәртебесі едәуір артады, бұл шетел тіліндегі білім берудің мақсаттары мен мазмұнын қайта қарастыруға және түбегейлі жаңартуға бағдарлайды.

Қазіргі кезеңдегі шетел тілінде білім берудің бір ерекшелігі-біліктілік ұғымына баса назар аудару. Ол күрделі және семантикалық және экспрессивті мүмкіндіктерге бай мәдени құндылықтардың жиынтығы ретінде тілді игерудің жүйелілік сипатын көрсетеді. Шетел тілін оқытудың негізгі мақсаты-шетел тілдерін үйренуде одан әрі өзін-өзі тәрбиелеуге де, алған білімдерін өмірлік маңызды мәселелерді шешу үшін пайдалануға қабілетті адамның жеке басын дамыта отырып, мәдениетаралық қарым-қатынас үшін қажетті коммуникативтік біліктілік деңгейін дамыту. Қазіргі жағдайда шетел тілі арқылы тұлғаның дамуы, ең алдымен, тілдік және сөйлеу біліктілігін дамытуға, мәдениеттер аясының кеңею принципі бойынша мәдени жетілдіруге, қазіргі әлемдегі өмірдің балама емес формасы ретінде мәдениеттер диалогы туралы идеяны қалыптастыруға бағытталған. Мәдениетаралық-коммуникативтік біліктілік тұжырымдамасы жеке тұлғаның шетел тіліндегі білімінің күрделі мәнін көрсетеді және белгілі бір білімнің болуымен де, оларды қолдану дағдыларымен де сипатталады.

Оқушылардың шетел тілін мәдениеттер диалогы контекстінде қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану қабілетін дамыту бүгінгі қоғам талаптарына барынша сәйкес келеді, ол әртүрлі деңгейдегі құжаттарда (Еуропа Кеңесінің мәдени ынтымақтастық жөніндегі Кеңесінің құжаттары; Қазақстан Республикасында шетел тілінде білім беруді дамыту тұжырымдамасы) көрініс алады.

Мәдениаралық қарым-қатынас субъектісінің қалыптасуы мен дамуының шарттары мен нәтижелерін қарастыруда шетел тіліндегі білім

берудің орталық тұжырымдамаларының бірі-біліктілік ұғымы. Бұл ұғым әр түрлі деңгейдегі шетел тіліндегі білім беруді реттейтін бағдарламалық құжаттарға енгізілді.

Бірқатар сөздіктерде біліктілік ұғымына берілген келесі салаларда ұсынылған осы тұжырымдаманың әртүрлілігін анықтауға мүмкіндік берді:

- а) білім;
- б) құқықтар (өкілеттіктер).

Біліктілік (лат. Compero-қол жеткізу, сәйкес келу) кеңестік энциклопедиялық сөздікте (1982) былайша анықталады:

- 1) белгілі бір органға немесе лауазымды тұлғаға заңмен, жарғымен немесе басқа актімен берілген өкілеттіктер шеңбері ретінде;
- 2) белгілі бір саладағы білім мен тәжірибе.

Жалпы анықтамаларға сәйкес біліктілік бір саламен шектеледі және бір нәрсені бағалауға мүмкіндік беретін білімге ие болу ретінде ашылады. Білікті ана тілінің сипаттамасында негізгі ұғым ретінде біліктілік ұғымына сілтеме жасай отырып, ол «тілді меңгеруді қамтамасыз ететін білім, дағдылар жиынтығы» деп түсініледі. Бұл тұжырымдаманы қарастыру дәстүрлі түрде шетел тілдерін оқытудағы танымдық парадигманың призмасы арқылы жүзеге асырылады.

Айта кету керек, «біліктілік» ұғымы лингводидактикаға тән бола отырып, соңғы он жыл ішінде жалпы педагогиканың тұжырымдамалық саласына енгізілді (ең алдымен жалпы және кәсіптік білімнің әртүрлі бағыттарын қарастырған кезде).

Ғылыми әдебиеттерге жасалған талдау көрсеткендей, егер бұрын зерттеушілердің назары негізінен коммуникативтік біліктілік аясында білім, іскерлік пен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған болса, қазір көптеген авторлар шетел тілін меңгеру, ең алдымен, басқа мәдениетпен танысу, жаңа әлеуметтік-мәдени мазмұнды игеру мәселесіне назар аударады., мәдениетаралық бідіктілік. Шетел тілдерін оқытуда жаңа тұжырымдаманың пайда болуы мәдениетаралық қарым – қатынастың теориялық ережелеріне негізделеді, онда «әртүрлі мәдениеттер мен тілдердің тасымалдаушысы болып табылатын коммуниканттар арасындағы қарым-қатынас процесі (ауызша және вербальды емес) немесе басқаша-әртүрлі мәдениеттер мен тілдерге жататын адамдардың өзара әрекеттесуінің нақты процестерінің жиынтығы» түсініледі [1].

М.С.Каганның зерттеулері көрсеткендей, мәдениеттер арасында қарым-қатынастың үш түрі болуы мүмкін:

- бір мәдениеттің екіншісіне белгілі бір объект ретінде қатынасы, нәтижесінде бір мәдениеттің екіншісіне таза утилитарлық қатынасы байқалады;

- бір мәдениетті екіншісінен бас тарту қатынастары;

- мәдениеттердің өзара әрекеттесу және өзара байыту қатынастары,

яғни мәдениеттердің тең субъектілер ретінде бір-біріне қатынасы.

Бұл біз үшін үлкен қызығушылық тудыратын қатынастардың үшінші түрі, өйткені «бұл әлеуметтік-мәдени түсініктің дамуына, ұлттық және әлемдік қауымдастыққа жатуға және тұлғааралық және ұлтаралық қарым-қатынасқа дайын болуға ықпал етеді. М.С.Каган мәдениеттер арасындағы қатынастардың үшінші түрін «мәдениеттер диалогы» ретінде анықтайды» [2].

Мәдениаралық біліктіліктің типологиялық қасиеттерін, оның мазмұны мен құрылымын бөлуді В. П. Фурманова мәдени болжамдар мен байланыс теориялары негізінде жүзеге асырады [3]:

1. «Мәдениаралық біліктілік – бұл белгілі бір кеңістікте және уақытта жүзеге асырылатын мәдениеттердің өзара әрекеті».

2. «Мәдениетаралық біліктілік – бұл диалогқа енетін мәдениеттердің өзара әрекеті мен олардың өзектілігі жүреді, нәтижесінде әр мәдениеттің жалпыадамзаттық және нақты жүйесі көрінеді»

3. «Мәдениаралық біліктілік – бұл әлемнің нақты бейнесін жасай отырып, өзінің сыртқы келбетін тіл мен ауызша мазмұн арқылы алатын мәдениеттердің өзара әрекеті».

4. «Мәдениаралық біліктілік – бұл белгілі бір дәуірдің нақты тарихи мазмұнын жүзеге асыратын және уақытша құндылықтар мен адамның терең мәнін түсінуге мүмкіндік беретін жеке тұлға түрін бейнелейтін мәдениеттердің өзара әрекеті».

«Мәдениаралық біліктілік» ұғымының дамуын талдай отырып, егер бұрын ол тек тілдік материалға және шетел тіліндегі шындыққа ғана қатысты болса, қазіргі уақытта оның шеңбері едәуір кеңейгенін атап өткен жөн. Қазіргі түсіндіруде мәдениетаралық біліктілік этнографиялық, паралингвистикалық, тілдік ақпаратқа, сондай-ақ коммуниканттың ұлттық бейнесінің ерекшелігі туралы ақпаратқа ие болуды қамтиды.

Хайд М. мәдениаралық біліктілікті қалыптастыру үшін адамның танымдық, аффективті және мінез-құлық салаларына әсер ететін дағдылардың жиынтығы қажет екенін айтады, өйткені ол мәдениеттер арасындағы айырмашылықтарды білуі керек, ана тілінің теріс реакциясының мәдени тамырларын түсінуді және осы реакцияны жеңуді үйренуі керек. Қарым-қатынастың сәтті болуына ықпал ететін мінез-құлық пен тілді қолдану ережелерін меңгеру [4].

Мәдениаралық біліктілік ұғымы әртүрлі біліктерден тұратын тілдік білімнің күрделі сипатын көрсетеді. Бұл ерекшелік бірқатар құжаттарда ескерілген:

а) лингвистикалық білім берудегі жалпы әлемдік міндеттер мен үрдістерді көрсететін стратегиялық сипаттағы;

б) бағдарламалық-әдістемелік сипаттағы.

Шетел тілінде білім берудің мақсаты мен мазмұнын анықтайтын бүгінгі отандық құжаттардың ерекшелігі – жалпы еуропалық стандарттар

мен параметрлерге сәйкестігі. Олар Еуропа Кеңесінің мәдени ынтымақтастық жөніндегі кеңесінің құжаттарында айқын көрсетілген.

Мәдениаралық-коммуникативтік біліктіліктің мазмұны сөйлеу әрекетінің төрт түрі – сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу арқылы жүзеге асырылады, бұл шетелдік білім беру дәстүрлеріне толық сәйкес келеді. Мәдениетаралық-коммуникативтік біліктілік тұжырымдамасы коммуникацияның бұл түрінің сәттілігі зерттелетін тілдің грамматикалық құрылымын, сөз құрылысының лексикалық, семантикалық және фонологиялық ерекшеліктерін білуге ғана емес, сонымен бірге осы білімді белгілі бір қарым-қатынас жағдайында қолдана білуге де байланысты екенін көрсетеді. Осыған байланысты зерттелетін тілдің мәдениеті мен тарихи дәстүрлеріне, қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларына тән сөйлеудің этикет формаларына, әртүрлі коммуникативті міндеттерді орындау үшін қажетті материалды таңдаудың стратегиялық дағдылары мен дағдыларына байланысты коммуникативті мінез-құлық нормаларын зерттеу қажет. Осылайша, мәдениетаралық-коммуникативті біліктілікті қалыптастыру адамның коммуникативті қажеттіліктерін және қарым-қатынастың әр нақты жағдайында туындайтын міндеттерді жүзеге асыруды мақсат ететін күрделі процесс болып көрінеді [5].

Мәдениетаралық-коммуникативтік біліктілікті қалыптастыру үшін қарым-қатынас моделінің пәндік мазмұны бірыңғай оқыту блогы ретінде когнитивті-лингвомәдениеттану кешенінің (КЛБ) компоненттік құрамымен көрінеді.

1. Типтік коммуникативтік салалар.
2. Тақырыптық-мәтіндік бірліктердің құрамы.
3. Типтік жағдайлардың құрамы және олардың модельденген нұсқалары.
4. Коммуникативтік-бағытталған тапсырмалардың құрамы.

М.Байрамның пайымдауынша «Ана тілінің жалпы мәдени біліктілік деңгейіне жақындау, мәдени айырмашылықтарға байланысты мүмкін емес, сонымен қатар, қажет емес. Оқушыға шынымен қажет нәрсе – бұл әртүрлі мәдениеттер өкілдері арасындағы делдал, мәдениеттер диалогының толық қатысушысы болу» [6].

Ол мәдениаралық біліктілік құрылымына кіреді:

- өз елі мәдениетінің барлық компоненттері туралы Білім және мәдениаралық қарым-қатынас жөніндегі серіктестің мәдениеті туралы, сондай-ақ олардың жеке және әлеуметтік деңгейлердегі өзара іс-қимылының заңдылықтары туралы ұқсас білім;

- түсінбеушіліктің немесе ықтимал қақтығыстардың ықтимал «аймақтарын» анықтау үшін шет тілі мәдениетінің әртүрлі дәлелдемелері мен оқиғаларын қабылдау және оларды туған мәдениетімен байланыстыру мүмкіндігі (рецептивті мәдениаралық дағдылар);

- шетел тілі мәдениетін түсіндіре білу (мәдени және мәдени

ұқсас тілдік ортада), зерттелген мәдениетте қабылданған мінез-құлық стереотиптерін игеру, түсінбеушілікті жеңу, мәдени делдал ретінде әрекет ету (өнімді мәдениаралық дағдылар);

- мәдениаралық байланысқа түсуге деген ұмтылыс пен дайындық, бір-біріне деген ашық көзқарас, ашықтық пен қызығушылық, мәдени бұрмаланулармен және қиялдармен күресуге деген ұмтылыс пен дайындық.

Сонымен, шетел тілінің жекелеген салаларын зерттеуге және жоғары сынып оқушыларын мәдени өзара әрекеттестіктің әлемдік процесіне тартуға бағытталған шет тіліндегі білім беру оқушылардың бойында басқа менталитет құбылыстарына деген сезімталдық пен қызығушылықты қалыптастыруға, мотивацияны арттыруға ықпал етеді, оларды өзінің, ақыл-ойын, сөйлеу қабілетін, шығармашылық белсенділігін көрсетуге ынталандырады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Bayram M. and Esarte-Sarries V. Investigating Cultural Studies in Foreign Lan/Современные культуроведческие подходы к обучению... ВЕСТНИК ВГУ: Серия лингвистика и межкультурная коммуникация. - 2001. - №2. – 45-48 бб.

[2] Солонина Ю.Н., Каган М.С. Культурология: Учебник. – М.: Высшее образование, 2007. – 566 с.

[3] Фурманова В.П. Межкультурная коммуникация и лингвокультуроведение в теории и практике обучения иностранному языку. – Саранск: Изд-во Морд. ун-та, 1993. – 124 с.

[4] Hyde Intercultural competence in English language education // Modern English Teacher. - 1998. – №2. – P.7-11.

[5] Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. – Алматы, 2005. – 264 с.

[6] Фурманова В.П. Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранного языка: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1994. – 58 с.

REFERENCES

[1] Bayram M. and Esarte-Sarries V. Investigating Cultural Studies in Foreign Lan. Sovremennye kulturovedcheskie podkhody k obucheniyu (Modern cultural studies approaches to teaching). VESTNIK VGU: Seriya lingvistika i mezhkulturnaya kommunikaciya – 2001. - № 2. – p 45-48. [in Rus.]

[2] Solonina Yu. N., Kagan M. S. Kulturologiya: Uchebnik (Culturology) - M.: Vysshoe obrazovanie, 2007. - 566 p. [in Rus.]

[3] Furmanova V.P. Mezhkulturnaya kommunikaciya i lingvokulturovedenie v teorii i praktike obucheniy inostrannomu yazyku

(Intercultural communication and cultural linguistics in the theory and practice of teaching a foreign language). - Saransk: Izd-vo Mord. un-ta, 1993. - 124 p. [in Rus.]

[4] Hyde Intercultural competence in English language education. Modern English Teacher. - 1998. – №2. – P.7-11 [in Rus.]

[5] Kunanbayeva S. S. –Sovremennoe inoyazychnoe obrazovanie metodologiya I teorii (Modern foreign language education: methodology and theory). - Almaty, 2005. - 264 p. [in Rus.]

[6] Furmanova V. P. Mezhekulturnaya kommunikaciya i kulturno yazykovaya pragmatika v teorii i praktike prepodavaniya inostrannogo yazyka (Cross-cultural communication and cultural and linguistic pragmatics in the theory and practice of teaching a foreign language): avtoref. dis ... d-ra ped. nauk. - M., 1994. - 58 p. [in Rus.]

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «МЕЖКУЛЬТУРНО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ»

Атаханова А.К.¹, Узакбаева С.А.,²

¹ магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: aidoka_08.97@mail.ru

д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

Алматы, Казахстан

e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается понятие межкультурно-коммуникативной квалификации как отражение сложной сущности иноязычного образования, характеризующегося как наличием тех или иных знаний, так и навыками их применения. Проявляет большой интерес к третьему типу отношений по взаимодействию и взаимообогащению культур, готовности к межличностному и межнациональному общению. Это связано не только с необходимостью формирования в общении знаний и содержательных компонентов, но и с приобретением универсальных навыков и умений.

Также в работе рассматривается содержание и структура межкультурной коммуникативной компетенции, реализуемой через четыре вида речевой деятельности. Межкультурно-коммуникативная компетентность является составной частью структурной работы учителя. Сегодня она позволяет эффективно искать, создавать и использовать различную информацию на разных языках во всех сферах жизни современного общества.

Ключевые слова: межкультурный, иностранный язык, компетенция, культура, коммуникативные.

**THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF
«INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE»**

Atakhanova A.K.¹, Uzakbayeva S.A.,²

¹master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan

e-mail: aidoka_08.97@mail.ru

²d.p.s, professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Abstract. The article deals with the concept of intercultural communicative competence as a reflection of the complex nature of foreign language education, characterized by the presence of certain knowledge and the skills of their application. It is very interested in the third type of relations on interaction and mutual enrichment of cultures, readiness for interpersonal and international communication. This is due not only to the need to form knowledge and content components in communication, but also to the acquisition of universal skills and abilities.

The article also examines the content and structure of cross-cultural communicative competence, implemented through four types of speech activity. Cross-cultural and communicative competence is an integral part of the structural work of a teacher. Today, it allows to effectively search, create and use various information in different languages in all areas of modern society.

Keywords: intercultural, foreign language, competence, culture, communicative.

Статья поступила 24.04.2021

3 Бөлім
ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ

Раздел 3
ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ

Part 3
SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

УДК 37.013

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.012

**СИСТЕМА ТРАДИЦИОННОГО ЭСТЕТИЧЕСКОГО
ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ У КЫРГЫЗОВ**

Алимбеков А., д.п.н., профессор,
Кыргызско-Турецкий университет «Манас»,
Бишкек, Киргизия, e-mail: akmatali_alimbekov@mail.ru

Аннотация. В статье актуализируется изучения традиций эстетического воспитания кыргызов как неотъемлемой части их педагогической культуры. В процессе исторического развития у кыргызов складывались свои приемы отражения действительности, свои методы и средства эстетического воспитания подрастающих поколений. Изучение традиций народной киргизской педагогики по эстетическому воспитанию детей показывает, что эстетические ценности народа пронизывают все виды деятельности детей, создают эстетически воспитывающую среду через такие формы, как развлекательно-творческие, эмпирические направленные и традиционно преемственные. Источниками эстетических ценностей киргизской народной педагогики являются: народный эпос «Манас», сказки, загадки, пословицы, песни, игры, скороговорки, считалки, потешки, различные празднества, а также совместная со взрослыми трудовая деятельность детей по организации быта и изготовлению изделий декоративно-прикладного искусства, природа родного края. Педагогическая ценность каждого из источников, используемых в эстетическом воспитании детей, создает неповторимое национальное своеобразие воспитывающей среды.

Ключевые слова: кыргызы, традиционная культура, эстетическое воспитание, фольклор, народ, искусство.

Народная педагогическая система традиционно включает в себя такие важные направления воспитания детей и молодежи, как трудовое, нравственное, умственное, физическое и эстетическое. В центре ее внимание всегда стояла личность, которой были присущи высокая нравственность, трудолюбие, физическое выносливость, острый ум, тонкое понимание красоты.

Цель исследования: охарактеризовать созданные народом основные средства эстетического воспитания, методы и приёмы педагогического воздействия на детей. В свете данной посылки рассматриваются ведущие художественные традиции киргизского народа педагогики, с позиции возможности в эстетическом воспитании.

Материалы и методы исследования.

В качестве основных источников нашего исследования послужили многовековой практический опыт эстетического воспитания, закрепленный в образе жизни народа, традициях, обычаях, фольклоре, народном искусстве.

В исследовании использовались методы анализа документов, относящихся к исследовательской модели качественной характеристики, контент-анализ.

Результаты исследования и их обсуждение

В процессе исторического развития у каждого народа складывались свои приемы отражения действительности, свои методы и средства эстетического воспитания подрастающих поколений. Г.Н. Волков отмечал: «У народа было свое понимание красоты. Он умел ценить красоту, умел ее творить в деле, слове, музыке и др. Особенностью народной системы эстетического воспитания было то, что она не допускала только созерцательного, пассивного, так сказать, «иждивенческого» отношения к прекрасному, и каждый сам должен быть творцом прекрасного или во всяком случае соучастником творения его» [1].

Целью традиционной системы эстетического воспитания являлось: развитие умения видеть, чувствовать, воспринимать, понимать и оценивать прекрасное во всех его проявлениях; формирование культуры человеческих отношений и красоты поведения; развитие умения ценить и беречь красоту тела и здоровье; воспитание любви и бережного отношения к природе как источнику красоты.

Основными источниками эстетических ценностей киргизского народа является эпос «Манас», пословицы, поговорки, сказки, песни, произведения декоративно-прикладного искусства, их самые демократические и социалистические элементы. В традиционной системе воспитания кыргызов особое место занимал забота о создании эстетически воспитывающей среды. Для этого использовались произведения устного народного творчества.

У киргизского народа эпос «Манас» есть своеобразная энциклопедия, отобразившая разные этапы многовековой истории и культуры киргизов. По мнению А.Э.Измайлова х. «Манас» и манасчи (сказители), в прошлом «заменили молодежи театр» [2].

Эпос пропагандирует светлые народные эстетические идеалы, воспевающие красоту родной природы, красоту национальной одежды, воинских доспехов, сбруи, красоту борьбы и побед, эстетическое богатство многочисленных национальных праздников и, конечно, красоту взаимоотношений между людьми. Как подлинное народное искусство «Манас» правдиво, многогранно и доступно народу.

По своим поэтическим достоинствам эпос «Манас» представляет собой произведение не только национальное, но и полное богатого глубокого общечеловеческого содержания, выраженного в высокохудожественной форме. Поэтому в нем из всех достоинств на первое место выдвигаются силы художественного воздействия, служащие эстетическим потребностям людей. Он доставляет читателям, особенно слушателям, истинное эстетическое наслаждение, обогащает его духовно и служит в течение ряда веков высшей школой общечеловеческой нравственности и культуры ...

Одной из ведущих художественных традиций киргизской народной педагогики является провозглашение высоких нравственных норм и требований в жизни человека. Эти нормы касались в первую очередь воспитания любви к Родине, действенной, проявляющейся в борьбе за свободу и независимость своего народа, в бесстрашии и настойчивости при достижении светлого и возвышенного в отношениях между людьми.

Нередко отдельные строки из «Манаса» становились крылатыми и употреблялись как поговорки: выразительные, чеканные и передавались из поколения в поколение как заповеди. Но наряду с ними широко распространялись эстетические представления о любви к отчизне в пословицах.

Эстетическое отношение к действительности проявляется в пословицах об отношении к Родине, родному народу: «Элим алтын бешигим» - «Среди народа жить - в золотой колыбели быть», «Элге эр кымбат, эрге эл кымбат» - «Народу дорог герой, герою дорога Родина» [3].

Подлинно народные герои все без исключения пламенные патриоты, не мыслящие своего существования вне народа и Родины. В каком краю они ни воевали, где бы они ни защищали интересы родного народа, какие красивые земли они бы ни посещали, для них кроме Родины в мире земли нет. Все они возвращаются на Родину. Даже погибших героев хоронят непременно на родной земле

Любовь к Родине воспитывается посредством поэтического изображения родной природы Киргизстана. В поэтическом творчестве киргизов рисуются красивейшие ландшафты, неповторимые панорамы, небесные горы, покрытые вечными снегами, озера и альпийские луга, прозрачные быстротечные реки, богатство флоры и фауны и многообразную красоту природы Киргизии. Если внимательно присмотреться к поэтической акварели манасчи, то сразу станет ясно, что она так и дышит благоухающим воздухом своеобразной природы Киргизстана. Эти картины неизменно воспроизводятся перед взором детей при ознакомлении их с эпосом «Манас».

Киргизские дети с раннего возраста с виду объективных условий общаются с природой, влияние которой благотворно сказывается на развитии высоких чувств, пробуждении ассоциаций. Народ точно подметил сильнейшее воздействие на чувства детей природы, и знакомя детей с яркими описаниями ее в эпосе, побуждает к наблюдениям за окружающим миром. Огромное влияние на воспитание чувств детей явлений природы отметил К.Л. Ушинский: «... Я вынес из впечатлений моей жизни глубокое убеждение, - писал он, - что прекрасный ландшафт имеет такое огромное воспитательное влияние на развитие молодой души, с которым трудно соперничать влиянию педагога; что день, проведенный ребенком посреди рощи и полей, когда его головой овладевает какой-то упоительный туман, в теплой влаге которого раскрывается все его молодое сердце для того, чтобы беззаботно и бессознательно впитывать в себя мысли и зародыши мыслей, потоком, льющимся из природы ...» [4].

Важной эстетической традицией киргизского народа является показ внешнего обаяния храброго воина, защитника Отчизны. В эпосе, пословицах, поговорках, легендах, сказках храбрый, сильный, ловкий воин рисуется с неизменной симпатией. Нравственная красота целеустремленного воина и человека неразрывно связана в представлениях народа с красотой физической, прекрасным мыслится не только внутренний мир героев, но и все то, что непосредственно связано с ними, прекрасны их одежда, доспехи, борьба и победы.

При всем восхищении красотой народ всегда подчеркивает, что тонкая гармония внутреннего и внешнего мира, физического и духовного делает человека поистине прекрасным. Вообще в фольклоре эстетический идеал неотделим от идеала этического. Так, пословицы сообщают, что в проявлении красоты немалую роль играют внутреннее и внешнее изящество человека.

Важнейшей особенностью традиционной формы эстетического воспитания в народной педагогике кыргызов является повседневное

приобщение детей к красотам родного языка. В.В. Радлов, собиратель кыргызского фольклора, отмечал: «Кыргыз всегда говорит бегло, не останавливаясь и не запинаясь. Излагая свои мысли точно и ясно, он умеет придать речи известную долю изящества и даже в самом обыкновенном разговоре при построении фраз и периодов у него появляется часто ясный ритмический характер» [5].

В формировании эстетических взглядов человека огромное значение имеет труд. Лишь в труде человек осваивает окружающий мир.

Ореолом красоты и величия окружен в народной педагогике киргизов частный труженик. Киргизский народ интуитивно видел в труде личности главную ее ценность. Труд, одновременно является источником эстетического наслаждения.

Киргизский народ создал множество пословиц и поговорок, в которых ярко выражается подлинно народное отношение к труду, чувство глубокого уважения к нему. Народ, поэтизируя труд, рассматривает его как основу существования, как основу прекрасного и возвышенного в жизни.

В пословицах и поговорках киргизский народ выражает восхищение трудолюбием людей: “эмгек - байлык” (В труде - богатство), “эмгекчил кул чарчабайт” (Трудолюбивый не знает усталости), “байлыктын атасы эмгек, энси жер” (Отец богатства - труд, мать, земля), “эмгек бакыт ачкычы” (Ключи счастья - в труде)” [6].

Изучение фольклора показывает, что кыргызы учили детей тщательно отбирать слова для выражения своих желаний, отношения к природе, окружающим людям, для стимулирования чувств людей, воли, поведения.

Народные афоризмы свидетельствуют о том, что многословие не одобрялось, и детям нужно было достигать яркости и глубины высказываний. О высокой оценке слова в жизни человека говорят такие пословицы: «Жакшы сөз жарым ырыс» – «Доброе слово – половина счастья», «Жакшы сөз жанга кубат» – «Хорошее слово - душе опора». Некоторые пословицы звучат как требования складности и четкости речи говорящего: «Аз сүйлөсөң да саз сүйлө» – «Речь длинна, да суть коротка», «Сууну көп кечсе чалчык болот, сөздү көп сүйлөсө тантык болот» – «Воду много топчешь – грязь получится, много говоришь – болтовня получится» [7].

Кыргызы с давних времен придавали большое значение воспитанию детей посредством *народных песен*. «В песнях слово об эстетике и дело эстетического воспитания находятся в тесной связи: с одной стороны, раскрывают сущность внешней и внутренней красоты человека, значение прекрасного в жизни, а с другой – они представляют собой одно из лучших средств развития эстетических вкусов у подрастающего поколения».

Песни хорошо приспособлены к особенностям мышления детей. Любовь к песне, музыке прививалась детям с колыбели. Педагогическое

чутье матери эмпирически умело учитывать психологические особенности ребенка колыбельного возраста – чувственное восприятие мира. В кыргызских семьях нет матери, которая бы не пела «колыбельную» песню.

В воспитании детей очень широко использовались песни дидактического и нравоучительного содержания. Это «санаты» (поучения), «үлгү ырлары» (примерные песни), насыят (песни-наставления) и многие другие. Назидательные песни высоко ценились в народе. «Ырдын көркү санат, куштун көркү канат» – «Красота песни – санат, красота птицы – крылья» – гласит народная пословица. В этих песнях идеи воспитания выражаются очень ярко. «Даже сами термины «санат», «насыят», «терме», «үлгү», «нуска» воспринимаются не как песнопение, а как изложение мудрости, как клад мудрых мыслей, как сокровищница народной педагогики».

Назидательные песни богаты крылатыми фразами, сравнениями и контрастными параллелизмами, основываются на глубоких наблюдениях и многолетних размышлениях.

Эстетическое воздействие назидательных песен на молодежь и детей усиливается не только красотой поэтических форм, но и красотой содержания. Кыргызские акыны-демократы Т. Сатылганов, Тоголок Молдо, Барпы, Калык Акиев и другие были большими мастерами назидательных песен, поэтому они стали не только истинными певцами, но и народными педагогами.

Важнейшей традицией эстетического воспитания в труде является сохранение и обогащение декоративно-прикладного искусства кыргызов, создание эстетически воспитывающей предметной среды. Высоким мастерством отличаются прекрасно выполненные украшения кыргызских мастеров. По определению С.В. Киселева, «древнекыргызское искусство является образцом художественного развития степных народов Евразии» [8]. Однако нужно заметить, что изделия народного декоративно-прикладного искусства оказывают воспитательное воздействие на детей не только красотой формы, цвета, декоративным оформлением, но и красотой труда, вложенного человеком в созданные изделия.

Народная педагогика не допускала созерцательного, пассивного отношения к прекрасному, каждый был, в крайнем случае, соучастником его творения. В педагогических традициях кыргызов существуют следующие нормы приобщения детей к художественному труду:

- развлекательно-творческие,
- эмпирически направленные,
- традиционно-преемственные.

Развлекательно-творческие формы использовались при приобщении детей к художественному труду с малых лет. Через игры – к простейшим трудовым операциям, через восприятие художественных ценностей – к их воспроизведению в процессе игры, а затем к простейшим операциям труда

– таково основное содержание развлекательно-творческой деятельности детей. Первоначально детям давались красочно оформленные игрушки, изготовленные взрослыми. Среди игрушек нередко находились предметы домашнего обихода, напоминающие игрушечные орудия труда. Это обуславливало содержание игр детей – дети воспроизводили трудовые операции взрослых методом подражания. Постепенно от игрушечных орудий труда дети переходили к настоящим, специально для них изготовленным. А еще позже – игрушечные орудия труда и игрушки дети начинали изготавливать сами. По примеру и советам взрослых дети в своих играх постоянно стремились к созданию красоты, заботились о том, чтобы игрушки были удобными, красивыми, и игры оформлялись красиво.

Здесь дети усваивали унаследованные от предшествующих поколений эстетические представления, понятия и вкусы, способы воспроизведения художественных узоров и т.п.

Организацию развлекательно-творческой деятельности детей можно назвать первой семейной «школой» начального эстетического и трудового воспитания детей.

Говоря о традиционно-преемственной форме приобщения подрастающего поколения к художественному труду, мы имеем в виду передачу детям целых комплексов знаний о различных сторонах художественного труда, зародившихся в недрах домашних мастерских в обстановке ремесленного уклада жизни и быта горцев.

В процессе обучения художественному труду вступала в свои права историческая преемственность, происходил определенный отбор ценностей из накопленного трудового и художественного опыта народа. Здесь доминирует передача подрастающим поколениям исторически накопленного опыта художественной деятельности народа. Достижение совершенства в ремеслах, которым обучали и мальчиков, и девочек, зависело от специального обучения, которое зависело от традиций семьи, аула.

Приобщение детей к народному декоративно-прикладному искусству не только повышает эффективность процесса трудового и эстетического воспитания детей, но и учит их бережно относиться к эстетически-художественным ценностям всех народов, побуждает к продолжению лучших прогрессивных традиций народного искусства.

Таким образом изучение и анализ материалов кыргызской народной педагогики, в первую очередь традиции эстетического воспитания, показывают, народ располагает потенциальными средствами и методами совершенствования эстетического воспитания детей и молодежи. Задача состоит в том, чтобы реализовать эти возможности, не только ввести их в научный оборот, но и включить в практическую воспитательную деятельность. При этом необходима объективная оценка художественных сокровищ народа.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Волков Г.Н. Этнопедагогика. - Чебоксары, 1974. – 358 с.
- [2] Измайлов А.Э. Народная педагогика: педагогическое воззрение народов Средней Азии и Казахстана. – М.: Педагогика, 1991. – 256 с
- [3] Киргизские народные назидательные и импровизированные песни (сост. Абдыракунов). - Фрунзе: Илим, 1973. – 347 с.
- [4] Ушинский К.Д. О нравственном элементе в русском воспитании //Собр. Соч., Т. 2. – М., Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1949. – С.425 – 489.
- [5] Радлов В.В. Образцы народной литературы северных тюркских племен. – Спб, 1885. – Т. V. – 311 с
- [6] Киргизские народные сказки (сост. Д.Л.Брудный, К.Ешмамбетов). - Фрунзе: Мектеп, 2016. – 210 с.
- [7] Киргизско-русский словарь (сост. К.К. Юдахин). – Ф: Главная редакция Киргизской Советской энциклопедии, 2015. – Т.2. – 480 с.
- [8] Киселев С. В. Древняя история Южной Сибири. – М., Л.: Изд. АН СССР, 1949. – 364 с.

REFERENCES

- [1] Volkov G.N. Etnopedagogika (Ethnopedagogy). - Cheboksary, 1974. – 358 p. [in Rus.]
- [2] Izmaylov A.E. Narodnaya pedagogika: pedagogicheskoye vozzreniye narodov Sredney Azii i Kazakhstana (Folk pedagogy: the pedagogical view of the peoples of Central Asia and Kazakhstan). – М.: Pedagogika, 1991. – 256 p. [in Rus.]
- [3] Kirgizskiye narodnyye nazidatel'nyye i improvizirovannyye pesni (Kyrgyz folk edifying and improvised songs) (sost. Abdyrakunov). - Frunze: Ilim, 1973. – 347 p. [in Rus.]
- [4] Ushinskiy K.D. O npravstvennom elemente v russkom vospitanii (On the moral element in Russian education). Sobr. Soch., T. 2. – М., Л.: Izd-vo APN RSFSR, 1949. – P.425 – 489 [in Rus.]
- [5] Radlov V.V. Obraztsy narodnoy literatury severnykh tyurkskikh plemen (Samples of folk literature of the northern Turkic tribes). – Spb, 1885. – Т. V. – 311 p. [in Rus.]
- [6] Kirgizskiye narodnyye skazki (Kyrgyz folk tales) (sost. D.L.Brudnyy, K.Yeshmambetov). - Frunze: Mektep, 2016. – 210 p. [in Rus.]
- [7] Kirgizsko-russkiy slovar' (Kyrgyz-Russian dictionary) (sost. K.K. Yudakhin). – F: Glavnaya redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy entsiklopedii, 2015. – Т.2. – 480 p. [in Rus.]
- [8] Kiselev S. V. Drevnyaya istoriya Yuzhnoy Sibiri (Ancient history of South Siberia). – М., Л.: Izd. AN SSSR, 1949. – 364 p. [in Rus.]

ҚЫРҒЫЗ БАЛАЛАРЫНЫҢ ДӘСТҮРЛІ ЭСТЕТИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ

Алімбеков А., п.ғ.д., профессор,
“Манас” қырғыз-түрік университеті,
Бішкек, Қырғызстан, e-mail: akmatali_alimbekov@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада қырғыздардың эстетикалық тәрбие дәстүрлерін олардың педагогикалық мәдениетінің ажырамас бөлігі ретінде зерттеу өзекті болып табылады. Тарихи даму үдерісінде қырғыздарда шындықты бейнелеудің өз тәсілдері, өскелең ұрпақты эстетикалық тәрбиелеудің өз әдістері мен құралдары қалыптасты. Балаларға эстетикалық тәрбие беру бойынша Халықтық қырғыз педагогикасының дәстүрлерін зерделеу халықтың эстетикалық құндылықтары балалар қызметінің барлық түрлеріне енетінін, ойын-сауық-шығармашылық, эмпирикалық бағытталған және дәстүрлі сабақтастық сияқты нысандар арқылы эстетикалық тәрбиелейтін орта құратынын көрсетеді. Қырғыз халық педагогикасының эстетикалық құндылықтарының көздері: “Манас” халықтық эпосы, Ертегілер, Жұмбақтар, Мақал-мәтелдер, әндер, ойындар, жаңылтпаштар, санауыштар, күлдіргіштер, түрлі мерекелер, сондай-ақ балалардың тұрмыс ұйымдастыру және сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын жасау бойынша ересектермен бірлескен еңбек қызметі, туған өлкенің табиғаты болып табылады. Балалардың эстетикалық тәрбиесінде қолданылатын әр дереккөздің педагогикалық құндылығы білім беру ортасының ерекше ұлттық ерекшелігін тудырады.

Тірек сөздер: қырғыздар, дәстүрлі мәдениет, эстетикалық тәрбие, фольклор, халық, өнер.

SYSTEM OF TRADITIONAL AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN IN KYRGYZ

Alimbekov A., d.p.s., professor,
Kyrgyz-Turkish University “Manas”,
Bishkek, Kyrgyzstan, e-mail: akmatali_alimbekov@mail.ru

Abstract. The article actualizes the study of the traditions of aesthetic education of the Kyrgyz people as an integral part of their pedagogical culture. In the process of historical development, the Kyrgyz developed their own methods of reflecting reality, their own methods and means of aesthetic education of the younger generations. The study of the traditions of Kyrgyz folk pedagogy on aesthetic education of children shows that the aesthetic values of the people permeate all types of children's activities, create an aesthetically educating environment through such forms as entertainment and creative, empirical, and traditionally sequential. The sources of aesthetic values of Kyrgyz folk pedagogy are: the folk epic “Manas”, fairy tales, riddles, proverbs,

songs, games, tongue twisters, counting books, nursery rhymes, various festivals, as well as the joint work of children with adults on the organization of everyday life and the production of decorative and applied art products, the nature of their native land. The pedagogical value of each of the sources used in the aesthetic education of children creates a unique national identity of the educational environment.

Keywords: kyrgyz, traditional culture, aesthetic education, folklore, folk, art.

Статья поступила 19.04.2021

УДК 37.017

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.013

**ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ
ОЙЛАУ ӨНЕРІН ӨРКЕНДЕТУДІҢ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ**

Жұматаева Е., п.ғ.д., профессор,
Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
e-mail: engilika_zhumataeva@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада Ыбырай Алтынсарин шығармашылығындағы ойлау өнерін өркендетудің педагогикалық шарттары қарастырылады: балаларды білім алуға, оқуға бейімдеу; меңгерген білімін ізгілікті іске жұмсауға бағдарлау; жағымды тұлғалық адамгершілік қасиеттерді өскелең ұрпақ тәриесінде тиімді пайдалану; жағымсыз қасиеттерден бойды аулақ ұстау; ойлау өнерінің өркендеуіне кедергі келтірер мәселелерді болжай білу.

Тірек сөздер: ойлау өнері, ойлау өнерін өркендету, педагогикалық шарттар, модернизация, білім беру жүйесі, білім мазмұны

Адам өмірінің өзі оқу-тоқу үдерісіне тәуелді. Мұндай жауаптылықты қажетсіну уәжімен білімалушы өз-өзін ұдайы мәжбүрлеуімен іске асырады. «Қажетсіну уәж», «мотивация» ұғымын білдіреді. Білім меңгерудегі қажетсіну уәждің атқарар қызметі – ойлау өнерін кезең-кезеңімен иерархиялы тұрғыда ілгерілетуі мен рухани құндылықты саралай алу шеберлігімен көзге көрінетін нәтижеге жету.

Сыртқы қозғаушы күшпен білімалушыны қинап, нәтиже күту бүгінгі модернизация кеңістігінде мүмкін емес. Қазіргі білім мен ғылымды игеру мәселесінде әрбір индивидтің ішкі интеллектуалды әлеуетін ұдайы өркендету үдерісін қадағалауы көзделеді [1].

Бұл орайда, Ыбырай Алтынсариннің шығармашылығы аталған

талапты толықтай орындауға мүмкіндік береді. Кеңестік дәуірде әбден жаттап алуға ұдайы ұсынылған «Кел, балалар, оқылық!» қысқа хронотоппен алынған өлеңін оқымай, жаттамай өткен бір оқушы жоқ шығар.

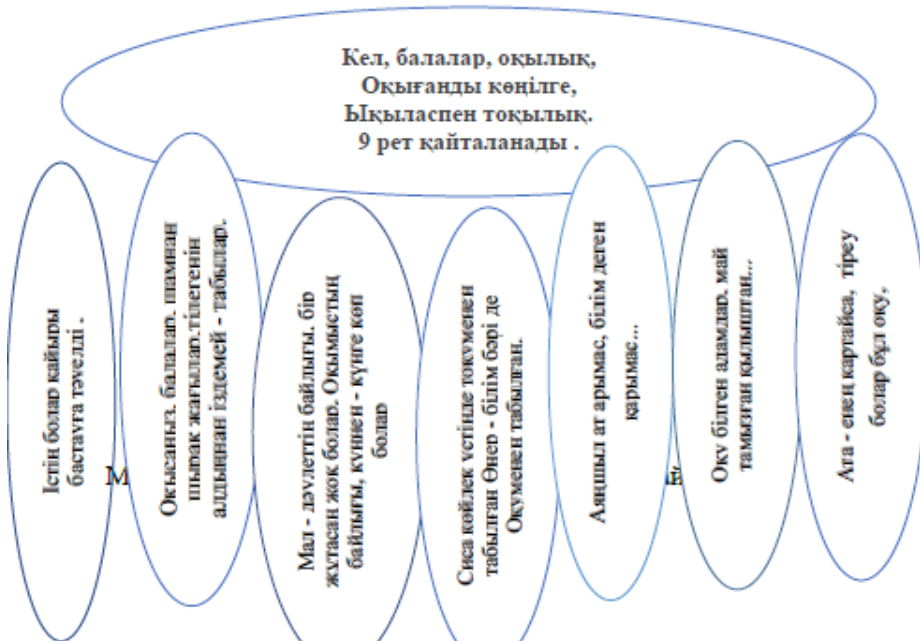
Өкінішке орай, оның түпнұсқасының өн бойында «Кел, балалар, оқылық//оқығанды көңілге ықыласпен тоқылық» түзілімі мәтінде - 9 рет қайталанатыны педагогика нысанының қажетсіну уәжі екендігі қай ғалымды алаңдатты екен?! Сол педагогтардың ішінде менің өзім де бармын.

Өкінішті! Өйткені ол өлеңнің қажетті тұстары күзеліп, тек бастауыш класс (сол кездегі атауы) оқушылардың жаттауына арналған үзінді екенін енді ғана байқадық. Осы өлеңдегі «ойлау өнері» ұғымына сәйкес келетіні - 9 рет қайталанатын түзілімі.

Бірінші жолында «Кел, балалар, оқылық!» білімалушыны оқу іс-әрекетіне бейімдеу, оған ұмсындыру. Бүгінгі тілмен айтсақ, адаптациядан өткізу, педагогика ғылымында бірінші шарт екенін аңғартады.

Мәтіннің бүкіл құрылымында қайта-қайта қайталану оқу үдерісіне бойұру, оған берілу мәселесінің оңай еместігіне Ыбырай Алтынсарин айрықша екпін жасаған.

Аталып отырған бірінші жолды білімалушының қажетін оятуға қызмет ету шарты десек, оны іске асыратын үдерістерін матрицаға салып ұсынып отырмыз.

Матрица №1 Оқудың білімалушыға тигізер пайдасы

Оқымаған, білімге мән беріп, одан тәлім-тәрбие алмағандардың кейпін Ыбырай Алтынсарин еңбегінен төмендегі түзілімді құрдық:

- Оқымаған жүреді, қараңғыны қармалап;
- Мал дәулеттің байлығы, бір жұтасаң жоқ болар;
- Надандықтың белгісі - еш ақылға жарымас, жайылып жүрген айуандай, ақ- қараны танымас;
- Жөн білмеген наданға, Қыдыр ата дарымас;
- Әлпештеген ата – ана, қартаятын күн болар;
- Қартайғанда жабығып, мал таятын күн болар [2].

Жоғарыдағы түзім-таксономиядан байқағанымыз, «надандық» деңгейді ажыратудың өлшемдері екеніне мән берген орынды болмақ. Шәкәрім ілімінде талап ақыл болмаса соңғы нәтижеге жетпейді деген тұжырымды кездестіреміз. Осындай тұжырымды Ыбырай Алтынсарин надандыққа ұрындырмайтын педагогикалық шарттарды жүзеге асыратын өлшемдіктер беруімен саралаған. Мұнымен бірге табиғаттағы кездесетін құбылыстан «Сауқанның тамағы шоқуменен табылған» - деп автор жандылар тобындағылардың бәрі де еңбекпен өз тіршілігін қамтамасыз етуі – диалектикалық заңдылық екеніне тоқталған.

Білімді мен надандықтың өлшемдерін ұсынып, оның міндетті түрде педагогикалық шарт екенін мәтінде жасырын ишарамен білдіргені - болашақ ұрпақ үшін рухани құндылық. Білімнен тәрбие, тәрбиеден тәлім туындағанын аталған екі көріністен байқау қиын емес. Жалпы оқу үдерісін миға тоқумен қабылдамаған оқушының өмірсүруге құлшынысының болмауы, оқу іс-әрекетінде білімалушы өз-өзін мәжбүрлеп, қажетті білімді игеруге ынталанып ондағы құндылықты саралап алмаса, надандық деңгейге ұрынады деген ой-түйіндерін төмендегі тұжырымдардан бағамдаймыз: оқымаған жүреді қараңғыны қармалап, есті бала тырысқан, есер бала ұрысқан; Мал таятын күн болар сол кезде тіреу болар бұл оқу; Баладан қайыр болмаса, баланы неге сұрайды? Қазіргі кездегі ата-аналардың бала тәрбиесіне, оқу үдерісінен балалардың өз жолын таба алуы аталып отырған өлеңді құр жаттатпай, оның педагогикалық қандай шарттары бар екені мәтіннің өзінде тұрғанына көңіл бөлулерін қажеттілік деуге болады [3]. Ыбырай Алтынсарин шығармашылығында білімді жалаң алмай ойлау өнерімен тікелей байланыстырады. Алдыңғы еңбегінде де құр сылдыратып өлеңді оқып беру емес, әрбір алгоритмге түскен не істеу керектігіне мән беру мәселесі ашық айтылған. Оқу әрбір білімалушының қолынан келеді, бірақ оқыған нысаннан қандай өзіне үлгі-өнегені ойлау өнерімен саралауы керек дегенге бейімдеудің көкейкестілігі айқындалған. Бірінші өлеңдегі «оқу – тану» іс-әрекетінің нәтижесі ретінде Ыбырай Алтынсарин «Өнер-білім бар жұртта» өлеңін жазған. Бұл өлеңдегі авторлық болашақтағы проектісі бүгінгі күнде

таңсық болмай, одан да ілгерілеу траекториясын меңгергеніміз айдан-анық. Оқудың өз өнеріне ұтымды қолданған басқа ұлт өкілдерінің жеткен жетістігі мен табыстарын автор төмендегі сараланған суреттен байқай аламыз

Сурет №1 Шетел оқымыстыларының жеткен жетістіктері

Басқа елдердің қол жеткен табыстарын қазақ халқына үлгі-модель ретінде суггестивпен суреттеп, олардың «оқу-тоқу» іс-әрекетін педагогикалық шарты, қажетсіну уәжінің, күрделене түсуі салдарынан №1 суреттегіден де алға өркендетуін градациямен бернелеген: Теңізде жүзді балықтай, дүниені кезді жалықпай, білгендерге осылар бәрі – дағы анықтай, білмегенге танықтай... [4].

Оқуды миға үдерісімен нәтижеге бағдарлауда ойлау өнерін әрбір білімалушы өзінің табиғи мүмкіндігін ескере отырып, күнен-күнге ойлау өнерінің иерархиялы сатыларынан өту шекарасын қадағалауымен түйсініп отырған индивид қана аталған табыстылыққа жетеді дегенді Ыбырай Алтынсарин өлең өрнегімен боямасыз, әдебиет теориясыз, дүйім жұртқа түсінікті тілмен жеркізіп тұр.

Ешкімге насихат оқымай, жоғарыдан үкім шығармай, болашақ қамын ойлауын мына бір жолдармен білдірді: Біз де бекер жатпалық ,осыларға таныспай; желкілдеп шыққан көк шөптей, жаңа өспірім достарым, қатарың кетті – ау алысқа – ай, ұмтылыңыз, қалыспай,... үміт еткен достарым, Сіздерге бердім батамды. Басқа жұрттың қазақ елінен бәлен көш алға кеткенін зілсіз, тепе-тең, паритетті тұрғыда уәж айтып, болашақ қамын жасайтын ұрпақты ізгілікті іске шақырып тұрғаны бүгінгі Тәуелсіз Қазақстан еліне де жат емес, бұл көкейкесті мәселе үнемі күн тәртібінен түспейтін екінші педагогикалық шарт демекпіз.

Болашақ ұрпаққа салықалы тапсырысты уәжбен, тепе-теңділікті этикалық тұрғыда сақтаумен, этникалық дәстүрдің өшпес түрі-бата беруімен рухани құндылықты білім қуатына, ойлау өнеріне тірек сапасына айналдыруға автор айқын жол ашып тұрғанын аңғарамыз.

Жақсы мен жаманды, ақ пен қараны келесі педагогикалық үшіншісі – тарихи оқиғаның сарынын ұрпақ тәрбие – тәліміне қайшылықты оқиға мәнісінде тиімді қолдануы. Бұл өлеңің аталымы – «Өсиет өлеңдер» [5].

«Өсиет» деп аталғанымен, өлеңнің идеясы насихат сарынында келмей, аңызға айналған оқиғалардың зұлымдық пен ізгілік жіктемесімен келгені байқалды. Жіктемелерді матрицаға салып ұсынуды жөн көрдік.

**Өмір деген бес күндік кетер өтіп,
Атаң барған орынға барасыңыз**

Отыз ұлым бар ғой деп көптік ойлап, Құдайым Дәуіттің отызын да
әлек еткен...

Ескендір патша болып дүниені алған, мәңгілік өмір үшін су әкелуге
Қыдыр мен Ильясті жібереді.

Екеуі барды суға, судан ішті, ... бір адамға сол жерде көзі түсті.

Сонда ол кісі өз жайын баян етті:- мен дағы бір патша едім еш
күмәнсіз.

Өлмеске мен де осындай талап еттім, бір күні осы суға келіп
жеттім.

Осы іске кіріскенде, барша елім әлек болды, кемдіктің неше түрлі
бәрін көріп, өзіме өлім тіледім.

Ах, деді Қыдыр Ильяс қайтып келді, ішейін деп олар әкелген
кеседегі суды ұмтыла бергенде, ол су Ескендірге бұйырмады

Қорлама кем адамды, болсаң дана, кәріпті құдай сүйсе не еді
шара? Ер болған сиыр бағып Зеңгібаба, Пір болды түйешіден
Ойсылқара.

Матрица № 2 Аңыз арқылы тойымсыздықтың жазасы – оқысынан
келген ажалы

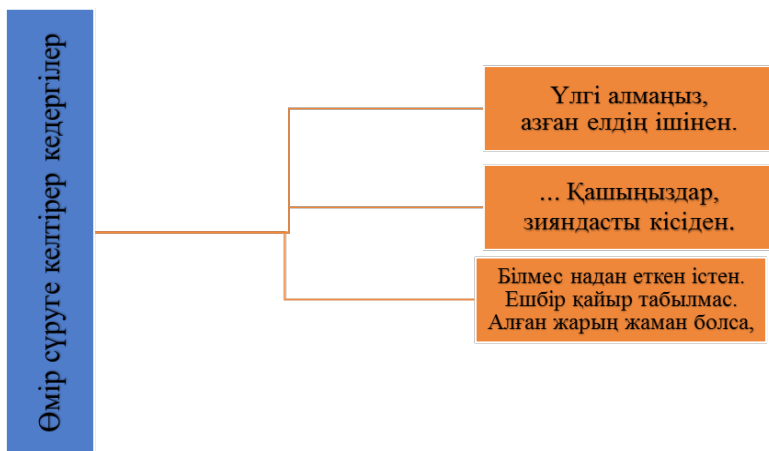
Жақсы мен жаманды, зұлымдық пен ізгілікті, шүкіршілік пен тойымсыз аш көзділікті бойға дарытпаудың педагогикалық төртінші шарты білімалушыларға аңыздардың үлгісін білім мазмұнына айналуымен құндылық екенін алға тартқаны Ыбырай Алтынсарин адамның ішкі ұстанымы оңтайлы өріске «оқумен, тоқумен» өркендеп, оның ойлау өнеріне түрткі жасағанда ғана білімалушы дұрыс жол таңдай алады дегенге бағдар жасаған. Білімалушының Нұрлы өмір сүруіне бақытты, салтанатты тұрмыс құруына оның әрбір надандықпен істейтін үдерістік амалдары кедергі екендігіне Ыбырай Алтынсарин өзінің шығармашылығы арқылы дәлелдер келтірген.

Терісқақпай ұстанымның білімалушыға тигізер зауалдарын ашық айтқан өлеңі – «Араз бол, кедей болсаң ұрлықпенен». Ойлау өнерін өркендетуіне кедергіні түсініп, одан білімалушы өз ұстанымын сақтап отыру іскерлігін ұштауы – педагогикалық шарттың төртіншісі: Неден сақтану керек?-деген заңды сауалға Ыбырай Алтынсариннің жоғарыдағы аталған өлеңінен төмендегі түзімдерді сараладық:

- 1)Телмірме бір адамға мұндықпенен.
- 2) Адамға бір өзіндей көзің сүзбе.
- 3) Мақтанба бақыттымын деп бағыңызға.
- 4) Мақтанба сұлуың деп ажарыңа., Зылиха, Жүсіппенен сұлу өткен, тұрмаған ажар ара ажалына.
- 5) Бақ тайса ерге дәулет құралмаған.
- 6) Достарың дұшпан түгіл табалайды – аяғынан бір нәрседен шалыс болса.
- 7) Асылы залымдардың лайланды [6].

Жіктелген жеті жағымсыз, табыстылыққа бағдар жасатпайтын, надандықтың ноқтасын (Шәкәрімше) өмірлік кигізетін бұндай іс-әрекет білімі жоқ деңгейге тартатын үдеріс Ыбырай Алтынсарин жағымсыз ұстанымынан бойымызды сақтау керектілігіне мән берген.

Ойлау өнерін өркендетудің білімалушыға берер құндылығы өзінің өмір сүруіне табиғи мүмкіндігін таба алу жағдайына кедергілер сыртқы фактордарға тікелей қатысы бар екендігіне «Әй, жігіттер өлеңі» дәлел. Бұл өлеңдегі кедергі келтірер тұстарын төмендегі матрица арқылы бернеледік.

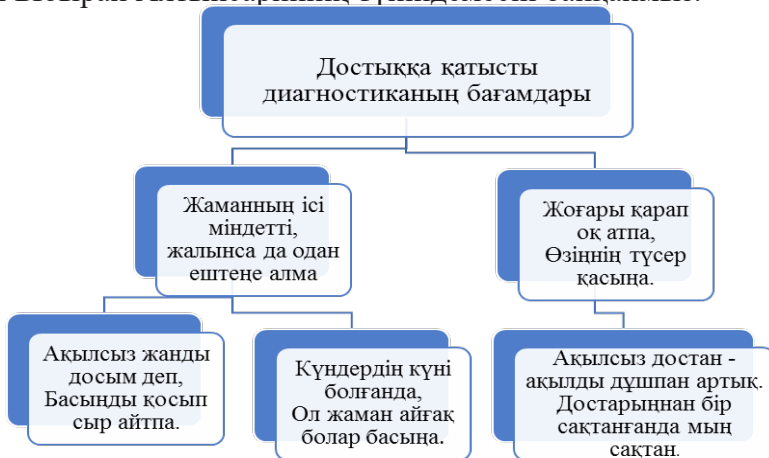
Матрица № 3 Сыртқы кедергілердің түзілімі

Матрицадан басымдықты ойлау өнеріне кедергі келтірер не? –деген сауалға: «Азған елдің белгілерін ажыратарлық ақыл-ой болуы қажет. Ондай диагностика жасарлық ой-бағам болмаған жерде, оған өзі де қосылып кетеді.

Екінші зиян келтірер адамға қарсылық білдірмей, оның қасында жүре беретін адам ешуақытта өз-өзін түйсіне алмай, надандықпен өмірден өтеді».

Наданды жұмсаған адамға ешбір Құт, Бақ болмасын түсінуі керек. Ең қиыншылықтың қамалы алған жаман әйел екендігіне Ыбырай Алтынсарин айрықша мән беріп тұр. Бұл азаматқа Бақыттың ауылы алыс екенін меңзеп тұр.

Сол секілді дос табуда да адамның сараптамалық талғамының болуына Ыбырай Алтынсарин «Әй, достарым» айдарымен өлең шығарған. Досым деп жүрген адамның шынайы бет-пердесін анықтауға қатысты Ыбырай Алтынсариннің түйіндемесін байқаймыз.

Матрица № 4 Досты табуға әртарапты кедергілері

Ыбырай Алтынсарин еңбегіндегі ойлау өнерін өркендетуге нелер қиындық келтіреді?- деген көкейкесті мәселелерге автор қарама-қарсы суреттерді қатарлап келтіре ойға ой салу міндетін атқарып тұрғанын аңғару қиындық келтірмейді.

Ойлау өнерінің өркендетуіне кедергі келтірер мәселелерді білуі педагогикалық шарттың жоғарыда айтып өткеніміздей – бесінші түрі.

Ыбырай Алтынсариннің ойлау өнеріне кері ықпал ететіні: «Азған ел» екендігін біздер «Азған елдің» өлеңінен бағамдаймыз.

Оның белгісін төмендегі кестеге салу арқылы сараладық.

Кесте № 1- Азған елдің белгісі.

Азған елдің белгілері	Мазмұны	Көрсеткіші
Хандары	Тақ үстінде отырғандары. Жарлыдан алып байларға сыйлар	Қоғаммен санаспайды, өз қолымен ештеңе істемейді
Қожасы	Қыдырып келер есікке, ... төрге қарай ұмтылып, тамақ үшін қылғынып,	Өз міндетіне мән бермейтін жауапкершілігі жоқ
Молдасы	Үлкен болар сәлдесі, аса бауыр қылмаңыз, оның рас емес оласы.	Уәдешіл, куәлік бергіш, ант айтқыш
Биі қазіргі сот	Барар болсаң алдына, алым берсең тамағына, ол сенің әліңе қарар ма?- еді?	Ақ пен қараны ажыратуға біліктілігі жетпейді
Байлары	Ұлық тұтар басын - ай, қайда дәулетті адам болса, берер соған асын - ай.	Мейірім, қайырымы жоқ, қатыгез
Берекесі жоқ елде	Алатаудай атаға, ұл қышқырса керек – ті, кірлі көйлек кигізбей, түн ұйқысын төрт бөліп, сондай сорлы анаға, қыз қышқырса керек - ті.	Өлшеп берген өмірін зая қылғандар

Жоғарыдағы кестеде трансформациялаған «Азған елдің белгісінде» Ыбырай Алтынсарин болашақ өмірдің ұрпақтарына да қажетті ескерерлік көкейкесті мәселелерді дер кезінде шешуге көмек беріп тұр. Бүгінгі таңда техникамен, компьютермен, интернетпен қарым-қатынасқа түсуде жақсы мен жаманды ажыратпаушылық, рефлексиялық диалогияға түсудің заңдылығымен мәдениетін интеллектуалды әлеуетке сала алмаушылықтың нәтижесінде адамдар миллиардтаған шығындарға тап болып келеді. Ақшаны алып алып, оның бағамы алынған қаржының шығынына сәйкес баспаналардың өмір сүру талаптарына кепілдік жасамауына бойларын үйретіп алған инвесторлар мен монополистердің ар-ождан сияқты мінез құндылықтарының бомауы – олардың да бақытты, нұрлы, дәулетті, алаңсыз өмір сүрулеріне даңғыл жол еместігін түсінгендері қажет-ақ.

Қазіргі заман адамдарына Ыбырай Алтынсариндай даналық айтар адам кемде кем, өйткені, олардың дұрыс болып кетуі, басқалардың бәсекесіне кедергі, ал олардың өздеріне «Рахат өмір» әкеледі деп ойлайды. Өйткені «Рахат өмір» ізгілікті ұстанымның оңтайлы ойлау өнерін негативсіз өркендету шеберлігіне тәуелді [7].

Қорыта айтқанда, Ыбырай Алтынсарин шығармашылығында орын алған балаларды білім алуға, оқуға бейімдеу; меңгерген білімін ізгілікті іс жасауға бағдарлау; жағымды тұлғалық адамгершілік қасиеттерді өскелең ұрпақ тәрбиесінде тиімді пайдалану; жағымсыз қасиеттерден бойды аулақ ұстау; ойлау өнерінің өркендеуіне кедергі келтірер мәселелерді болжай білу сияқты педагогикалық шарттардың ойлау өнерін өркендетіп, жетілдіруде рөлі ерекше. Аталған педагогикалық шарттар бүгінгі күннің талаптарымен үндесіп жатыр. Ыбырай Алтынсарин шығармашылығының өзектілігі де, өміршеңдігі де міне осында. Сондықтан Ыбырай шығармашылығын жаңа көзқараста, ұлттық идеяны жүзеге асыру аясында заманауи талаптармен ұштастыра отырып, қайта зерделеп, білім беру жүйесінде тиімді пайдаланған жөн.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Ыбырай Алтынсарин. Шығармалар жинағы. – Алматы: 1955. – 413 б.
- [2] Бес ғасыр жырлайды. – Алматы «Жазушы», 1989. - 2 том. - 5-16 бб.
- [3] Ыбырай Алтынсарин. Шәкәрім Құдайбердіұлы /Мәдениет және ақпарат министрлігі; [бас ред. Б. Аяған]. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2007. – 632 б.
- [4] Қазақтың педагог – ағартушысы Ы.Алтынсариннің өмірі мен қызметі туралы материалдардың библиографиялық көрсеткіші. – Каз. ССР хабаршысы. – Алматы. 1950. - №5 – 55-57 бб.
- [5] Ыбырай Алтынсарин тағлымы: әдеби-сын мақалалар мен зерттеулер / құраст. М. Жармұхамедов. – Алматы: Жазушы, 1991. – 384 б.
- [6] Құдайбердіұлы Ш Шығармалары. – Алматы, 1988. – 213б.
- [7] Дружинин В.Н. Психологическая диагностика способностей: Теоретические основы. – Саратов, 1990. – 287с.

REFERENCES

- [1] Ibray Altinsarin. Şığarmalar jınağı (Collection of works). – Almatı:1955. – 413 b. [in Kaz]
- [2] Bes ğasır jırlaydı (Five centuries sing). – Almatı «Jazwşı»,1989. - 2 tom. - 5-16 bb. [in Kaz]
- [3] Ibray Altinsarin. Şäkärim Qudayberdiuly (Ybyrai Altynsarin. Shakarim Kudaiberdiuly) /Mädeniät jäne aqparat mınıstrlıgı; [bas red. B. Ayagan]. – Almatı: Qazaq ěnciklopediyası, 2007. – 632 b. [in Kaz]
- [4] Qazaqtıń pedagog – ağartwşısı I.Altinsarınnıń ömiri men qızmeti

twralı materıaldardıñ bıblıografıyalıq k rsetkiři (Bibliographic index of materials about the life and work of the Kazakh teacher – educator I. Altynsarin). – Kaz.SSR xabarřısı. – Almatı. 1950. - №5 – 55-57 bb. [in Kaz]

[5] Ibray Altynsarin tađlımı:  debi-sın maqalalar men zerttewler (Ybyrai Altynsarin's teaching: literary and critical articles and research) /qurast. M. Jarmuxamedov. – Almatı: Jazwřı, 1991. – 384 b. [in Kaz]

[6] Qudayberdiulı ř řıđarmaları (Works Of Kudaiberdiuly Sh). – Almatı, 1988. – 213 b. [in Kaz]

[7] Drwjınin V.N. Psixologiřeskaya diagnostika sposobnostey: Teoretiřeskie osnovı (Psychological diagnostics features: theoretical foundations). – Saratov, 1990. – 287s. [in Rus]

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ИСКУССТВА МЫШЛЕНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА

Жуматаева Е., к.п.н., профессор, университет С.Торайгырова, Павлодар,
Казахстан, e-mail: engilika_zhumataeva@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические условия развития искусства мышления в творчестве Ибрая Алтынсарина: привлечение обучающегося к освоению знаний, полученные знания использовать в гуманной деятельности; использование положительных личностных нравственных качеств в воспитании подрастающего поколения; знание влияния отрицательных личностных нравственных качеств в развитии искусства мышления; умение отличать положительные личностные качества от отрицательных личностных качеств.

Ключевые слова: искусства, мышления, развития искусства мышления, педагогические условия, творчество, модернизация, система образования, содержание образования.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ART OF THINKING IN THE WORKS OF IBRAY ALTYSARIN

Zhumataeva E., c.p.s., professor, S. Toraigyrov University, Pavlodar,
Kazakhstan, e-mail: engilika_zhumataeva@mail.ru

Abstract. The article considers the pedagogical conditions for the development of the art of thinking in the works of Ibray Altynsarin: attracting students to educational activities; humane activities; effective use of positive personal moral qualities in the education of the younger generation; knowledge of the influence of negative personal moral qualities in the development of the art of thinking; the ability to distinguish positive personal qualities from negative personal qualities.

Keywords: art, thinking, development of the art of thinking, pedagogical conditions, creativity, modernization, education system, content of education.

Статья поступила 25.03.2021

УДК 37.015

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.014

Ы. АЛТЫНСАРИННЫҢ ЖАСТАРДЫ КӘСІПКЕ БАУЛУ ИДЕЯСЫ

Жолдасбекова С.А.¹, Әбибуллақызы Ә.²

¹п.ғ.д., профессор, .Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті,
Шымкент, Қазақстан, e-mail: saulez.63@mail.ru

²магистрант, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті,
Шымкент, Қазақстан
e-mail: amina.abibullaevna@gmail.com

Аңдатпа. Ы. Алтынсарин қазақ халқының тағдырына ерекше мән берген ұлы ағартушы – педагог. Ы.Алтынсарин педагогикасының мұраларының негізгі идеяларының бірі – адамның өзара қарым – қатынасы, жастарды еңбекке баулу. Өзінің барлық педагогикалық теориясында жас жеткіншектердің ұлттық тәрбиесін қалыптастырып, жетілдіруде қазақ халқының ғасырлар бойы тәрбие саласында жиған бай тәжірибесін негізге алу қажет деген пікірді ұстанғандардың бірі Ыбырай. Мақалада қарастырылып отырған басты мәселе Ы.Алтынсарин атамыздың жастарды кәсіпке баулу идеясы қарастырылды.

Тірек сөздер: Ы. Алтынсарин, кәсіптік оқыту, кәсіптік білім беру, қолөнер

Біз келешекте қуатты мемлекет, зиялы қоғам құрамыз десек, дәл бүгін бесікте жатқан бөбектерді, балабақшада жүрген балдырғандарды, мектеп шәкірттерін тектілікке, инабаттылыққа, имандылыққа тәрбиелеуді қазіргі уақыттың міндеті, талабы деп қарауымыз керек. Осы талап пен міндеттерді орындалудағы ең бір пәрменді құрал – оқу, тәлім – тәрбие жұмыстарында халықтық құндылықтардың алтын мұрасын пайдалану. Қазіргі таңда білімнің басты мақсаты – бәсекеге қабілетті, кәсіби құзыреттілігі жоғары, жаңаша ойлайтын шығармашылықты мамандар даярлау және жасампаз іс әрекетті қалыптастыру. Олай болса, тарих көшінде өзіндік орны бар айрықша зиялы қауым өкілдерінің ұрпақ тәрбиесі туралы мәселелер ауқымындағы ой пікірлерін зерделеу, сипаттау, таразылау, жинақтау, оларды қоғамдық іс – тәжірибе шеңберіне енгізу.

Ыбырай Алтынсарин қазақ халқының тағдырына ерекше мән берген ұлы ағартушы – педагог. Ы.Алтынсарин педагогикасының мұраларының негізгі идеяларының бірі – адамның өзара қарым – қатынасы, жастарды еңбекке баулу. Өзінің барлық педагогикалық теориясында жас жеткіншектердің ұлттық тәрбиесін қалыптастырып, жетілдіруде қазақ халқының ғасырлар бойы тәрбие саласында жиған бай тәжірибесін негізге алу қажет деген пікірді ұстанғандардың бірі Ыбырай. Оның дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына әсіресе, қазақтың

мәдениетін, өнерін терең білетін, ақыл – парасаты жоғары, сөзге шешен, елге сыйлы атасы Балғожаның ықпалы ерекше болды. Ыбырай бала жастан халықтық педагогикадан алған тәлім – тәрбиесін, үлгі – өнегесін көңіліне түйгендерін оқу ағарту істері арқылы қазақ балаларының бойына сіңдіре білді.

XIX ғасырдың перзенті Ыбырай Алтынсарин өз замандастарынан әлдеқайда ілгері тұрып, көпшілік істерде бастамашылық танытты, көшбасшы бола білді. Ол - өз дәуірінің озық ойлы тұлғасы. Сондықтан да заман тынысын дөп басып сезіп, ілім – білімге туған халқын меңіреу тыныштықтан серпілтер, жарық дүниеге қол созуға бағыт сілтер шамшырақ, пәрменді құрал ретінде қарады. Қазақ сахарасында қонырау болып сынғырлап, «өнер – білім бар жұрттар» қатарына қосылуға шақырды [1].

Ыбырай енгізген оқу – ағарту ісіндегі жаңалықтың бірі – қазақ жастарына кәсіптік мамандық беру мәселесін ғылыми негізін жасау болып табылады. Ол қазақ халқының экономикалық дамуына қажетті мамандар әзірлеу ісіне ерекше мән берді; қолөнер, ауылшаруашылығы училищелерін ашуға едәуір күш жұмсады. Торғайда қолөнер училищесін ұйымдастырды. Қайтыс боларының алдында Қостанайда ашылғалы отырған ауылшаруашылығы училищесіне өзінің барлық жерін беретіні туралы өсиет қалдырды.

Қазір айтылып жүрген ой – пікірлердің кезінде Ыбырай данамыздың аузынан шыққанына тәнті боласың. Солардың бірін ғана, яғни «қазақ халқының ақыл – ойы мен экономикасының дами беруіне көмектесе алатын адамдар қажет» деген сөздерінен [жақын досы, әріптесі В.В. Катаринскийге 1888 жылы 28 ақпанда жазған хатынан] көреміз.

Өзі өмір сүрген кезеңде Ыбырай Алтынсарин халқының мүшкіл халін, тұрмысын түзеп, тұтынуына қажетті тауарларды өндірумен айналысатын кәсіби мамандар даярлау мәселесін көтеріп, осы бір игі іске белсене кіріскен.

Торғай облысы мектептерінің инспекторы болып қызмет істеп жүрген кезінде жасаған есептерінің бірінде: «... Қыздар үйлерінен қатынап оқиды. Оларға қарапайым халықтың тұрмысына керекті, мысалы, киім пішу, киім тігу, шәлі тоқу, киіз басу, бау және тақыр кілем тоқу сияқты әйелдер істейтін жұмыстар үйретіледі» деп жазған. Өзі аса құрмет тұтқан досы Н.И.Ильминскийге мына бір жаңалықты қуана жеткізген еді: «... мектептің қолөнер бөлімін ашуға кірісіп жатырмыз, ал жуырда жеміс ағаштары және огород егуді де қолға алмақпыз...Оның үстіне Торғайда ерекше қолөнер мектебін ашпақшымыз, оны қадірлі ақсақалымыздың құрметіне «Яковлев мектебі» деп атамақшымыз» [2].

Торғайда тұңғыш ашылған осы қолөнер мектебінің жұмысын алға бастыру оңайға соқпады. Ең қажеттісі – арнайы оқулықтар, маман оқытушылар жоқтың қасы еді. Бар жауапкершілік инспектор Ыбырай

Алтынсариннің мойнына түсті. Ол тағы да орыс достарының көмегіне жүгінеді. Ильминскийге хат жазып, «қайырымды жүрегіңізден қазақ халқын оқыту ісіне де кішкене орын беріңіз, ақыл – кеңесіңізді айтып отырыңыз, іскер оқытушылар жіберіңіз» деп өтінеді. «... Сізде қолөнер, бау – бақша, огород істерін, мал шаруашылығын және егіншілік кәсібін үйретуге арналған практикалық жеңіл оқу құралдары жоқ па?» деп сұрайды.

Мамандардың қат кезінің өзінде қолөнер мектебі үшін мықты кадрлар іздеген. Қазақ жерінде «Кадрлар бәрін шешеді» деген қағида Ыбырай Алтынсариннен бастау алады. Ыбырай Алтынсариннің мына бір хатынан үзінді келтірейік: «...ағаш – балта ұсталығы өнерінен сабақ беретін бір жақсы оқытушы табыла қалатын болса, оған пәтер беріп, оның үстіне 400 – 500 сом берудің де тәсілін табар едім, ал 450 сом жалақыны қалай да берер едім» [В.В. Катаринскийге, 1883ж, 1сәуір] [3].

Ыбырай Алтынсарин осылайша атқарылуы тиіс шараларды алдын-ала жоспарлап, тиянақты орындап отырған. Инспектор Ыбырай Алтынсарин өзі бас болып, қолөнер училищесін бітіргендерді сынақтан өткізіп, мамандықтарына сәйкес куәліктерін тапсырған. «Алғашқы мамандардың ішінде Торғай уезінің Шұбалаң болысындағы № 2 ауылдың азаматтары Мығымбай Көркембаев пен Бижан Айдарбеков ағаш шебері және токарь мамандықтарын алды. Олар Торғай даласындағы тұңғыш қолөнер мамандары еді».

Кең далада мал соңында көшіп-қонып күн кешкен қазақ халқының XIX ғасырдың екінші жартысында ұлттық мәдениетінің дамуына, болашағының кемел болуына зор қамқорлық жасап, қажырлы еңбек сіңірген, туған халқына прогрессивті дамудың жолын нұсқаған адал перзенттерінің бірі, ағартушы-педагог, жазушы, этнограф, фольклоршы, қоғам қайраткері Ыбырай Алтынсаринның сан салалы ағартушылық және ғылыми-педагогикалық еңбегінің елеулі бір қыры оның тың үлгідегі мектептер, атап айтқанда, қазақ кәсіптік мектептерін ашуы болды.

Жаңашыл педагог «бастауыш мектеп педагогикасы мен әдістемесінің негізін қалаған тұңғыш әдіскер-ғалым, кіші жастағы балалар психологиясына жетік педагог-маман, бастауыш мектеп оқулықтарының, әдістемелік құралдарының авторы» болумен бірге, қазақ даласында қыздарға арналған мектеп интернаттар ашу, мектеп жанынан кітапхана ісін ұйымдастыру, ұлттық мұғалім кадрларды дайындау, олардың кәсіби біліктілігін жетілдіру жұмыстарын жүргізу сияқты білім беру саласындағы көптеген тың істерге көшбасшы болды, қазақ кәсіптік мектептерінің ғылыми негізде жаңаша ұйымдастырылып, «европалық үлгіде өрісін кеңейтуіне» өлшеусіз еңбегімен зор ықпал етті.

Педагог өзінің қыруар шаруаға толы, ауыр әрі қысқа өмірінде 4 қысқа мерзімді орыс-қазақ училищесін, 1 қолөнер училищесін, 1 қыздар училищесін, 5 болыстық мектеп және орыс тұрғындары үшін 2

училище ашқызып үлгерген еді. Бұл мектептердің басты мақсаттары мен негізгі міндеттерін ол: «тек орыс тілін ғана оқытып, оқу-жазуын ғана үйрететін мектептер» емес, «оқушыларды отырықшылыққа, тазалыққа дағдыландыратын», «әр нәрсеге де ақыл-оймен қарайтын етіп үйрететін мектептер болуы керек» деп белгіледі. Бұдан Ы.Алтынсарин мектеп жұмысын ұйымдастырудың о басында-ақ оның білім берумен қатар балаларды болашақ өмірге даярлайтын, белгілі бір кәсіпке оқытып, кәсіптік бағдар ұстануын көздегендігі анық аңғарылады. Бұл бүгінгі күні дамыған еліміздің жалпы және кәсіптік білім беретін орта мектептерінің де негізгі міндеті болып қалып отыр.

Педагог ретінде Ы.Алтынсарин оқу мен еңбектің бірізділік қағидасын қатаң есте ұстаған адам. Сондықтан да мектеп жанындағы қолөнер шеберханалары мен учаскелерге балаларды тікелей еңбекке тәрбиелейтін, өз еңбегінің жемісін көзімен көріп, өсімдіктердің өсуін бақылай алатын еңбек аймағы деп қараған. 1881 жылғы 4 қазанда Н.И.Ильминскийге жазған хатында мектеп жанынан кітапханалар мен қолөнер бөлімдерін ашуға кіріскенін және мектеп жанынан жеміс ағаштарын және бақша-көкөніс егуді қолға алғандығын хабарлайды. Мұндағы мақсаты – бір жағынан, балаларды еңбекке тәрбиелеу болса, екінші жағынан, оларды отырықшылық жағдайына бейімдеу үшін бақша жеміс-жидектерімен таныстыру, бағбандыққа баулу, жермен жұмыс істей білуге тәрбиелеу.

Ашылған мектептердің бұл негізгі міндеттерін жүзеге асыру үшін де педагог-ағартушы көп тер төкті. Қиыншылығы мол, кедергілері көп қиямет еңбектің арқасында ұлы педагогтың басшылығымен Торғайда қолөнер мектебі ашылды. Ы. Алтынсарин бұл жөнінде Торғай облысындағы халық мектептерінің 1883 жылғы жайы туралы есебінде: «... бұрынғы 3 екі кластық және 1 кластық мектептерге қоса, Торғай қаласында осындай бір қолөнер мектебі қосылды, ... ол жоғарғы ұлықтардың рұқсатымен Яковлев мектебі деп аталды... Яковлев мектебінде екі оқытушы бар, оның біреуі – ағаш ұсталық-токарьлық өнерге, сонымен қатар, хат танытуға үйрететін адам, екіншісі – киім тігу өнерін үйретуші оқытушы, – деп баяндайды.

Кәсіпке үйрету қыздар мектебінде де жүзеге асырылды. Торғай облысындағы оқу жұмысының жайы туралы есебінде мектепке қыз балалардың да тартылатындығын, «оларға киім пішу, киім тігу, шәлі тоқу, түбіт, шарқат тоқу, жіп шалу және қазақтардың қолында көп болатын жүн, қыл секілді материалдардан өрмек тоқу, киіз басу, бау және тақыр кілемдер тоқу сияқты әйелдер істейтін жұмыстар үйретілетіндігін», бұнымен қоса, осы мектептердің қыздарға орысша білім беретіндігін, олардың жаңа мәдениетін арттыратындығын мәлімдейді.

Практик-ұстаз кітап түптеу, майшам жасау, сабын қайнату жұмыстарын да шәкіттер үйренер пайдалы іс деп қараған. Және кәсіптік

білім беруде аймақтық ерекшеліктерді орынды ескеріп, балаларға үйрету үшін жергілікті халыққа қажет, қалаға да, ауылға да керекті, кейінгі өмірінде жеке іс ретінде шұғылдануға да мол мүмкіндік болатын, қажетті шикізат қол астынан табылатын маңызды кәсіптерді тандап алған.

Мектептің алдында тұрған кәсіптік білім беру жұмысын құрғақ практикаға негіздеу, әрине, жалаң әрі машақаты мол жұмыс болған болар еді. Бұл тұрғыда көп ізденген Ы.Алтынсарин кәсіптік даярлықтың оқу-әдістемелік және материалдық-техникалық жағынан жақсы қамтамасыз етілуін маңызды санады. В. Катаринский, Н. Ильминский, Ф.Д. Соколов, т.б. орыс достарына жазған хаттарында олардан осы жөнінде көмек сұрап, «қолөнер, бау-бақша, огород істерін, мал шаруашылығын және егіншілік кәсіпті үйренуге арналған жеңіл практикалық оқулықтар», «киім пішу үлгілері мен кітап түптеу станогін» қарастыруды өтінді. Қолөнер сабақтарын өз деңгейінде жүргізу үшін, қажетті материалдар іздестірді. Өзгеге ұсақ-түйек болып көрінгенімен, оқу үдерісіне аса қажет оқу жабдықтарын өзі жүріп жинады. Осы үшін Торғай облысындағы халық мектептерінің 1883 жылғы жайы туралы есебінің 3-бөлімінде Гестерманның техникалық коллекцияларын: зығыр, мақта, жүн, жібек, былғары, қағаз, әйнек сияқты заттарды өндіру және оларды пайдалану үлгілері, бал арасын ұстау жайы және т.б. көрнекіліктерді алдырғалы жатырғанын жеткізеді. Досы, қадір тұтатын адамдарының бірі Ф.Д.Соколовқа 1886 жылғы 9 қазанда жазған хатында «кермек» деген шөпті, сол сияқты тері илейтін, бояу болатын басқа да шөптерді жинастырып жүргенін хабарлап, «ермене» деген шөпті салып жіберуін өтінеді.

Оқытушылардың танысып, үлгі алып, сабақтарында пайдалануы үшін көптеген оқу-әдістемелік құралдарымен қоса, Советовтың «Егіншілік пен мал шаруашылығы» деген оқулығын ұсынады. Осының өзі көрнекті тұлғаның әрі ағартушы-ғалым, жаңашыл педагог, әрі практик-ұстаз ретінде өз бастамасымен қолға алған оқу ісінің әр саласына, оның ішінде қазақ жастарына кәсіптік білім беру мәселесіне де жан-жақты әзірлік жасағанын және оның ештеңеге салғырт қарамайтын тиянақтылығы мен асқан жауапкершілігін, алдына қойған асыл мұраттарына қол жеткізу жолындағы жанкештілігін, ешбір қиындыққа мойымайтын табандылығын, іскерлігін, ізденімпаздығын, қысқасы, ұлы ағартушының қайталанбас болмысын тұлғалайтын айрықша адами-іскери қасиеттерін аңғартады.

Ы.Алтынсаринге қарасты мектептер оқушыларға сан түрлі ауыл шаруашылық кәсіптерімен бірге қажетті медициналық білім беруге қадам жасады. Оқушыларға шешек және басты-басты аурулар туралы, оларды емдеу шаралары туралы оқытылды. Ы.Алтынсарин Торғай облыстық мектептерінің есебінде дәрігер Орлов оқушыларына шешекті егу және оны іс жүрінде қолдану жайын оқытып жатыр деп қуана баяндайды.

Оқу ісінің білікті басшысы білім беру ісіне, кәсіптік мектептерге қажет ұлттық кадрларды мақсатты түрде дайындаудың маңыздылығына аса мән берді, бұл туралы ол 1888 жылы В.В.Катаринскийге жолдаған хатында былай деп жазады: «ендігі жерде ... жаңа типті техникалық немесе ең кемі өнеркәсіптік мектептер ашу, ол мектептерде былғары илеу, сабын қайнату сияқты мамандықты үйрету, ол өнерлерді үйрететін оқытушыларды қазақтан даярлау үшін, қажет болса Красноуфимскідегі реальдық училищесінде стипендия мөлшерін көбейту жайын қазірден бастап ойлаған пайдалы болар еді». Осылайша, қолөнер мектептері мен жалпы кәсіптік білім беру ісін арнаулы даярлығы бар мамандарсыз жеткілікті жолға қоюға болмайтындығын, арнаулы даярлығы жоқ адамдардың бұл жұмысты жүргізбек түгілі, оған кесел келтіретіндігін тәтпіштеп түсіндіре отырып, білікті маман даярлау жұмыстарын дәйекті әрі жоспарлы түрде жүргізуге кіріседі. Яковлев мектебіне Симбирскідегі граф Орлов-Давыдов қолөнер мектебінен тәрбиеленген оқытушыны жұмысқа алады. Ол балаларға ағаш ұсталық- токарь өнерін үйретеді. Оқу бітіріп келген 12 қазақ оқытушысының төртеуін Красноуфимскідегі реальдық училищесін қазақ тұрмысына ыңғайлырақ келетін былғары өндірісі сияқты техникалық білімді игеруге жібереді. Олар И. Оразов, А.Құрманбаев, В.Измайлов және Б.Сарбатыров болатын. Кейін бұл оқытушылар былғары және сабын жасау ісін жақсы меңгереді. Ы.Алтынсарин енді мұндай қажетті жұмыстарды өз жоспарына басты жұмыс бағыты ретінде белгілейді. Бұл туралы Н.И. Ильминскийге 1888 жылғы 3 маусымда жазған хатында «...Красноуфимскідегі реальное училищесінде қазақтарды техникалық ғылымдарға оқыту үшін төрт стипендия тағайындайды, ал ауыл шаруашылық мектебінде қазақтарға атақты, іскер, өз өнерін өте сүйетін Соковниннің басшылығымен ауыл шаруашылығын оқыту үшін бес стипендия тағайындалды. Бұл ауыл шаруашылық мектебінде оқу ісі түгелімен тәжірибеге негізделіп қойылған, былғары илеу, сабын қайнату, май шайқау, құмыра жасау істері, ағаш-токарь, ұста-слесарь – өнерлері үйретіледі, ал ауыл шаруашылығынан – огород егу, бау-бақша салу, мал шаруашылығы, егіншілік жайлары үйретіледі, осылармен қабат жаңа машиналармен, олардың құрылыстарымен таныстырылады, мал емдеу тәсілдері, астыққа зиянды жәндіктермен күресу тәсілдері үйретіледі. Мен қазір осы Красноуфимскідегі училищедей етіп облыстың өзінде қазақтар үшін арнаулы ауыл шаруашылық мектебін ашу туралы жоба ұсынып отырмын»,– дейді. Және облыс таратылады деген «сыбыс» шындыққа айналса, қаражат жағынан қиыншылықтар тууы мүмкін деген қорқынышын да білдіріп, жанында зауыт, фермалары болатын ауыл шаруашылық мектептерін салуды тездетуді өтінеді. Ал кітап түптейтін станокты сұрата отырып, педагог кітап түптеу ісіне үйрету, бір жағынан, балаларды пайдалы еңбекке дағдыландырса, екінші жағынан, бұл істің мектепті «жаңа кітаптар алу шығынынан, мұқабасы жоқ болғандықтан

оқушылар қолында тез жыртылып қалатын кітаптарды жылма-жыл сатып ала беруден құтқарып», онсыз да көп жұмсалатын мектептің шығыс қорын азайтынын алға тартады [4].

Қорыта келгенде, отырықшылыққа көшуді, сауат ашуды, жастарды кәсіптендіруді, өзге елдердің озық мәдениетінен үйренуді өз дәуіріндегі қазақ мәдениеті мен ел экономикасын дамытудың тетіктері деп білген Ы. Алтынсарин өзінің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметін үздіксіз оқып-үйрену және үнемі өзін-өзі жетілдіру барысында өз қолымен жүзеге асырды. Ыбырай Алтынсаринның қазақ даласында ашқан қазақ кәсіптік мектептері өзі үлгі етіп алған Ресей кәсіптік-техникалық мектептерінен өзгешелеу болды, белгілі бір дәрежеде жергілікті ерекшеліктер және сұраныстар мен қажеттіліктер ескеріліп, жаңа техникалық кәсіптермен толықтырылды, сөйтіп ұлттық мәдениетімізді дамытуға айрықша ықпал етті.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қоңыратбай Т. Ыбырай Алтынсарин – қазақ мәдениетінің көрнекті қайраткері //Алтынсарин Ы. Екі томдық шығармалар жинағы. – Алматы: Қазығұрт, 2003. - Т 1. – 240 б.

[2] Торғай облысындағы халық мектептерінің 1883 жылғы жайы туралы есеп// Ыбырай Алтынсарин. Таза бұлақ. Өлеңдер, әңгімелер, хаттар, очерктер. – Алматы: Жазушы, 1988.– 320 б.

[3] Қалиев С. Алтынсариннің таңдамалы педагогикалық мұрасы. - Алматы, 1991. – 78-б.

[4] Ахмет Г.Т. «Ы. Алтынсариннің педагогикалық көзқарастары» мақаласынан. //«Қостанай таңы». - 2009 шілде.

REFERENCES

[1] Qoñıratbay T. Ibray Altınсарın – qazaq mädeniätiniñ körnekti qayratkeri (Altınсарın-an outstanding figure of Kazakh culture). Altınсарın I. Eki tomdıq şığarmalar jınağı. – Almatı: Qazığurt, 2003. - T 1. – 240 p. [in Kaz.]

[2] Torğay oblısındağı xalıq mektepteriniñ 1883 jılğı jayı twralı esep (Report on the state of Public Schools in the Turgai region in 1883). Ibray Altınсарın. Taza bulaq. Öleñder, äñgimeler, xattar, oçerakter. – Almatı: Jazwşı, 1988.– 320 p. [in Kaz.]

[3] Qaliev S. Altınсарınniñ tañdamalı pedagogikalıq murası (Selected pedagogical heritage of Altınсарın). - Almatı, 1991. – 78-p. [in Kaz.]

[4] Axmet G.T. «I. Altınсарınniñ pedagogikalıq közqarastarı» maqalasınan (From the article «Pedagogical views of I. Altınсарın»). «Qostanay tañı». - 2009 şilde [in Kaz.]

ИДЕЯ И. АЛТЫНСАРИНА О ПРИОБЩЕНИИ МОЛОДЕЖИ К ПРОФЕССИИ

Жолдасбекова С. А.¹, Абибуллакызы А.²

¹д. п. н., профессор, Южно-Казахстанский государственный Университет
им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: saulez.63@mail.ru

²магистрант, Южно-Казахстанский государственный Университет
им. М. Ауэзова, Шымкент, Казахстан,
e-mail: amina.abibullaevna@gmail.com

Аннотация. И. Алтынсарин - великий просветитель и педагог, уделявший особое внимание судьбе казахского народа. Одна из главных идей наследия И. Педагогика Алтынсарина-это человеческие отношения, приобщение молодежи к труду. Ибрай-один из тех, кто считает, что формирование и совершенствование Национального образования молодежи должно основываться на богатом опыте казахского народа в области образования на протяжении веков. Основным вопросом, рассматриваемым в статье, была идея И. Дед Алтынсарина познакомил молодежь с профессией.

Ключевые слова: И. Алтынсарин, профессиональная подготовка, профессиональное образование, ручная работа.

I. ALTYSARIN'S IDEA OF INTRODUCING YOUNG PEOPLE TO THE PROFESSION

Zholdasbekova S.A.¹, Abibullakzy A.²

¹d.p.s., professor, M.Auezov South Kazakhstan State University, Shymkent,
Kazakhstan, e-mail: saulez.63@mail.ru

²master student, M. Auezov South Kazakhstan State University,
Shymkent, Kazakhstan
e-mail: amina.abibullaevna@gmail.com

Abstract. I. Altynsarin is a great educator and teacher who paid special attention to the fate of the Kazakh people. One of the main ideas of the heritage of I. Altynsarin's pedagogy is human relations, the introduction of young people to work. Ybyrai is one of those who believes that the formation and improvement of the National Education of young people should be based on the rich experience of the Kazakh people in the field of education over the centuries. The main issue under consideration in the article was the idea of I. Altynsarin's grandfather to introduce young people to the profession.

Keywords: I. Altynsarin, professional training, professional education, craft, handmade.

Статья поступила 17.04.2021

УДК 378.14

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.015

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ

Колумбаева Ш.Ж.¹, Айтпаева А.К.²

¹ к.п.н., профессор, КазНПУ имени Абая, Алматы, Казахстан,
e-mail: kolumb_09@mail.ru

²к.п.н., доцент, КазНПУ имени Абая, Алматы, Республика Казахстан,
e-mail: alma-arujan@mail.ru

Аннотация. Концепция «компетентностного подхода» получила широкое распространение в начале 21 века в связи с обсуждением проблем и путей модернизации казахстанского образования. Это означает, что компетентностный подход в нашей стране приходит на смену знающим, что, в свою очередь, приводит к созданию новых методик обучения и новых методов тестирования эффективности обучения. В данной статье я попытался сформулировать обобщенный образ наиболее значимых элементов компетентностного подхода в советской педагогике.

Ключевые слова: подход, современное общество, учащийся, учебная деятельность, конечный результат, практическая деятельность, профессиональная деятельность, социальный опыт, традиционный подход, партнерство, сотрудничество, ознакомление детей с субъектами социальной сферы.

В современном обществе происходят изменения на экономическом, социальном, культурном уровнях. Все эти изменения требуют нового подхода и к системе образования. От человека требуются умения ориентироваться в информационных потоках, осваивать новые технологии, самообучаться, искать и использовать недостающие знания, обладать такими качествами, как универсальность мышления, динамизм, мобильность. В прошлом остается принцип школьного образования «дать знания». Сегодняшний педагог должен научить школьников «находить и получать новые знания». Поэтому школе нужны инициативные, высококвалифицированные педагоги, стремящиеся улучшать свое педагогическое мастерство и уровень знаний, умеющие шагать в ногу со временем, по-новому осмыслять свою профессиональную деятельность. Традиционный подход к обучению уже не способен удовлетворить запросы, предъявляемые современным обществом. Компетентностный подход, применяемый в школе в настоящее время, позволяет обеспечить высокий уровень качества образования. Компетентностно-ориентированное образование направлено сегодня

на освоение способов не только практической деятельности, но и обеспечивает успешное функционирование школьника в различных сферах жизнедеятельности. Компетентностный подход направлен также на формирование индивида, способного адаптироваться к различным жизненным ситуациям, помогает научиться ученикам самостоятельно действовать в ситуациях неопределенности в решении актуальных проблем. Современное образование позволяет развивать у учащихся способности, которые помогают самостоятельно решать проблемы в различных сферах на основе социального опыта самого учащегося. Оценка результатов образовательной деятельности основывается в этом случае на анализе знаний, достигнутых учащимися на определенном уровне. В настоящее время можно говорить о компетентностном подходе, который реализуется в школе через образовательные компетенции, помогающие выделить предметное содержание и организовать основные виды деятельности учащихся, способствующие овладению социальным опытом и получению навыков практической деятельности. В этом случае каждый учитель, включая и учителя сельской школы, обязан быть готовым к осуществлению компетентностного подхода, изучив методы и способы его реализации. Использование такого подхода в обучении обеспечит современному школьнику не только успешное обучение, но и реализацию в будущем своих способностей, умение находить выход в любой нестандартной ситуации. Цель школьного образования сегодня, с точки зрения компетентностного подхода, — это не только научить учиться, но и научить решать познавательные проблемы, научить объяснять явления действительности, ориентироваться в проблемах современной жизни и уметь решать их, включая проблемы, связанные с профессиональной и иной деятельностью. Современный учитель — это человек, способный развивать у учащихся стремление к творческому восприятию знаний, индивидуальные способности, самостоятельность. Очень важно научить детей не только самостоятельно мыслить, но и быть мотивированными к изучению школьных предметов. Учитель должен таким образом организовать педагогическую деятельность, чтобы каждый ребенок получал радость от приобретенных знаний и стремился самостоятельно пополнить свой теоретический и практический багаж. Показатели школы в большей степени зависят от профессионализма педагога, от его стремления двигаться вперед, саморазвиваться, постоянно совершенствоваться, профессионально расти. Учитель никогда не должен останавливаться на достигнутом, ведь сама профессия учителя — это источник безграничного творчества. Профессиональная компетентность учителя заключается в умении организовывать образовательную среду, в которой ребенок достигает образовательные результаты. При этом деятельность учителя должна стимулировать желание и интерес учащихся вместе постигать что-то новое, неизвестное

ранее, дискутировать, высказывать разные точки зрения. Работу на уроке и во внеурочное время учителю необходимо строить таким образом, чтобы мотивировать учащихся на интеллектуальный рост и достижение высоких результатов, быть открытым для любых мнений по обсуждаемому вопросу, не просто демонстрировать увлеченность своим предметом, а действительно жить в науке и с наукой. Особое внимание педагог должен обращать на индивидуальное развитие каждого учащегося, которое соответствует его способностям, интересам и возможностям. В отличие от традиционного подхода, компетентностный позволяет получить образование не только для личностного развития, но и для социализации в обществе через различные формы организации самостоятельной мотивированной деятельности учащихся, настроенной на получение конечного результата. Основным результатом обучения будут не знания, умения и навыки, а осмысленный опыт деятельности. Жизненный опыт формируется планомерно. Оценивается не накопленный багаж дидактических единиц, а способность применить в его, в различных ситуациях. Школа должна готовить к решению жизненных проблем и полагаться на свою самостоятельность. И поэтому методы и формы обучения должны быть подчинены не учебному содержанию, а использоваться как самостоятельные средства достижения определенных педагогических целей.

Через компетентностный подход происходит осуществление учащимися самостоятельного выбора, организуется групповая работа учащихся с определением проблем, распределением обязанностей и рефлексивным обсуждением результатов.

В процессе такой работы могут быть созданы различные формы деятельности учащихся, ориентированной на поддержание их активности. Сегодняшнему школьнику необходимо создавать условия для проявления инициативы, высказывания своего понимания проблемы, давать возможность осуществлять оценку своей деятельности. Каждый учащийся может самостоятельно определять место в коллективной деятельности соответственно своим интересам и способностям, брать на себя ответственность за конечный результат. Компетентностный подход включает в себя следующие принципы [1]:

- Принцип ценностного, личностно-смыслового включения обучающегося в учебную деятельность.
- Принцип моделирования в рамках учебного процесса содержания, методов и форм, условий и ситуаций, характерных для профессиональной деятельности. Принцип проблемности в обучении.
- Принцип соответствия форм организации учебной деятельности целям и содержанию образования.
- Принцип ведущей роли диалогического общения в процессе учебной деятельности.

В научных трудах последних лет вопрос компетентностного подхода в образовании получил широкое распространение. На наш взгляд, наиболее точное определение дает И. С. Сергеев: «...компетентностный подход в образовании не что иное, как целевая ориентация учебного процесса на формирование определенных компетенций». А вот понятие самой компетенции Е. О. Иванова формулирует так: «...Компетенция — это сплав знаний, умений и навыков с личностными особенностями школьника, с его самосознанием, рефлексией в ходе познавательной деятельности». Так что же дает компетентностный подход?

- согласованность целей обучения, поставленных педагогами, с собственными целями учащихся, так как самостоятельность школьников с каждым годом возрастает;

- подготовку учеников к сознательному и ответственному обучению в дальнейшем;

- повышает степень мотивации обучения;

- не в теории, а на практике обеспечивает единство учебного и воспитательного процессов, когда учащиеся понимают значимость собственного воспитания и собственной культуры для его жизни.

Учитель, преподаватель, наставник в рамках компетентностного подхода в обучении должен:

- быть самостоятельным, инициативным, ответственным;

- понимать, какие умения потребуются ученикам в жизни;

- связывать изучаемый материал с повседневной жизнью и с интересами учащихся, характерными для их возраста;

- закреплять знания и умения в учебной и во внеурочной практике.

- планировать урок с использованием всего разнообразия форм и методов учебной работы, и прежде всего, всех видов самостоятельной работы (групповой и индивидуальной), диалогических и проектно-исследовательских методов;

- оценивать продвижение класса в целом и отдельных учеников не только по предмету, но и в развитии тех или иных жизненно важных качеств;

- оценивать достижения учащихся не только отметкой-баллом, но и содержательной характеристикой;

- видеть пробелы не только в знаниях, но и в готовности к жизни [2].

С одной стороны, вполне очевидно, что современная экономика ориентирована на кадры, которые намного превосходят показатели образования большинства выпускников как средней, так и высшей школы. Очевидно и то, что более значимыми и эффективными для успешной профессиональной деятельности являются не разрозненные знания, но обобщенные умения, проявляющиеся в умении решать жизненные и

профессиональные проблемы, способности к иноязычному общению, подготовка в области информационных технологий [3].

Таким образом, основой деятельности средней и высшей школы становится не просто работа над системой знаний и умений, а работа, направленная на формирование способности действовать в конкретных жизненных ситуациях. Конечная цель образования на современном этапе смещена со знаний на компетентность, что позволяет решить проблему, присущую школе долгое время, когда учащиеся очень хорошо владеют набором теоретических знаний, а в деятельности, требующей использования этих знаний, испытывают трудности. Компетентностный подход позволяет восстановить нарушенное равновесие, которое долгое время существовало между образованием и жизнью. При внедрении компетентностного подхода в образование произойдет изменение всей педагогической системы, осуществится переход к новому типу воспитания и обучения. Словом, компетентностный подход, положенный в основу стратегии модернизации отечественного образования, следует рассматривать как один из наиболее оптимальных ответов системы образования на те требования, которые предъявляет к нему современное общество. Поскольку современное образование требует существенной модернизации, не осуществление этого процесса рискует оказаться очередной кампанией среди многолетних попыток безуспешного реформирования образования на основании внедрения современных педагогических идей и концепций.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско- методологического анализа //Педагогика. - 2005. - №4. - С.19-27
- [2]. Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результатов образования //Высшее образование сегодня. - 2003. - №5. - С.34-42.
- [3]. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. - 2004. - №5. - С.3-12.

REFERENCES

- [1]. Andreyev A.L. Kompetentnostnaya paradigma v obrazovanii: opyt filosofsko- metodologicheskogo analiza (Competence paradigm in education: the experience of philosophical and methodological analysis). Pedagogika. - 2005. - №4. - P.19-27 [in Rus.]
- [2]. Zimnyaya I.A. Klyuchevyye kompetentsii- novaya paradigma rezul'tatov obrazovaniya (Key competencies - a new paradigm of educational outcomes). Vyssheye obrazovaniye segodnya. - 2003. - №5. - P.34-42 [in Rus.]
- [3]. Lebedev O.Ye. Kompetentnostnyy podkhod v obrazovanii (Competence-based approach in education). Shkol'nyye tekhnologii. - 2004. - №5. - P.3-12 [in Rus.]

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТӘСІЛДІ ІСКЕ АСЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Колумбаева Ш. Ж.¹, Айтпаева А. К.²

¹п.ғ.к., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: kolumb_09@mail.ru

²п.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: alma-arujan@mail.ru

Аңдатпа. «Құзыреттілік тәсіл» тұжырымдамасы 21 ғасырдың басында қазақстандық білім беруді жаңғыртудың проблемалары мен жолдарын талқылауға байланысты кеңінен таралды. Бұл біздің еліміздегі құзыреттілік тәсіл білімді адамдардың орнына келетінін білдіреді, бұл өз кезегінде әкеледі оқытудың жаңа әдістері мен оқытудың тиімділігін тестілеудің жаңа әдістерін құру. Бұл мақалада мен кеңестік педагогикадағы құзыреттілік тәсілдің маңызды элементтерінің жалпыланған бейнесін қалыптастыруға тырыстым.

Тірек сөздер: тәсіл, қазіргі қоғам, оқушы, оқу қызметі, түпкі нәтиже, практикалық қызмет, кәсіби қызмет, әлеуметтік тәжірибе, дәстүрлі тәсіл, серіктестік, ынтымақтастық, балаларды әлеуметтік сала субъектілерімен таныстыру.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF IMPLEMENTING THE COMPETENCE-BASED APPROACH IN EDUCATION

Kolumbayeva Sh. Zh.¹, Aitpayeva A. K.²

¹c.p.s., professor, Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: kolumb_09@mail.ru

²c.p.s., associate Professor, Abai KazNPU, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: alma-arujan@mail.ru

Abstract. The concept of “competence-based approach” became widespread in the early 21st century in connection with the discussion of problems and ways to modernize Kazakhstan’s education. This means that the competence approach in our country is replacing the knowledgeable, which, in turn, leads to the creation of new teaching methods and new methods of testing the effectiveness of training. In this article, I tried to formulate a generalized image of the most significant elements of the competence approach in Soviet pedagogy.

Keywords: approach, modern society, students, educational activity, final result, practical activity, professional activity, social experience, traditional approach, partnership, cooperation, familiarization of children with the subjects of the social sphere.

Статья поступила 17.04.2021

УДК 37.015

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.016

«ДӘСТҮРЛІ ТӘРБИЕ МӘДЕНИЕТІ – ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ АРҚАУЫ»

Бахтиярова Г.Р., п.ғ.к., профессор

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан,
e-mail: aibol04@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада ұлт ұстазы, ағартушы Ыбырай Алтынсарин шығармашылығына арқау болған қазақ халқының тарихи қалыптасқан дәстүрлі тәрбие мәдениеті және оның халықтық тәрбие принципін ұстанған педагогикалық идеялары туралы сөз етіледі. ХІХ ғасырдың аяғы мен ХХ ғасырдың бас кезеңіндегі Ұлы даланың оқу-ағарту ісін дамытудағы есімі мен еңбегі танымал тұлға Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық озық идеяларынан көрініс тапқан дәстүрлі тәрбие мазмұны, қағидалары мен құралдарының бүгінгі педагогикамен сабақтастығының тарихи-қоғамдық, әлеуметтік-педагогикалық ғылыми мәні мен практикалық маңызы айтылады. Қазақ даласының дәстүрлі тәрбие мәдениетінің қайталанбас бренд ретіндегі ұлт ұстазы Ыбырайдың мектеп ісі мен оқулық жазу мәдениетін қалыптастырып, дамытудағы және қазақ мектептерінің білім мазмұнын жетілдірудегі рөлі, айрықша қосқан үлесі жан-жақты талданып, тұжырымдалады. Ақтөбеде 1895 жылы ашылған орыс-қазақ әйелдер училищесі мен Ырғыз жерінде тұңғыш рет қазақ қыздары үшін мектеп-интернатын ашудағы Ы.Алтынсарин еңбегі мен оның ұлтжанды болмысы туралы баяндалады. Сонымен қатар бүгінгі Ұлттық руханият кеңістігіндегі белгілі қоғам қайраткері, этнограф ғалым, ана тіліміздің жанашыры, ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсарин шығармашылығының баға жетпес маңызы мен мәні қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің көрінісі ретінде сөз етіледі.

Тірек сөздер: халықтық педагогика, этнопедагогика, дәстүрлі педагогикалық мәдениет, қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті, ойшылдар идеялары, Ыбырай Алтынсарин.

Сөзінің басын:

Бір Аллаға сыйынып,

Кел, балалар оқылық.

Оқығанды көңілге

Ықыласпен тоқылық!

Оқысаңыз балалар,

Шамнан шырақ жағылар.

Тілегенің алдыңнан

Іздемей-ақ табылар...

- деп бастап, барша қазақ баласын білімге үндеген ұлағатты ұстаз, ұстаздардың ұстазы туған халқы мен кейінгі ұрпағы бүгінде 180 жылдық мерейтойын атап өтіп жатқан, әлемдік педагогика алдында мақтан тұтатын Ұлы даланың оқу-ағарту ісін дамытушы, ағартушылық озық идеяларымен есімі танымал тұлға, ұлтымыздың ұстазы *Ыбырай Алтынсарин*.

Дәстүрлі педагогикалық мәдениет тарихындағы XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың бас кезеңіндегі Қазақстандағы озық педагогикалық ой иелерінің қатарында ағартушыларымыз Ш.Уәлиханұлы, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбайұлы болды. Әсіресе, қазақ даласында мектеп ісі мен алдыңғы қатарлы педагогикалық идеяның дамуында тұңғыш педагог-ағартушы, ақын, балалар жазушысы, орыс графикасы негізінде қазақ алфавитінің негізін қалаушы Ы.Алтынсарин есімі мен еңбегі айрықша орын алады.

Ұлы Қазақ даласының дәстүрлі тәрбие мәдениетінің қайталанбас бренді – Ыбырай Алтынсарин деп мақтанышпен айтуға толық негіз бар. Өйткені Ыбырай Алтынсарин шығармаларының арқауы ретінде дәстүрлі тәрбие мәдениеті туралы сөз етсек, ағартушы еңбегінің өнбойынан туған халқының педагогикалық мәдениетінің озық үлгілері мен ғасырлар бойы қалыптасқан тәрбиенің заңдылықтарын, қағидаларын олардың ұлы педагогтың идеяларымен табиғи сабақтастығын айқын көруге болады.

Ыбырай отандық педагогика ғылымы тарихында алғашқылардың бірі болып мектеп пен тәрбиенің өз халқының тұрмысына, өмірінің тарихи ұлттық ерекшелігіне сәйкес жүзеге асу идеясын ұсынды. Ол: «Балаларымыздың білім ауы жөнінде біздер, өздеріміз, балаларымыздың жақын туысқандары, қамқоршы болуымыз керек. Бұл іске мүмкіндігімізше қаражат бөлу керек, ...», - деп бүгінгі тәрбие ісін ұйымдастырудың жоғары қоғамдағы әлеуметтік те, экономикалық тұрғыдан маңызды талаптарын айтып кеткендей. Демек, бұл бүгінгі санға емес, сапаға қызмет ететін кез келді деген ұстанымның көрінісі іспеттес.

Қазақ даласында мектеп жүйесінің қолға алынып, кеңінен дамытылуында педагог, белгілі қоғам қайраткері, этнограф ғалым, ана тіліміздің жанашыры *Ыбырай Алтынсариннің (1841-1889)* қосқан үлесі зор болды.

Оның Қостанай қаласында ашқан, бүгінде ұстаздың өз атымен аталатын мектептің түлегі Т.Жұмасұлтановтың өзінің «Ыбырай жаққан шамшырақ» атты естелік мақаласында ағартушының атқарған еңбегі туралы: «Ұлы ұстаздың теңдесі жоқ ұйымдастырушылық жігері мен шығармашылық еңбектері арқасында XIX ғасырдың соңғы ширегі мен XX ғасырдың алғашқы онжылдықтарында (яғни жарты ғасырдан артық) қазақ халқының оқып, білім алуының ғылыми негізі қаланып, жазба әдебиеті мен оқулық жазу мәдениетінің қалыптасуына зор ықпалын тигізді», - деп жазады [1].

Ұлы ұстаздың ұлттық тәрбиеден өсіп-өнген тұлғалық болмысы да кейінгі ұрпақ үшін үлгі-өнеге мектебі десек те артық айтқандық болмас.

Оған дәлел, Орынбор облыстық басқармасы жанынан қазақ балаларына арнап ашылған жеті жылдық орыс-қазақ мектебінде 1852 жылы белгілі ағартушы Б.Алтынсариннің үздік оқушылар қатарында тәлім-тәрбие алғанын айтуға болады.

№	ИМЕНА И ФАМИЛИИ	Показаніе	Способство	Примечаніе	ПРЕДМЕТЫ ПРЕПОДАВАНІЯ			
					Заняті школьническіе	Русскія языкъ	Татарскія языкъ	Арабическіе
1	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
2	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
3	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
4	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
5	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
6	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
7	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
8	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
9	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
10	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
11	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
12	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
13	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
14	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
15	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
16	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
17	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
18	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
19	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
20	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
21	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
22	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
23	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
24	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
25	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
26	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
27	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
28	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
29	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	
30	Алтынсаринъ Бектурсултановъ	11			11	11	11	

Орынбор облыстық басқармасы жанындағы қазақ балаларына арналған мектептің тұңғыш оқушыларының тізімі мен үлгерімдері. Тізімде алғашқы тұрған Б. Алтынсарин. 1852 ж., қаңтар.
КР ОАММ 4-қор, 1-т. 3618-іс, 5-п

Қазақ даласында мектеп жүйесін дамытудағы ағартушы Б.Алтынсариннің үлесі отандық педагогика тарихында айрықша айтылады. Өзінің инспекторлық қызметінде жүрген уақытында қазақ ағартушысы Б.Алтынсарин 1883 жылы Орскіде мұғалімдер дайындайтын мектеп ашты. Ағартушы патша үкіметі жүргізіп келген бұратана халықтарды орыстандыру-шоқындырып, тілінен, дінінен безіндіру секілді миссионерлік саясатқа ашық қарсылық білдіріп бақты.

Ыбырай Алтынсариннің өз халқының нағыз жанашыры, қорғаны, патриоты екендігін қазақ даласында ашылған мектептерде басшылық, ұстаздық міндет атқаруға келген өзге ұлт өкілдерінің қазақ бабаларына үстемдік көрсетіп, өзге дін қағидаларын күштеп оқыту әрекеттерінің орын алғандығына ашынып және педагогикалық талаптарға сай келмейтін тәрбие әдістерінің қолданылатындығы туралы басшылыққа жазған хаттарынан аңғаруға болады. Сол кездегі Орынбор оқыту округының ұлттық мектептерінің инспекторы қызметін атқарушы В.В. Катаринскийге 1889 ж. 20 ақпанында жазған хатында ұстаздың: «... Наш Бессонов Александр Григорьевич спятил, кажется, с ума. Иначе не могу никак объяснить себе его отношение к своим учащимся. Дело, оказывается, в том что он начал в 3-м и 4-м классах учительской школы проповедать

Евангелие и Заповеди и, несмотря на нежелание учеников этих классов, продолжал эту затею в продолжение целого месяца...», - деп мәлімдеп, осы жағдайға байланысты нақты шара қолдануды талап етуінен, оның өз ұлтының нағыз жанашыры, туған халқының ар, намысын аяқ асты етуге жол бермейтін, қайсар азамат тұлғасын көре аламыз [2]. Бұл әрекеті де ағартушы ұстаздың туған халқының нағыз жанашыры, ұлтжанды, патриот ұлы екенін танытады.

Ағартушы Ы.Алтынсарин қазақ балаларының оқуы *өз ана тілінде, тәрбие өз халқының тұрмысы мен өмірінің ұлттық ерекшелігіне сай жүргізілуі тиіс* деген қағиданы берік ұстанды.

Ол қазақ жерінде тек *бастауыш мектеп жүйесін* дамытып қана қоймай, өлкеде *кәсіптік білім берудің ғылыми негізін салып, қазақ қыздарының сауаттануы үшін арнайы жағдайлар жасап мектеп-интернатын* ашты. Алғаш 1887 жылы қазақ қыздары үшін ашылған училищенің тарихы да оның негізін қалаған Ы.Алтынсарин есімімен байланысты. Бұрын соңды хат тануда шеттетілген қазақ қыздарына білім беру ісін тұңғыш көтерген де, оларға арнап бүгінгі *Ақтөбе қаласында және осы өңірдегі Бірғыз жерінде* мектеп-интернатын ашқан да Ы.Алтынсарин болатын.

Демек, алғаш қазақ даласындағы *кәсіптік білім беру ісінің негізінің қалануы* ағартушы Ы.Алтынсарин есімімен тікелей байланысты екені баршамызға белгілі жайт. Ұстаз өз дәуіріндегі қазақ жерінің экономикалық дамуына қажетті маман кадрлар даярлау ісіне аса мән беріп, ағартушылық қызмет еткен аймақтарында қолөнер, ауыл шаруашылық училищелерін ашып, ондағы білім беру ісін белсенді ұйымдастыра білді.

Осы мақала мазмұнында сол күрделі тарихи кезеңдегі қазақ мектептеріндегі *білім мазмұнын анықтаудағы ағартушы Ы. Алтынсари еңбегін* де ерекше айтуға болады.

Ресейлік патша империясының өзі бағындырған халықтарға жүргізген отаршылдық саясатының арқасында халықтарды рухани жағынан күйзеліске ұшыратқанына қарамастан, халық арасынан шыққан ағартушылар, ғалымдар, жазушылар, ақындар жаңа ұлттық мектептер ашып, осы мектептер үшін оқулықтар жазып, шығаруға талпынды. Бұл орайда Ы.Алтынсарин қазақ балаларының табиғатына сай арнайы оқулықтар, оқу құралдарын жазып, жарыққа шығарды. Ағартушы қаламынан туған *«Қазақ хрестоматиясы», «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралы», «Шариятул-ислам»* атты оқулықтарының қазақ балаларын сауаттандырудағы рөлі айрықша болғанын баса айту керек. Ол сол кезеңдегі оқытудағы *«жазалау»* әдісіне қарсылық білдіре жүріп, мектептерде ана тіліне қоса орыс тілін, арифметика, табиғаттану сабақтарын өткізуді қуаттады.

Осы кезеңде халықтық педагогика өзіндік мазмұндық тұрғыдан біраз толығып, дәстүрлі сипатқа ие бола бастады. Дәл осы кезеңде қазақстандық

ғылыми педагогиканың ірге тасының қалануына мол мүмкіндіктер туды, сол мүмкіндіктерді жасаушылар қазақ ағартушыларының атқарған қоғамдық еңбектері мен ұлттық тәрбие туралы ойларының алатын орны айрықша болды деуге толық негіз бар. Міне осы тұста ағартушы, педагог, әрі жазушы Ыбырай Алтынсарин есімі мен еңбегінің қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің қалыптасып, дамуында алатын орнын баса айту керек. Демек, атқарылған еңбектері мен олардың мазмұнын терең зерделей отырып, біз халықтық педагогиканың қолдаушысы, ұлт ұстазы – Ыбырай деп білеміз.

Халықтық педагогиканың белсенді насихаттаушысы, *қазақ педагогикасының атасы Ыбырай* – дәстүрлі педагогикалық мәдениет тарихындағы шоқтығы биік тұлға. Ол өзінің ғылыми педагогикалық еңбектерінде жас ұрпаққа жан-жақты тәрбие мен білім беру ісіне айрықша орын беріп, оны жүзеге асыруда қазақ халқының бай рухани тәжірибесін басшылыққа алу қағидасын берік ұстанды.

Ел егемендігін алғаннан кейінгі уақыт аралығында «Қазақ педагогикасының тарихы» оқулығын қайта жүйелеп жазып шыққан ғалым Ж.Әбиев ағартушы еңбегі туралы: «...Алтынсарин мектеп пен тәрбие өз халқының тұрмысы мен өмірінің тарихи ұлттық ерекшелігіне сәйкес келу идеясын ұсынды. Сондай-ақ, оның тамаша тарихи болашағына асқан сеніммен қарады», - деп ағартушы еңбегінің сан алуан қыры туралы жазады [3].

Сонымен қатар ағартушы қаламынан туған қайсыбір туынды болмасын адалдық пен адамдықтың, арлылықтың, кәсіпті меңгеріп, еңбекті сүйудің, өнерлі, өнегелі болудың, ата-анаға, ел мен жерге, жолдасқа деген құрметке тәрбиелеудің құралы ретінде бағалы. Бүгінгі әр оқырманы «Таза бұлақ», «Әдеп», «Жаман жолдас», «Әке мен бала» және т.б. туындыларын қай жас шамасында оқымасын өзі өмір сүріп отырған уақыт пен дәуір тұрғысынан қабылдап, ойына ой қосатын, өмірлік ұстанымын қалыптастырудың баға жетпес құралы деп бағалары сөзсіз.

Ыбырай қазақ жастарын сауат ашуға үндеумен қатар, ғылым, білімнің адам өміріндегі мәнін, оның атқаратын рөлін оларға жете түсіндіруге талпынды. Өз оқырманына білім мен өнердің адам көркі екендігін жеткізді. Оны ақынның қаламынан туған :

*Өнер-білім бар жұрттар
Тастан сарай салғызды.
Айшылық алыс жерлерден,
Көзіңді ашып-жұмғанша,
Жылдам хабар алғызды... -*

деп, келетін өлең жолдарынан байқаймыз [4].

Ы.Алтынсариннің шығармашылығы мен ағартушылық қызметіндегі халықтық принципті ұстанғандығы оқу-тәрбие процесінде халықтың ауызекі шығармашылығын (мақал-мәтелдер, ертегілер, жұмбақтар,

жаңылтпаштар, эпос т.б.) ән-күйлерін, ұлттық ойындарды, дәстүрлерді, қол өнерді пайдалану тәжірибесінен, ана тіліне, салт-дәстүрлерге деген көзқарасы мен қазақ шежіресі мен діни ілімдер туралы пікірлерінен көрінеді.

Ұлы ұстаздың жоғарыда аталған «Қазақ хрестоматиясы» атты еңбегіне енгізілген халық ауыз әдебиеті материалдарының мазмұны тек қана танымдық, адамгершілік, жоғары эстетикалық, өнегелілік және ақылгөйлік сипатымен ғана емес, сондай-ақ ұлттық негіздегі терең тәлім-тәрбиелік ықпалымен де құнды. Бұл туралы: «Осы еңбегінде Ы.Алтынсарин халқымыздағы *шешендік сөздерге* аса мән берген. Мұндағы мақсаты – ата-бабаларымызда ежелден қалыптасқан тіл, сөз, сөйлеу мәдениетіне ерекше көңіл бөлгенін көрсету, балаларды осы өнерді қадірлеуге, түсіне білуге үйрету, тұжырымды, нақты, көркем, бейнелі сөйлеуге машықтандыру», - деп жазады ұлы ұстаз еңбегіне халықтық педагогика тұрғысынан жан-жақты талдау бере келе профессор С.А.Ұзақбаева [5].

Ыбырай ұстанымдарының бірі, ұлы ағартушының көздегені қазақ болмысына сай келетін мектептер ашып ұлттық білім беру жүйесін құру, дамыту ғана емес, табанды еңбегінің барысында орыс педагогтарының үлгісінде қазақ балалары үшін түсінікті тілде оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарын жазу ісімен айналысып, басты арман, мақсаты ретінде оны жүзеге асырғандығын айтуға болады. Осылайша Ыбырай қаламынан туған қайсыбір туынды болмасын өзінің терең тәрбиелік мәні арқылы ұрпақ санасына тағылымдық тұрғыдан ықпал етуді мақсат тұтты. Әсіресе, орыс педагогикасының атасы К.Д. Ушинскийдің «Родное слово», «Детский мир» атты еңбектерінің үлгісімен жазылған «Қазақ хрестоматиясы» оқу құралына енген шығармалары күні бүгінге дейін қазақ ұл-қыздарын тәрбиелеуде өз орнын жоймай келеді деп айтсақ, артық айтқандық болмас. Мазмұны жағынан алғанда терең танымдық, тәрбиелік мүмкіндігі зор, әдеби тілі жағынан алғанда даналыққа толы ана тіліміздің көркемдігін, шешендігін, тереңдігін, байлығын танытатын, адам бойына небір асыл адамдық қасиеттерді дарыта отырып, жат қылық, жаман әдеттерден сақтандыратын, халықтық тәрбие қағидаларымен астарласа жазылған бұл еңбек балалар танымы мен түсінігіне лайықталып айшықты тілмен орындалған.

Шығармаларында ұстаз жастарды ұлттық дәстүрлерді, өнер түрлерін танып, қабылдауға, өз туған тілінің қадір-қасиетін бағалауға, адал достыққа, еңбекті сүюге, ұстамдылыққа, шыншылдыққа, үлкенді құрметтеп, кішіге қамқорлық көрсетуге, ата-ананы сыйлауға шақырады. Мәселен, оның «Әке мен бала» атты шығармасындағы жерде жатқан ескі тағаны ал деген әке тілін алмай бір рет еңкейуге ерінген баланың әрекетіне көңілі толмаған: « - Көрдің бе, мана тағаны жамансынып жерден бір ғана иіліп көтеріп алуға еріндің, енді сол тағаға алған шиенің жерге

түскенін аламын деп бір еңкеюдін орнына он еңкейдін. Мұнан былай есінде болсын: аз жұмысты қиынсынсаң – көп жұмысқа тап боласың; азға қанағат ете білмесең – көптен де құры боласың» - деген әкенің ұлағатты сөзінің терең тәрбиелік мәні бар екендігін жеткізеді [4]. Бұдан ағартушының ұрпақ тәрбиелеудегі көзқарасының «*Еңбек етсең ерінбей тояды қарның тіленбей*», «*Еңбектен қашқан дөңбекке жолығар*» - деген халықтық тұжырымдармен астарласып жатқандығын байқаймыз. Жалпы Ы.Алтынсарин шығармашылығының өн бойынан әңгімелерінде халықтық дүниетанымға, тұрмыс-тіршілікке, өмір тәжірибесіне негізделген мақал-мәтелдерге баса назар аударғандығы көрінеді.

Ол, әсіресе, қазақ жастарын еңбекті сүйеге, әдептілік пен әділдікке, қай кезде болмасын шыдамдылық пен сабырлылық, табандылық танытуға, бауырмалдық пен қайырымдылыққа тәрбиелеуге талпынып, өзгегелерге қиянат жасамауға үндеді. Бұл орайда, ағартушы жазған «Аурудан аяған күштірек», «Асыл шөп», «Бай баласы мен жарлы баласы», «Әке мен бала» атты әңгімелері мазмұны жағынан алғанда ақыл-насихатқа, тәрбие жөніндегі тұжырымдарға толы.

Сондай-ақ «Қазақ хрестоматиясы» еңбегінде ағартушы-ұстаз халықтың ауызекі шығармашылығының түрлері: ертегі, эпос, шешендік сөздер, аңыз-әңгімелер мен мақал-мәтелдер, жұмбақтарды кеңінен қамтуға тырысты. Ол өзінің досы Н.И. Ильминскийге жазған хатында қазақ тілінде оқуға арналған бастауыш балалары үшін кітап жаза бастағандығын айтып, оған: «Қазақ балаларына, меніңше мағыналы... жұмбақтар, ойына ой қосатын әңгімелер немесе оларды қызықтыратын ...әңгімелер тәуірірек болады. Өлең жағын мен, мүмкін болғанынша, қазақ өлеңдерінің арасынан іріктеп аламын», - деп баяндайды [6]. Хрестоматия мазмұнынан орын алған *ертегілер, шешендік сөздер* мен аз сөзге көп мағына сыйғызған *мақал-мәтелдер, жұмбақтардың* қайсыбірін болмасын ұтымды пайдалануға Ыбырай аса мән берген. Біздің пайымдауымызша, ағартушының жас ұрпақ тәрбиесін жүзеге асырудағы көздеген *мақсаты* – халықтық сөз өнерінің қадір-қасиетін жастарға ұғындыра отырып, сөйлеу мәдениетін меңгеруге, ана тілге деген сүйіспеншілікті, ата-баба тудырған сөз құдіретін түсініп, оны құрметтеуге тәрбиелеп, дәстүрлі педагогикалық мәдениетті дәріптеу болды.

Тұжырымдай келе айтқанда жоғарыда баяндалған жайттар мен пікірлер Ы.Алтынсариннің қаламынан туған «Қазақ хрестоматиясы» еңбегі мен оның тұтастай дерлік бізге жеткен өзге де педагогикалық туындылары қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінің небір асыл үлгілері айшықты көрініс тапқан рухани мұрамыз екендігін айқындай түседі.

Сонымен аса көрнекті қоғам қайраткері, ғұлама ағартушы, ғалым шығармашылығы мен педагогикалық қызметін жүйелі талдай келе, өз халқының мәдениеті арқылы өзге озық мәдениеттерге бағыт ұстанған, өресі биік өр тұлғаны танып, әрі оның ой-пікірлері негізінде жан-жақты жетілген, тарихи, ұлттық және көркемдік-эстетикалық санаға ие талай ұрпақты тәрбиелеуге болады деп сенеміз.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Жұмасұлтанов Т. Ыбырай жаққан шамшырақ. //Білім-Образование. Ғылыми-педагогикалық журнал. - 2004. - № 4 (18). – 27-29 бб.
- [2] Собрание сочинений. В трех томах. Том 3. Алтынсарин И. – Алма-Ата: Наука КазССР, 1978. – 352 с.
- [3] Әбиев Ж. Педагогика тарихы: Оқу құралы. – Алматы: Дарын, 2006. – 480 б.
- [4] Алтынсарин Ы. Таза бұлақ: Өлеңдер, әңгімелер, очерктер, хаттар. – Астана: Раритет, 2008. – 208.
- [5] Ұзақбаева С.А. Тамыры терең тәрбие. – Алматы: Білім, 1995. – 232 б.
- [6] Алтынсарин Ы. Әңгімелер. – Алматы, 1980. – 81 б.

REFERENCES

- [1] Jumasultanov T. Ibray jaqqan şamşıraq (Abraham's lighthouse). Bilim-Obrazovanie. Ğilmi-pedagogikalıq jwrnal. - 2004. - № 4 (18). – 27-29 pp. [in Kaz.]
- [2] Sobrańie soçineniy (Collection of Essays). V trex tomax. Tom 3. Altınсарin İ. – Alma-Ata: Nawka KazSSR, 1978. – 352 p. [in Rus.]
- [3] Äbiev J. Pedagogika tarixı: Oqw quralı (History of pedagogy: Textbook.). – Almatı: Darın, 2006. – 480 p. [in Kaz.]
- [4] Altınсарin I. Taza bulaq: Öleñder, äñgimeler, oçerokter, xattar (Pure source: Poems, stories, essays, letters.). – Astana: Raritet, 2008. – 208. [in Kaz.]
- [5] Uzaqbaeva S.A. Tamırı tereñ tärbie (Deep-rooted upbringing). – Almatı: Bilim, 1995. – 232 p. [in Kaz.]
- [6] Altınсарin I. Äñgimeler (Stories). – Almatı, 1980. – 81 p. [in Kaz.]

«КУЛЬТУРА ТРАДИЦИОННОГО ВОСПИТАНИЯ – ОСНОВА ТВОРЧЕСТВА ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИНА»

Бахтиярова Г.Р., к.п.н., профессор
Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, Актобе,
Казахстан, e-mail: aibol04@mail.ru

Аннотация. В статье речь идет об исторически сформированной культуре традиционного воспитания, на котором основывалось

творчество педагога нации, просветителя Ыбырай Алтынсарина и о педагогических идеях, следуемых принципам народного воспитания. Освещается историко-общественная, социально-педагогическая научная сущность и практическая важность взаимосвязи с современной педагогикой содержания, принципов и инструментов традиционного воспитания, которые отражены в передовых идеях просвещения Ыбырая Алтынсарина, выдающейся личности в развитии просвещения в конце XIX века и в начале XX века. Всесторонне анализируется и отмечается особый вклад и роль педагога нации Ыбырай Алтынсарина в формировании школ, культуры написания учебников и в развитии содержания образования казахских школ, как неповторимого бренда традиционной культуры воспитания казахских степей. Повествуется о труде и национальной сущности Ы.Алтынсарина в открытии русско-казахского женского училища в Актобе в 1895 году и школы-интерната для казахских девушек на Иргизской земле. Бесценная важность и сущность творчества общественного деятеля, этнографа ученого, великого просветителя Ыбырай Алтынсарина в пространстве Национальной духовности объясняется как проявление традиционной педагогической культуры казахского народа.

Ключевые слова: народная педагогика, этнопедагогика, традиционная педагогическая культура, традиционная педагогическая культура казахского народа, идеи мыслителей, Ыбырай Алтынсарин.

«THE CULTURE OF TRADITIONAL UPBRINGING – BASIS OF WORK OF YBYRAI ALTYNSARIN»

Bakhtiyarova G. R., c.p.s., professor
Aktobe regional state University named after K. Zhubanov,
Aktobe, Kazakhstan, e-mail: aibol04@mail.ru

Abstract. The article is about historical formed culture of traditional upbringing on which the creativity of the nation's teacher, educator Ybyray Altynsarin was based and pedagogical ideas that follow the principles of folk education. The article highlights the historical-social, socio-pedagogical scientific essence and the practical importance of the relationship of the content, principles and tools of traditional education, which are reflected in the advanced ideas of the educator Ybyrai Altynsarin, an outstanding personality in the development of enlightenment in the late nineteenth century and early twentieth century with modern pedagogy. The special contribution and role of the teacher of the nation Ybyray Altynsarin in the formation of schools, the culture of writing textbooks and the development of the content of education of Kazakh schools, as a unique brand of culture of traditional education of the

Kazakh steppes, is comprehensively analyzed and formulated. The article tells about the work and nationalistic nature of Y. Altynsarın in the opening of the Russian-Kazakh women's school in Aktobe in 1895 and a boarding school for Kazakh girls in the Irgiz land. The invaluable importance and essence of the work of the public figure, ethnographer, scientist, great educator Ybyray Altynsarın in the space of National spirituality is explained as a manifestation of the Kazakh folk traditional pedagogical culture.

Keywords: national pedagogy, ethnopedagogics, traditional pedagogical culture, traditional pedagogical culture of the Kazakh people, ideas of thinkers, Ybyrai Altynsarın.

Статья поступила 28.03.2021

УДК 81

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.017

СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Қылышпай Б.С.¹, Бейсембаева А.А.²

¹П.Ф.М., аға оқытушы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, e-mail: bayan0274@mail.ru

²П.Ф.К., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан
e-mail: altynai.beisembaeva@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада авторлар сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігін дамытудың мүмкіндіктері ретінде қарастырады. Қазіргі кезеңдегі білім беру саясатының ең бірінші міндеті-білім берудің заманауи сапасына қол жеткізу, оның жеке тұлғаның өзекті және перспективалы қажеттіліктеріне сәйкестігі, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуының маңызы өте зор екенін ашып көрсетеді.

Тірек сөздер: сынып жетекшісі, кәсіби құзыреттілік, сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігі.

Педагог-білім беруді реформалаудың негізгі тұлғасы. Ашық әлемде шапшаң өзгеретін басты кәсіби сапасымен, оқу қабілетігімен, білімін шәкірттеріне үнемі көрсетіп отыратын педагог болу керек. Дайындығы өзгерістерге, ұтқырлыққа, стандартты емес еңбек әрекеттеріне қабілеттілігі, шешім қабылдаудағы жауапкершілік пен дербестік-осы сипаттамалардың барлығы табысты кәсіпқойдың қызметі толығымен мұғалімге қатысты. Бұл құнды қасиеттерді педагогикалық шығармашылық кеңістігін кеңейтусіз мүмкін емес. Кәсіби стандартты енгізу мұғалімнен

жаңа стандарттарды игеруді талап етеді, жаңа жұмыс бағыттарын әзірлеу, оның ішінде оқушыларды тиімді оқыту мен тәрбиелеу процесіне тарту, олардың шығу тегіне, қабілетіне және сипатына қарамастан оқу-танымдық дамуына ықпал ететін тәрбиелік мақсаттар қою. Сынып жетекшісі әлеуметтік мінез-құлық үлгілері мен құндылықтары, виртуалды әлемдегі мінез-құлық дағдылары әлеуметтік желілердегі шындық, көп мәдениетті қарым-қатынас дағдылары және толеранттылық, негізгі құзыреттер және т. б. әмбебап оқу іс-әрекеттерін қалыптастыра және дамыта білуі тиіс. Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігін дамыту – бұл белгілі бір мұғалімнің жеке дамуы ғана емес, сонымен қатар маңызды міндет тиімді оқу-тәрбие процесін қалыптастырудың негізгі шарты.

Еркін ойлаушы, өз нәтижелерін болжаушы және білім беру процесін модельдейтін мұғалім - қойылған мақсаттарға жетудің кепілгері. Сондықтан қазіргі уақытта қарқынды дамып келе жатқан әлемде тұлғаны тәрбиелеуге қабілетті білікті, шығармашылық ойлайтын, бәсекеге қабілетті мұғалімнің тұлғасына сұраныс күрт өсті. Мектеп - бұл балалар психологиясы мен ерекшеліктерін түсінетін, оқушыларының дамуын көздейтін мұғалімдердің орталығы. Сондықтан сынып жетекшісіне бүгінгі таңда жаңа жолмен оқыту мен тәрбиелеу ғана емес, жаңа жолмен де үйрену керек екендігі бұрынғыдан да қажет. Ең алдымен, жаңа нәрселерді үйрену педагогикалық ойлау, үнемі шығармашылық ізденісте болуды үйрену және барлық жұмыста оқушылармен бірлескен авторлықты, ынтымақтастықты қамтамасыз ететін әдістерді таңдау. Қазіргі мектептің басты міндеті - әр оқушының қабілеттерін ашу, жоғары технологиялық әлемде өмір сүруге дайын адамдарды тәрбиелеу.

Қазіргі кезеңдегі білім беру саясатының ең бірінші міндеті-білім берудің заманауи сапасына қол жеткізу, оның жеке тұлғаның өзекті және перспективалы қажеттіліктеріне сәйкестігі, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту. Осы мақсаттарға жету үшін мұғалім оларды оқушының оқу әрекеті арқылы тұжырымдап, максималды нәтижеге жету үшін оқу процесін ұйымдастыруда жұмыс істеуі керек. Әр түрлі мақсаттарды қою және оқытудың әртүрлі әдістері мен әдістерін қолдануды қамтиды. Сондықтан мұғалім өзінің арсеналында көптеген әдістер, әдістер мен стратегияларға ие болуы керек, өйткені ол әртүрлі деңгейдегі мәселелерді шешуге мәжбүр. Сонымен қатар, қолданылатын оқыту формалары жасына, оқушылардың дайындық деңгейіне, олардың мүдделеріне байланысты өзгеруі керек екенін ұмытпау керек.

Сынып жетекшісі баланың, жақсы қасиеттерін анықтауға, көтермелеуге, жетістікке жету үшін ынталандыруға, мектеп бітірген соң қоғамнан өз орнын таба білуіне, оның игілігіне перспективалық дамуына үлес қосуына ықпал етуі керек. Ол өз саласының маманы болуы керек, оның кәсібилігі өзін-өзі жетілдіру, жоғары еңбек мәдениеті сияқты қасиеттерді мақсатты түрде қалыптастырумен анықталады. Сынып

жетекшісінің кәсіби өсуі өздігінен білім алу қажеттілігінсіз мүмкін емес.

Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігінің дамуын, оның кәсіби, тәрбиелік тәжірибесін ескере отырып, құзыреттілікті қалыптастырудың формаларын, құралдары мен әдістерін қолданудың тиімділігін бағаладық. Оқу тобы жағдайында.

Педагогикалық құралдармен біз мыналарды анықтадық:

1. Өзін-өзі дамытудың педагогикалық құралдары: өзін-өзі дамыту-қатысушылардың тұжырымдамасы және тәрбиешілердің педагогикалық позициясы, өйткені Оқу тобындағы қатысушылардың білім беру тәжірибесін презентациялау және талдау қандай да бір жолмен педагогикалық рефлексия және іс-әрекеттің өзін-өзі талдауы арқылы субъективті мағыналармен анықталады;

Ұжымның педагогикалық бірлігі принципі. Бұл принцип қосымша білім беру ерекшеліктеріне, бірыңғай ақпараттық және тұжырымдамалық өрісті қалыптастыру бойынша жұмысқа бағдарлау арқылы жүзеге асырылады, ТДО мақсаттары мен міндеттерін, оларды іске асыру жолдарын, стратегиялық міндеттерді іске асыруда әр педагогтың қандай да бір нысандағы үлесі мен қатысу дәрежесін қою және түсіну, бірыңғай әдістемелік тақырып бойынша педагогикалық ұжымның жұмысын ұйымдастыру. Тұлғааралық өзара іс-қимыл және шығармашылық ынтымақтастық үшін жағдай жасау маңызды құрамдас бөлік болып табылады.

Нәтижесінде-ұжымдық жұмыстың вариативтік түрлерін ұйымдастыру: кадрлық апта, шағын және үлкен тақырыптық педкеңестер, ғылыми-әдістемелік кеңес, уақытша және тұрақты шығармашылық топтардың жұмысы, семинарлар, педагогикалық шеберханалар өткізу.

Кәсібилікті қолдау принципі. Педагогикалық құзыреттілікті арттыруға педагогтармен олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сараланған жұмыс, әртүрлі тақырыптардағы теориялық және практикалық жұмыстың ұжымдық және жеке нысандарын ұйымдастыру ықпал етеді. Сынып жетекшісінің өзіндік тұжырымдамасының құрылымдық компоненттерінің әрқайсысы үш тәсілде болуы мүмкін:

1) мен-нақты-педагогтің қазіргі уақытта оның кәсіби дамуы барысында қалыптасқан шын мәнінде қандай екендігі туралы түсінігі;

2) мен – бетпе бет (әлеуметтік) – педагогтің басқа адамдар-әріптестер, ата - аналар, балалар оны қалай көретіндігі туралы түсінігі;

3) мен-Идеал-педагогтің қандай болғысы келетіні туралы түсінігі.

Педагогикалық модельдің әдістемелік-технологиялық бөлігі

Модельдің мақсаты - сынып жетекшісінің кәсіби жетістігін дамытудың мақсатты мотивациясын өзектендіру үшін жағдай жасауды анықтаймыз. Модельді сынақтан өткізу кезінде қойылған мақсатқа қол жеткізу критерийлері:

- сынып жетекшісінің кәсіби-педагогикалық іс-әрекетінің көп

деңгейлі мақсаты оны мұғалімге, мұғалімнің топтағы қарым-қатынасына, қоршаған әлеуметтік жағдайға бірауақытта бағыттау мүмкіндігінде көрінеді. Сондай-ақ, А. С. Макаренконың [1] тұжырымдарына сәйкес мақсаттардың көп деңгейлі критерийі ұжымдағы қызметті дамытудың перспективалық желілерінің Заңына сәйкес келеді (жақын, алыс перспектива); мақсатқа қол жеткізу құзыреттілікті қалыптастыру қарқынды оқыту технологияларын қолдану жағдайында оң нәтиже алу мүмкіндігі ретінде; мақсат ашықтығы-біліктілікті арттыру процесіндегі кәсіптік-білім беру қызметінің барлық қатысушылары үшін (кафедра оқытушылары, сынып жетекшісінің, тәрбие саласындағы тәжірибелі педагог-практиктер) мағыналық “ашықтық” ретінде, “мағынада” іс-әрекет еркіндігінің өлшемі ретінде.

Пайдалану салдары критерий мұғалімдер тобында ынтымақтастық және тиімді педагогикалық өзара іс-қимыл сияқты кәсіби ортадағы қарым-қатынас стилін қалыптастыру болады; топ мүшелерінің мотивтерінен, құндылықтарынан тұратын мазмұн, бұл сынып жетекшісінің мақсаттарын үйлестіруді қамтиды, содан кейін топта құзыреттілікті қалыптастыру құндылық-семантикалық диалог мүмкін болады [2].

Педагогикалық модельдің міндеттері (типология)

Ұйымдастырушылық-басқарушылық:

- іздестіру-эксперименттік қызмет және кәсіби табыстылықты дамыту бойынша Сынып жетекшісілердің кәсіби қызметінің аспаптық және этикалық компоненттерінің бірлігі негізінде құзыреттілікті қалыптастыру қосымша кәсіби бағдарламалар әзірлеу;

- сынып жетекшісінің өзінің кәсіби, тәрбиелік тәжірибесін түсіну және талдауы үшін оқу тобында жағдай жасау.

Кәсіптік-білім беру:

- сынып жетекшісінің конструктивті ассимиляцияға деген позитивті эмоционалдық көңіл-күйі, білім беру саласындағы әлемдік мәдениет, ғылым мен практиканың жетістіктері;

- білім беру үдерісіне тұлғалық-бағдарлы көзқарас негізінде педагогтердің шығармашылығында іске асырылатын гуманистік құндылықтарды концептуализациялау және дамыту.

Әдістемелік-технологиялық:

- кәсіби мәселелерді шешудің ескі тәсілдерінде шектеулерді анықтау кәсіби жетістікті дамыту процесінде жаңа тәжірибені меңгеру және проблемаларды шешу;

- педагогтардың рефлексивті қабілеттерін механизм ретінде культивациялау түсіндіру әдістерімен жеке және кәсіби өзін-өзі дамыту, түсіну, рефлексия, диалог, проблематизация.

Психологиялық-педагогикалық:

- сынып жетекшісінің уәждемесі мен өзін-өзі ынталандыруды дамытуға бағытталған ішкі ресурстарын өзектендіру;

- сынып жетекшісінің жеке стратегияларды меңгеруі кәсіби табысты дамыту

Педагогикалық модельдің мазмұны, бірінші абзацта анықтағанымыздай, құзыреттілікті қалыптастыру кәсіби және білім беру қызметін ұйымдастырудың келесі принциптеріне негізделуі керек.

Интегративтілік принципі. сынып жетекшісінің кәсіби жетістігін өнімді қызмет процесі арқылы сәттілік жағдайынан кәсіби іс-әрекетке көшудің динамикалық процесі ретінде дамыту. Интегративтілік тәрбиешінің барлық үш кезеңнен өтуін олардың кәсіби, коммуникативті және жеке қасиеттерінің жиынтығы негізінде қамтамасыз етеді.

Тепе-теңдік орнатуды көздейтін ынтымақтастық принципі сынып жетекшісінің мәртебесін және осы процесті ұйымдастыратын оқытушылар. Әрбір білім алушының қабілеттерін барынша толық көрсету үшін жағдай жасау, жеке тұлғаның қызығушылықтарын, уәждерін, білімін, құндылық ұстанымдарын, сондай-ақ оқыту қарқыны мен стилін ескере отырып, кәсіпқойлықты дамытудың жеке-вариативті бағытын таңдау еркіндігін қамтамасыз ету.

Интерактивтілік принципі. Мұғалімнің кәсіби жетістігін дамыту процесін түсінуге және ішкі қабылдауға рационалды-логикалық ақпаратты беру арқылы қол жеткізуге болмайды, мұндай дамуға қосылу тек арнайы ұйымдастырылған кәсіби және білім беру қызметінің нәтижесі бола алады.

Интерактивті оқыту ықпал етеді деп санаймыз мұндай процесс жалпы құндылықтары бар және кері байланыс ұсынатын қатысушылар үшін анықтамалық топ құруды қамтамасыз етеді.

Проективтілік принципі. Ол жобалық қызмет әдісімен кәсіби жетістіктің дамуын өзектендіруді көздейді. “Дизайн” ұғымы тар мағынада Оқу тобындағы педагогикалық тәжірибенің идеалды моделін, осы тәжірибені ұсыну жүйесін және процесс ретінде педагогикалық дизайнды ұйымдастырудың кезеңдерін дамытуды білдіреді [3].

Кәсіби жетістіктің дамуын психологиялық-педагогикалық қолдау қағидаты ересек студенттер үшін қолайлы жағдай жасауды қамтиды. Бұл принцип ересек адамның нақты кәсіптік-білім беру қызметі ретінде Оқу тобындағы Сынып жетекшісілердің біліктілігін арттыру процесін ұйымдастыру арқылы іске асырылады. Білім беру процесін білім алушылар оған жат мақсаттар мен міндеттер тарапынан “дағдыландыру” процесі емес, өзін-өзі тану мен өзін-өзі дамытудың құнды процесі ретінде субъективті бағалауы тиіс [4].

Рефлексия принципі. Бұл принципті іске асыру студенттердің кәсіби қызметінің тәжірибесін осы қызметтің жаңа нормаларымен, түрлерімен және формаларымен байланыстыруды қамтиды. Бұл принцип сынып жетекшісінің кәсіби өмірде өзін-өзі түсінуінің семантикалық деңгейін, кәсіби жетістіктің дамуының белсенді және рефлексивті-бағалау аспектілерін көрсетеді.

Педагогикалық модель әдістері

Құзыреттілікті қалыптастыру оқу тобының қызметін ұйымдастыру кезінде Сынып жетекшісінің тұлғасын дамытудың мынадай әдістерін пайдалану қажет: дигмалды рефлексия, топтық рефлексия интроспекция, топтық модельдеу және дизайн.

Мұғалімдердің рефлексивті қабілеттерін дамытуға бағытталған әдістердің ішінде олардың ішкі мотивациясы және процеске деген мотивациясы кәсіби жетістікті дамыту, біз педагогикалық модельді құруда әдістерді бөліп көрсетеміз: түсіндіру, түсіну, рефлексия, диалог, проблематизация [5].

Интерпретация. Әр тілдің негізі шартты түрде “түсіндіру схемалары” деп атауға болатын кейбір тұжырымдамалық конфигураторлар болып табылады. Сынып жетекшісіне жеке түсіндіру схемаларына енгізетін кәсіби тәжірибенің фактілері мен оқиғалары әртүрлі мағынаға ие болады. Топта бірыңғай кәсіби семантикалық өріске кіру мүмкіндігін құру мұғалімдердің бір-бірін түсінуіне әкеледі.

Модельдің болжамды нәтижесі:

- сынып жетекшісінің “кәсіби жетістік” психологиялық-педагогикалық феномені туралы теориялық білім алуы»;

- сынып жетекшіде табысты кәсіби қызметті дамытудың жеке стилін қалыптастыру және кәсіби тәжірибенің вариативті нысандарында тәрбие қызметін ұсыну;

- сынып жетекші тобында логикадағы өзін-өзі дамытудың динамикалық процесінің жағдайлық сәттіліктен өнімді қызмет процесі арқылы кәсіби ісіктерге өтуі.

Осылайша, модельдеу процесінде біз мыналарды алдық:

- педагогикалық модельді біз кәсіби жетістікті дамыту үшін “мақсаттан нәтижеге” логикасында сынып жетекшісінің өзін-өзі дамытудың динамикалық процесі ретінде әдістемелік схема бойынша орнаттық;

- сынып жетекшісінің кәсіби жетістігін дамытудың педагогикалық моделі іс әрекет барысында теориялық-тұжырымдамалық (модель мазмұны) және әдістемелік үйлесімді-технологиялық бөлігін (құрылымдық бөлімшелерді негіздеу және сипаттау) модель компоненттері: мақсаты, міндеттері, әдістері, принциптері, диагностикасы);

- модельдің мазмұндық компоненті дипломдық жұмыстың зерттеу пәніне- сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру шарттарының жүйесіне сәйкес келеді және зерттеудің негізгі қарама-қайшылығын шешуге бағытталған.

ӘДЕБИЕТ

[1] Козлов И.Ф. Педагогический опыт А.С. Макаренко: Кн. Для учителя / сост. и авт. вступ. ст. В.М. Коротов. – М.: Просвещение, 2007. – 159 с.

[2] Колесникова И.А. Педагогическая реальность: опыт межпарадигмальной рефлексии. Курс лекций по философии образования. – СПб: Детство-Пресс, 2001. – 288 с.

[3] Амонашвили Ш.А. Өмір мектебі. – М.: Издательский дом Шалвы Амонашвили, 2000. – 144 с.

[4] Аникеева Н.П. Ұжымдамғы психологиялық ахуал. – М.: Просвещение, 2000. – 224 с.

[5] Андреев В.И. Жоғары мектеп педагогикасы. Иновациялық болжамдық курс.: оқу құралы – Казань: Центр инновационных технологий, 2008. – 500 с.

REFERENCES

[1] Kozlov I.F. Pedagogicheskiy opyt A.S. Makarenko (Pedagogical experience) Dlya uchitelya. sost. i avt. vstup. st. V.M. Korotov. – М.: Prosveshcheniye, 2007. – 159 p. [in Rus.]

[2] Kolesnikova I.A. Pedagogicheskaya real'nost': opyt mezhpardigmal'noy refleksii (Pedagogical reality: experience of interparadigm reflection). Kurs lektsiy po filosofii obrazovaniya. – SPb: Detstvo-Press, 2001. – 288 p. [in Rus.]

[3] Amonashvili SH.A. Өмір мектебі (School of life). – М.: Izdatel'skiy dom Shalvy Amonashvili, 2000. – 144 p. [in Rus.]

[4] Anikayeva N.P. Ұжымдамғы психологиялық ахуал (Psychological climate of the team). – М.: Prosveshcheniye, 2000. – 224 p. [in Rus.]

[5] Andreyev V.I. Zhogary mектеп pedagogikasy. Inoovatsiyalyk, bolzhamdyk, kurs (Pedagogy of Higher Education. Innovative predictive course) – Kazan': Tsentr innovatsionnykh tekhnologiy, 2008. – 500 p. [in Rus.]

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КЛАССНОГО РУКОВОДИТЕЛЯ

Кылышпай Б.С.¹, Бейсембаева А.А.²

¹ст.преподаватель, КазНацЖенПУ, Алматы, Қазақстан, e-mail:

bayan0274@mail.ru

к.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Қазақстан

e-mail: altynai.beisembaeva@mail.ru @mail.ru

Аннотация. В статье авторами рассматриваются возможности развития профессиональной компетентности классного руководителя. Первейшая задача образовательной политики на современном этапе – это достижение современного качества образования, его соответствие актуальным и перспективным потребностям личности, раскрывают огромное значение развития познавательных и творческих способностей.

Ключевые слова: классный руководитель, профессиональная компетентность, профессиональная компетентность классного руководителя.

OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE CLASS TEACHER

Kulushpai B.C.¹, Beisembaeva A.A.²

senior lecturer KazNatWomPU, Almaty, Kazakhstan,

e-mail: bayan0274@mail.ru

c.p.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan

altynai.beisembaeva@mail.ru @mail.ru

Abstract. In the article, the authors consider as opportunities for developing the professional competence of a class teacher. It reveals that the first task of the educational policy at the present stage is to achieve the modern quality of education, its compliance with the current and promising needs of the individual, the development of cognitive and creative abilities is of great importance.

Keywords: class teacher, professional competence, professional competence of the class teacher.

Статья поступила 25.03.2021

УДК 327.7:327

DOI 10.48371/PEDS.2021.61.2.018

ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ DAҒДЫСЫН ДАМЫТУДЫҢ МӘНІ

Сламбекова Т.С.¹, Жүсіпбек Д.Ж.²

¹п.ф.к., профессор, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

²магистрант, .Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

¹e-mail: slambekova.t@mail.ru, ²e-mail: zhusupbek_dilara@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада қашықтықтан оқыту технологиясы негізінде жеткіншектердің ақпараттық дағдысын дамытудың мәні ашып көрсетіледі. Қашықтықтан білім беру жүйесі білім алушылардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағдарланған оқыту үдерісін ақпараттық ресурстық, аппараттық-бағдарламалық және әдістемелік тұрғыдан қамтамасыздандырудың бірізділікпен ұйымдастырылған жиынтығын және білім алушылар мен педагогтердің қашықтан өзара әрекеттесуін білдіреді. Қашықтықтан білім беру технологиясы білім алушылар мен педагогтердің жанама өзара әрекеттесуі кезінде ақпараттық-коммуникациялық желілерді пайдалануы деп түсіндіріледі.

Қазіргі уақытта ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті үнемі өзгеріп отыратын ақпараттық қоғам жағдайында заманауи оқушы тұлғасының жан-жақты дамуында маңызды болып табылады. Жеткіншектер ақпараттық мәдениетке ие болуы, сонымен қатар дағдылардың қалыптасуына алып келетін ақпараттық іскерліктердің негізгі түрлерін меңгеруі тиіс. Жеткіншектердің ақпаратпен жұмыс істей білу қабілетін жоспарланған танымдық оқу әрекеті ретінде қарастыруға болады. Қашықтықтан оқыту технологиясы компьютерде ақпаратты түрлі мультимедиа технологиясы, ақпаратты графикалық ұсыну, бейне және аудиоматериалдарды пайдалану арқылы визуализациялауға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: қашықтан оқыту, қашықтан оқыту технологиясы, дағды, ақпараттық дағды, ақпараттық дағдыны дамыту.

«Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында»: білім беру ұйымдарын цифрлық инфрақұрылыммен және қазіргі заманғы материалдық-техникалық базамен жарақтандыру міндеттерінің белгіленуі қашықтықтан оқыту технологиясы негізінде жеткіншектердің ақпараттық дағдысын дамытудың мәселесінің өзектілігін арттырады.

Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды оқу-тәрбие үдерісіне қолдану мәселесі Г.Б.Ахметова, Е.Ы.Бидайбеков, Д.М.Жүсібалиева, И.В. Роберт, А.В.Хуторской, Е.С.Полат және т.б. ғалымдар еңбектерінде дың әртүрлі аспектіде зерттелінсе, ал А.А.Андреев, Е.В.Артықбаева, Г.А.Мадьярова және т.б. ғылыми зерттеу жұмыстарында бағдарламалық құралдарды пайдаланудың әдістемесін жасау мәселесі жан-жақты қарастылады.

XX ғасырдың екінші жартысынан бастап ғылыми-техникалық прогрестің дамуына және оның қоғам өмірінің барлық салаларына әсерінің артуына байланысты әлемдік білім беру жүйесінде құрылымдық өзгерістер орын алды. Білім беру елдің әлеуметтік-экономикалық даму деңгейін арттыру, оның әлемдегі бәсекелестік ұстанымын нығайту, ғылыми-техникалық прогресті қамтамасыз ету және инновациялық әлеуетті қалыптастыру, сондай-ақ адамзаттың өмір сүруімен байланысты бірқатар жаһандық мәселелерді шешу факторы ретінде қарастырыла бастады. Ол адамды ақпараттардың үлкен көлемін тез қабылдау және өңдеумен, заманауи құралдарын, жұмыс істеу әдістері мен технологияларын меңгеруге дайындаудың қажеттілігімен тығыз байланысты.

Е.Ы.Бидайбековтың пікірінше, «ақпарат» қоғамның табысты даму қабілеттілігіне көп жағдайда алғышарт болып табылатын стратегиялық ресурс» болса, «ақпараттандыру» адамзат қызметінің барлық қоғамдық елеулі түрлеріндегі шынайы, жекілікті және уақтылы білімді толық пайдалануды қамтамасыз етуге бағытталған шаралар кешені болып табылады [1].

И.В. Роберт қоғамды ақпараттандыру ақпараттық ресурсқа әрбір индивидтің қол жетімділігін қамтамасыз ететін қоғамның интеллектуалдық әлеуетін өсіреді, оны пайдалануды өзектендіреді. Осыдан қоғамдық өндірістің мәдениет, өнер, білім беру салаларында ақпараттық технология негізіндегі өзара әрекеттесуді жүзеге асыру қажет деп тұжырымдайды [2].

А.В.Хуторскийдің пікірінше, қашықтықтан оқыту «телекоммуникация құралдарының көмегімен оқыту, онда білім беру субъектілері кеңістіктік немесе уақытша қашықтыққа ие бола отырып, жалпы білім беру үдерісін жүзеге асырады, бұл олардың сыртқы білім беру өнімдерін және білім беру субъектілерінің ішкі өзгерістерін (өсуін) құруға бағытталған», - деп тұжырымдалады [3].

Е.С. Полат қашықтықтан оқытудың негізгі ерекшеліктеріне мыналарды жатқызады: икемділік (білім алушылардың ыңғайлы уақытта, қарқынмен, өз орнында жұмыс істейуі); модульділік; экономикалық тиімділік (білім берудің дәстүрлі нысандарынан 50%-ға арзан); оқытушының жаңа рөлі: оқытушы студенттерге өзін-өзі анықтауға көмектесетін оқу топтарын басқару, танымдық процесті үйлестіру, бағытты түзету, кеңес беру; білім беруді мамандандырылған бақылау - қашықтықтан ұйымдастырылған емтихан, әңгімелесу, тестілеу жүйелерін пайдалану; мамандандырылған технологиялар мен оқыту құралдарын пайдалану: қашықтан оқыту технологиясы – бұл материалды өз бетінше игеру процесінде адаммен өзара әрекеттесу әдістері, нысандары мен құралдарының жиынтығы [4].

А.А. Андреев қашықтан оқытудың дидактикалық негіздерін зерттей отырып, қашықтан оқыту технологиясын жүзеге асырудағы оқытудың ашықтығы мен икемділігін қамтамасыз ету қағидасын (әңгімелесу, емтихан, тестілеу түрінде оқу мүмкіндігі үшін қабылдау) ерекше атап көрсетеді. Автордың пікірінше, қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану үшін қашықтықтан білім берудің ақпараттық желілерін құру қажеттілігі, бұл білім алушыларға білім беру ұйымында тиісті қызметтер болмаған кезде білім беру бағдарламасын қажетті бағытта түзетуге немесе толықтыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану білім беру қызметтерінің құнын едәуір төмендетеді және тұтынушының уақытын үнемдейді деп есептейді [5].

Қашықтықтан оқыту технологиялары заманауи ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдануға негізделіп, өз бетімен жұмыс, тренинг, зертханалық жұмыс сияқты әртүрлі оқыту әдістерін органикалық түрде біріктіре алады. Қашықтықтан оқыту кезінде мұғалім мен оқушы бір-бірінен кеңістікте бөлінеді, бірақ сонымен бірге олар оқу курсы қалпын қалдыру арнайы әдістері, электрондық пошта мен Интернетті, Skype, Zoom топтық байланыс бағдарламаларын және басқаларын қолдана отырып, бақылау формалары арқылы өзара әрекеттесе алады.

Үздіксіз білім беру жүйесінде оқыту үдерісінде қашықтықтан оқыту технологияларын қолданудың негізгі дәлелі бұл білім беру қызметтерін тұтынушылар сегментінің көбеюі болып табылады.

Қашықтықтан білім беру технологияларын қолданудың дидактикалық ерекшеліктері оларды енгізу мақсаттарын жаңа түсінуге және түзетуге мүмкіндік береді, оларды келесідей анықтауға болады:

- оқу мақсаттарын анықтау және материалды қолдану арқылы оқушылардың зияткерлік белсенділігін ынталандыру, сондай-ақ оқушыларды оқу материалын іріктеуге, өңдеуге және ұйымдастыруға тарту;

- оқушының оқуға итермелейтін құндылықтары мен ішкі себептерін нақты анықтау арқылы қол жеткізілетін мотивациясын арттыру;

- оқыту технологиялары мен әдістерін кеңейту және тереңдету арқылы қол жеткізілетін оқыту және өзін-өзі оқыту құзыреттілігін дамыту.

Қашықтықтан білім беру технологияларын қолдану тәжірибесі үздіксіз білім беру жүйесінде қашықтықтан білім беру технологияларын қолданудың бірқатар нақты дидактикалық қағидаларын анықтады.

Ақпараттық қоғамды дамыту өмірдің барлық салаларында, оның ішінде білім беру жүйесінде қашықтан оқыту технологиясын кеңінен қолдануды көздейді, бұл тәсіл бірқатар факторлармен айқындалады. Біріншіден, технологияларды енгізу адамзаттың білімі мен жинақталған тәжірибесін ұрпақтан-ұрпаққа ғана емес, сонымен бірге бір адамнан екінші адамға беруді едәуір жылдамдатады. Екіншіден, адамға қоршаған ортаға және болып жатқан әлеуметтік өзгерістерге табысты және жылдам бейімделуге мүмкіндік береді. Үшіншіден, бұл технологияларды білім беруге белсенді енгізу ақпараттық қоғамның талаптарына және дәстүрлі білім беру жүйесін реформалау процесіне жауап беретін білім беру жүйесін құрудың маңызды факторы болып табылады.

Қашықтан оқыту технологияларын қолданудың мақсаты білім беру ұйымдарының бірыңғай ақпараттық кеңістігін, тәрбие-білім беру үдерісінің барлық қатысушылары (әкімшілік, педагогтар, білім алушылар және олардың ата-аналары) жұмылдырылған және ақпараттық деңгейде байланысқан жүйені құру болып табылады.

Бүгінгі таңда білім беру бағдарламасын меңгеруде білім алушылардың тұлғалық, пәндік және метапәндік нәтижелерге қол жеткізуі тиіс екені қарастырылады. Осының ішінде метапәндік нәтижелер шеңберінде келесі танымдық іскерліктерді меңгеруі қажеттілігін ерекше атауға болады:

- зерделенетін объектілер, үрдістер мен құбылыстардың үлгілерін, оқу және практикалық міндеттерді шешу сызбанұсқаларын жасау үшін ақпараттарды ұсынудың таңбалық-символикалық құралдарын пайдалану;

- коммуникациялық және танымдық міндеттерді шешуде сөйлеу құралдары мен ақпараттық және коммуникациялық технологиялар құралдарын белсенді қолдану;

- оқу бағдарламасының коммуникативтік және танымдық міндеттері мен технологияларына сәйкес ақпараттарды іздеу, жинау, өңдеу, талдау, ұйымдастыру, ұсыну және түсіндірудің әртүрлі тәсілдерін қолдану, онда ақпараттық меңгеру этикасы және этикет нормаларын сақтау.

Бұл іскерліктер ақпаратпен жұмыс істеу қабілетінің құрамдас бөліктерін сипаттайтын ақпараттық дағдылар тобын айқындауға мүмкіндік береді. Жалпы алғанда, ақпараттық іскерлікке мыналар енгізіледі: ақпараттарды іздестіру; ақпараттарды талдау және өзгерту; ақпаратты сақтау және ұсыну; алынған ақпаратты бағалау.

Сондықтан қашықтан оқыту технологиясы негізінде жеткіншектердің ақпараттық дағдысын дамытудың мәнін ашып көрсетуде ақпараттарды іздестіру, талдау және өзгерту іскерліктеріне мазмұндық сипаттама беріледі.

Ақпараттарды іздестірудің өзіне төмендегі іскерліктер жатқызылады:

- сан алуан түрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білу: ғылыми-көпшілік және шығармашылық мәтіндер немесе оқу мақалалары, иллюстрация, сызбанұсқа, табиғи объектілер мен құбылыстар үлгісі, диаграмма, өз бетімен бақылау, энциклопедия немесе интернет желісі;

- пайдаланылған әдебиеттер және басқа ақпарат көздерді тізімін құрастыру;

- жас ерекшелігіне сәйкес сөздіктер мен анықтамалықты қолдана алуы;

- ақпаратты бірнеше ақпарат көздерінен ала білу, электрондық тасымалдаушыдағы сөздіктер мен анықтамалықтарды қолдан алуы;

- іріктеп алынған материалдарды өз бетімен орындаған жұмыстарда (хабарлама, шығарма, эссе, зерттеу жұмысы, жоба) дайындау барысында электрондық каталог немесе сурет, сызбанұсқа, кесте түрінде жүйеоей білуі;

- ақпараттарды қағаз түрінде (альбом, дәптер, т.б.) және электрондық тасымалдағышта (диск, USB-жинақтағышта) реттелген құрылым түрінде (мақала, сурет, аудио, сілтеме, т.б.) түрінде сақтай білуі; т.б.

Ақпараттарды талдау және өзгерту келесі іскерліктерден тұрады:

- мәтіннің тақырыбын және негізгі ойын анықтау, мәтінде мағыналық бөлімдерге бөлу, мәтіннің қарапайым жоспарын құрастыру, оқыған немесе тыңдаған мәтінді ауызша баяндап бере алу;

- мәтіндегі фактіні айқын түрде таба білу: сандық мәліметтерді, негізгі оқиғаның мазмұнын бөліп көрсету және оның бірізділігін құрастыру; ақпаратты алфавит, сандық параметрі (өсу немесе кему), ара қатынасы мен тәуелділігі (математикалық) бойынша реттеу;

- ақпараттарды айқын емес түрде ұсына алуы және түсіне білуі: мысалы, элементтер топтарының жалпы белгісін бөліп көрсету; құбылыстарды сипаттына қарай сипаттама беру, келтірілген ойды дәлелдейтін бірнеше мысалдарды мәтіннен таба білу; т.б.

Демек, қашықтықтан білім беру технологиялары ақпараттық-коммуникациялық ресурстарды игеру мүмкіндігі ғана емес, сонымен қатар үздіксіз білім берудің жүйелік сапасының өзгеру факторы, қазіргі қоғамның құндылықтарының бірі және оның перспективалық дамуы, әлемдік білім беру жүйесін жетілдірудің қажетті құрамдас бөлігі болып табылады.

Сондықтан ақпараттық дағдылар жеткіншектердің жаңа ақпаратты бөліп алу, оны бар ақпаратпен байланыстыру және оны жұмыста қолдану (бағдарлау), алдын-ала таңдау жасау, ақпаратты алу және өңдеу) қабілетін көрсетеді, бірақ оны бір формадан екіншісіне түрлендіруді (мәтін, схема, кесте және т.б.) негізінен мұғалімнің көмегімен орындайды.

Қорыта келгенде, қазіргі заманғы компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы инновациялық оқыту технологиясының көмегімен өзін-өзі оқытудың жаңа мүмкіндіктеріне мен перспективаларына жол ашады. Қашықтықтан оқыту технологиясы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы жетістіктерді барынша қолданумен бірге проблемалық зерттеуді және дамыта оқытуды іске асыратын әдістердің жиынтығына негізделген педагогикалық технологиялар. Қашықтықтан оқыту технологиясын қолдана отырып, тиімді оқыту белгілі бір білім, білік, дағдыларды қажет етеді. Мысалы, нәтижелі оқыту үшін оқуға үміткер тәуелсіз оқу жұмысының ғылыми негіздерімен таныс болуы керек, компьютермен жұмыс істеудің белгілі бір дағдылары болуы керек және т. б. Білім беру үдерісінде қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану бағдарламаларды және қосымша білім алудың сан алуан түрлерін жүзеге асыруда тиімді болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Бидайбеков Е.Ы. Білімді ақпараттандыру және оқыту мәселелері. – Алматы, 2014. – 352 б.
- [2] Роберт И.В. Теория и методика информатизации образования. 3-е изд.– М.: ИИО РАО, 2010. – 354 с.
- [3] Хуторской А. В. Интернет в школе: практикум по дистанционному обучению. – М.: ИОСО РАО, 2000. – 304 с.
- [4] Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений /Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Моисеева М.В. – М.: Академия, 2004. – 416 с.
- [5] Андреев А.А., Солдаткин В.И. Дистанционное обучение: сущность, технология, организация. - М.: Издательство МЭСИ, 2010. – 350 с.

REFERENCES

- [1] Bidaibekov E.I. Bilimdi aqparattandırıw jáne oqıtw máseleleri (Problems of informatization and teaching of knowledge). – Almatı, 2014. – 352 p. [in Kaz.]

[2] Robert I.V. Teoriya i metodika informatizatsii obrazovaniya (Theory and methods of informatization of education). 3-ye izd.– М.: ИО РАО, 2010. – 354 p. [in Rus.]

[3] Khutorskoy A. V. Internet v shkole: praktikum po distantsionnomu obucheniyu (Internet in school: workshop on distance learning). – М.: ИОСО РАО, 2000. – 304 p. [in Rus.]

[4] Teoriya i praktika distantsionnogo obucheniya (Theory and practice of distance learning). Zavedeniy. Polat Ye.S., Bukharkina M.YU., Moiseyeva M.V. – М.: Akademiya, 2004. – 416 p. [in Rus.]

[5] Andreyev A.A., Soldatkin V.I. Distantsionnoye obucheniyе: sushchnost', tekhnologiya, organizatsiya (Distance learning: essence, technology, organization). - М.: Izdatel'stvo MESI, 2010. – 350 p. [in Rus.]

СУЩНОСТЬ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ НАВЫКОВ ПОДРОСТКОВ НА ОСНОВЕ ДИСТАНЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Сламбекова Т.С.¹, Жүсіпбек Д.Ж.²

¹п.ф.к., профессор, Евразийский национальный университет им.

Л.Н.Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

²магистрант, Евразийский национальный университет им.

Л.Н.Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

¹e-mail: slambekova.t@mail.ru, ²e-mail: zhusupbek_dilara@mail.ru

Аннотация. В данной статье раскрывается суть развития информационных навыков подростков на основе дистанционных образовательных технологий. Система дистанционного образования представляет собой последовательно организованную совокупность информационных ресурсов, аппаратно-программного и методического обеспечения учебного процесса, ориентированных на удовлетворение образовательных потребностей обучающихся, и дистанционное взаимодействие обучающихся и педагогов. Под дистанционными образовательными технологиями понимаются использования информационно-коммуникационных сетей при опосредованном взаимодействии обучающихся и педагогов. В настоящее время умение работать с информацией является важным в всестороннего развития личности современного школьника, в условиях постоянно изменяющегося информационного общества. Подростки должны обладать информационной культурой, а также владеть основные типы информационных умений, которые приводят к формированию навыков. Умение подростков работать с информацией можно рассматривать как планируемую познавательную учебную действия. Дистанционные образовательные технологии позволяют визуализировать информацию на компьютере с помощью различных мультимедиа технологий,

графического представления информации, использования видео- и аудиоматериалов.

Ключевые слова: дистанционное обучение, дистанционные образовательные технологии, навыки, информационные навыки, развитие информационных навыков.

ESSENCE DEVELOPMENT OF ADOLESCENT INFORMATION SKILLS ON THE BASIS OF DISTANCE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

Slambekova T. S.¹, Zhusipbek D. Zh.²

¹c.p.s., professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan

²master student, L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan

¹e-mail: slambekova.t@mail.ru, ²e-mail: zhusupbek_dilara@mail.ru

Abstract. This article reveals the essence of the development of information adolescents on the basis of distance educational technologies. The distance education system is a sequentially organized set of information resources, hardware, software and methodological support of the educational process, focused on meeting the educational needs of students, and distance interaction between students and teachers. Distance learning technologies are understood as the use of information and communication networks in the indirect interaction of students and teachers. Currently, the ability to work with information is important in the all-round development of the personality of a modern schoolchild, in a constantly changing information society. Adolescents should have an information culture, as well as possess the basic types of information skills that lead to the formation of skills. The ability of adolescents to work with information can be viewed as a planned cognitive learning activity. Distance learning technologies allow you to visualize information on a computer using various multimedia technologies, graphical presentation of information, use of video and audio materials.

Keywords: distance learning, distance learning technologies, skills, information skills, information skills development.

Статья поступила 24.04.2021

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
of Ablai khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

2 (61) 2021
ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

e-mail: bulletin-pedagogical.ablaikhan.kz

Отпечатано в издательстве “Полилингва”
«Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов,
данных результатов и другой информации»

Директор издательства:
Есенғалиева Б.А.

Технический редактор, компьютерная верстка:
Кынырбеков Б.С.

Подписано в печать 23.06.2021 г.
Формат 70х90 1/8. Объем 18,75 п.л. Заказ № 2047.
Тираж 300 экз. Гарнитура «Times New Roman»

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 21-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru